

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
**Π.Μ.Σ.: «ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ,
ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ»**
Μεταπτυχιακή Διπλωματική εργασία

Θέμα:

Η ΔΗΜΟΣΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΣΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ
ΠΟΣΟ ΕΠΗΡΕΑΖΕΤΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΤΟΜΕΑ

Επιβλέπουσα : Επίκουρη Καθηγήτρια Δασκαλοπούλου Ειρήνη

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια

Δρούγα Χαρίκλεια

A.M. 40422017012

Τρίπολη, Μάρτιος 2019

Στον αγαπημένο μου σύζυγο
Παναγιώτη,
και στα χαριτωμένα παιδάκια μου
Νικόλα και Ηλία

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος.....	5
Περίληψη.....	6
Abstract	7
Εισαγωγή.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	9
ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ	9
1.1 Έννοια.....	9
1.2 Ιστορία.....	10
1.3 Νόμοι.....	12
1.4. Βιβλιογραφική έρευνα	14
1.5 Τα νέα κόμματα.....	15
1.6 Τα πολιτικά κόμματα στην Ευρώπη	15
1.7 Ρύθμιση των κομμάτων.....	17
1.8. Περιπτωσιολογικές μελέτες	19
1.8.1 Ηνωμένο Βασίλειο.....	19
1.8.2 Γαλλία	20
1.8.3 Εσθονία.....	21
1.8.4 Ισπανία	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	22
ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ	22
2.1 Δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα.....	22
2.2 Δημόσια χρηματοδότηση και μέσα μαζικής πρόσβασης	25
2.3 Διαχείριση των κομμάτων από το κράτος	28
2.4 Διαφθορά στα Πολιτικά Κόμματα.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	31
ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	31
3.1 Πολιτικά κόμματα ως δημόσιο αγαθό.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	36
4.1 Μεθοδολογία έρευνας.....	36
4.2 Δημογραφικοί παράγοντες	36
4.2.1 Ανάλυση των δημογραφικών παραγόντων	36
4.3 Γενική σχέση με την πολιτική –Σημαντικότητα ψήφου και συμμετοχή στις εκλογές	42
4.4 Συμμετοχή των πολιτών αναλογικά με το είδος των εκλογών	47

4.5 Λόγοι συμμετοχής στις εκλογές	54
4.6 Δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα.....	57
4.7 Νομοθεσία δημόσιας χρηματοδότησης για τα δημόσια κόμματα.....	60
4.8 Σχέση δημόσιας χρηματοδότησης και συμμετοχής στις εκλογές.....	66
4.9 Συσχετίσεις	68
Τελικά συμπεράσματα	72
Βιβλιογραφία	78

Πρόλογος

Η εκπόνηση της εργασίας ήταν ως αποτέλεσμα που προέκυψε μέσα από το έντονο προσωπικό ενδιαφέρον το οποίο δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια του μαθήματος «Δημόσια Οικονομική» στα πλαίσια του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Οργάνωση και Διοίκηση Δημόσιων Υπηρεσιών Δημόσιων Οργανισμών και Επιχειρήσεων του τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Τα πολιτικά κόμματα απασχολούν άλλοτε λίγο άλλοτε πιο πολύ το κοινό, όμως πάντα βρίσκονται σε σημαντική θέση συζήτησης και ενίοτε και μελέτης Ένα σημαντικό κομμάτι στην ύπαρξη και λειτουργία των πολιτικών κομμάτων αποτελεί η δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα.

Στο σημείο αυτό παραθέτω τις θερμότερες ευχαριστίες μου στην επίκουρη καθηγήτρια κυρία Δασκαλοπούλου Ειρήνη επιβλέπουσα της διπλωματικής μου εργασίας διότι κατά την διάρκεια που αγόρευε το παραπάνω μάθημα, μου δημιούργησε το έναυσμα να ασχοληθώ με το θέμα της δημόσιας χρηματοδότησης στα πολιτικά κόμματα κάτι που είναι εντελώς μακρινό από τις μέχρι τώρα σπουδές μου, αλλά και από τις ενασχολήσεις και τα προσωπικά μου ενδιαφέροντα, καθώς βάδισα σε μονοπάτι που θεωρείται, για μένα τουλάχιστον μέχρι τώρα, ανούσιο και να μνηθώ σε θέματα πολυσήμαντης αξίας για την πολιτική ζωή ενός ατόμου. Ευχαριστώ θερμά για την πολύτιμη και ουσιαστική βοήθεια και τις κατευθυντήριες οδηγίες της μέχρι να ολοκληρωθεί η παρούσα εργασία.

Περίληψη

Τα πολιτικά κόμματα θεωρούνται απαραίτητα για τις σύγχρονες δημοκρατίες καθώς με την ύπαρξη και δράση τους στην πολιτική σκηνή και διακυβέρνηση αποτελούν βασικά στοιχεία της πολιτικής σταθερότητας. Η παρούσα εργασία, ασχολείται με μια διερεύνηση της αυξανόμενης τάσης του κράτους να παρεμβαίνει στη σύγχρονη πολιτική του κόμματος. **Πρώτα, διερευνά** τη δραστηριότητα και συμπεριφορά των κομμάτων στην Ευρωπαϊκή δημοκρατία συζητώντας την εμπειρική πρακτική καθώς και τα πρότυπα της κομματικής ρύθμισης. **Δεύτερον, εξετάζει** την αυξημένη διαθεσιμότητα δημόσιας χρηματοδότησης για τα πολιτικά κόμματα από συγκριτική άποψη ενώ ταυτόχρονα διερευνά τα κίνητρα για την εισαγωγή της υπό το πρίσμα συγκεκριμένων αντιλήψεων της δημοκρατίας του κόμματος. Για την υλοποίηση της εργασίας και για τον προσδιορισμό του βαθμού της ικανοποίησης των πολιτών απέναντι στη δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα, δημιουργήθηκε ερωτηματολόγιο και απευθύνθηκε σε Έλληνες πολίτες άνω των δεκαοχτώ ετών οι οποίοι έχουν την ικανότητα και το δικαίωμα της ψήφου σε εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης, εθνικές εκλογές καθώς και ευρωεκλογές.

Λέξεις κλειδιά: Πολιτικά Κόμματα, Δημόσια Χρηματοδότηση, Δημόσιος Τομέας, Έρευνα

Abstract

Political parties are considered essential for modern democracies, as their existence and action in the political arena and governance are key elements of political stability. This paper deals with a specialized investigation of the growing tendency of the state to intervene in the party's modern policy. First, it explores the activity and behavior of the parties in European democracy by discussing empirical practice as well as paradigm norms. Secondly, it examines the increased availability of public funding for political parties from a comparative point of view, while exploring the incentives for introducing the specific perceptions of the party's democracy. To implement the work and to determine the degree of citizens' satisfaction with public funding in political parties, a questionnaire will be created for Greek citizens over the age of eighteen who have the capacity and the right to vote in local elections, national elections as well as European elections.

Key-words: Political Parties, Public Funding, Public Sector, Research

Εισαγωγή

Τα κόμματα είναι καίριας σημασίας για τη λειτουργία των σύγχρονων δημοκρατιών. Τα πολιτικά κόμματα είναι κρίσιμοι παράγοντες για τη διαμεσολάβηση ανάμεσα στις διεκδικήσεις των πολιτών και τους θεσμούς λήψης αποφάσεων της κυβέρνησης. Οι οργανώσεις αυτές αποτελούν μηχανισμούς διοχέτευσης και συσσώρευσης διεκδικήσεων και παρέχουν μια θεσμική βάση συσχέτισης των πολιτών με την κυβέρνηση. Επιπλέον, παρέχουν ένα μέσο δημιουργίας θεσμών και πρόβλεψης στο εσωτερικό των κυβερνητικών θεσμών και δίνουν στους πολίτες την αίσθηση κάποιας συνέχειας και σταθερότητας στην πολιτική. Ακόμη και για τους πολίτες εκείνους που δεν ακολουθούν σταθερά το ένα ή το άλλο κόμμα, τα κόμματα αποτελούν, στα περισσότερα ανεπτυγμένα πολιτικά συστήματα, στοιχεία σταθερότητας.

Τα πολιτικά κόμματα έχουν μεγάλη σημασία για την επιτυχία όχι μόνο των δημοκρατικών αλλά και των μη δημοκρατικών πολιτικών συστημάτων. Αυτή η αναφορά θα μπορούσε να επεκταθεί, αλλά σε κάθε περίπτωση αυτό που πρέπει να επισημανθεί είναι ότι ακόμη και σε πλήρως δημοκρατικά συστήματα, τα πολιτικά κόμματα αποτελούν σημαντικά στοιχεία της διακυβέρνησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ

1.1 Έννοια

Πώς μπορούμε να ορίσουμε την έννοια του πολιτικού κόμματος; Ο ορισμός του κόμματος έχει τρία κύρια στοιχεία. Τα πολιτικά κόμματα μπορούν να οριστούν (α) μέσα από το κοινό στόχο τους, που είναι η κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας είτε μόνα τους είτε σε συνεργασία με άλλα κόμματα. Όπως παρατήρησε ο Joseph Schumpeter, (Ball & Guy, 2001 σελ. 156): «Ο πρωταρχικός στόχος κάθε πολιτικού κόμματος είναι να επικρατήσει των άλλων κομμάτων, έτσι ώστε να αναλάβει την κυβέρνηση ή να παραμείνει σε αυτήν». Αυτός ο στόχος κατάκτησης και άσκησης πολιτικής εξουσίας διακρίνει τα πολιτικά κόμματα από άλλες πολιτικού χαρακτήρα οργανώσεις, όπως οι ομάδες συμφερόντων, οι οποίες επιζητούν κυρίως να επηρεάσουν την πολιτική εξουσία. Τα πολιτικά κόμματα χαρακτηρίζονται επίσης (β) από έναν βαθμό οργάνωσης, καθώς επίσης και (γ) από κάποια στοιχεία έξω-κοινοβουλευτικής υποστήριξης. Και οι δύο αυτές προϋποθέσεις (ύπαρξη οργάνωσης και στοιχείων υποστήριξης και εκτός της βουλής) είναι απαραίτητες για να μπορέσουμε να διακρίνουμε μεταξύ των κομμάτων με τη σύγχρονη έννοια και των ομαδοποιήσεων στο εσωτερικό των βουλών. Πάρα το γεγονός ότι δεν είναι δυνατό να φανταστούμε τη σύγχρονη πολιτική διαδικασία χωρίς κόμματα, είναι εξαιρετικά δύσκολο να υπολογίσουμε τις συνέπειες της απουσίας τους και να προσπαθήσουμε να ανασυγκροτήσουμε θεωρητικά τη λειτουργία των σύγχρονων πολιτικών συστημάτων αφαιρώντας τον κομματικό παράγοντα¹.

Πολιτικό κόμμα ονομάζεται μια ομάδα ανθρώπων που οργανώνεται με σκοπό την κατάκτηση της κυβερνητικής εξουσίας, με εκλογικά ή άλλα μέσα. Τα κόμματα συγχέονται συχνά με τις ομάδες συμφερόντων ή με τα κοινωνικά κινήματα'².

¹ Ball Alan R. and Guy B. Peters (2001) Σύγχρονη πολιτική και διακυβέρνηση: εισαγωγή στην πολιτική επιστήμη. 7^η αγγλ. Έκδ. Παπαζήσης, σελ. 156-157.

² Heywood, Andrew (2006) Εισαγωγή στην πολιτική, εκδόσεις Πόλις, σελ.346

Τέσσερα είναι τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν συνήθως τα κόμματα από άλλες ομάδες³:

- Τα κόμματα στοχεύουν στην άσκηση κυβερνητικής εξουσίας κατακτώντας πολιτικά αξιώματα (τα μικρά κόμματα ενδέχεται ωστόσο να χρησιμοποιούν τις εκλογές περισσότερο για να κερδίσουν ένα δημόσιο βήμα πριν καταλάβουν την εξουσία).
- Τα κόμματα είναι οργανωμένα σώματα με μέλη που είναι επίσημα εγγεγραμμένα και διαθέτουν «κομματική ταυτότητα». Έτσι διακρίνονται από ευρύτερα και πιο αποκεντρωμένα κοινωνικά κινήματα.
- Τα κόμματα έχουν συνήθως ευρύτερους στόχους, απευθυνόμενα σε όλους τους μείζονες τομείς της κυβερνητικής πολιτικής (τα μικρά κόμματα, ωστόσο, ενδέχεται να επικεντρώνονται σ' ένα μόνο σκοπό, προσομοιάζοντας έτσι στις ομάδες συμφερόντων).
- Σε ποικίλους βαθμούς, τα κόμματα ενώνονται στη βάση κοινών πολιτικών προτιμήσεων και μιας γενικής ιδεολογικής ταυτότητας.

1.2 Ιστορία

Η σημασία των πολιτικών κομμάτων στη συγκρότηση του πολιτικού συστήματος αποτελεί κοινό συνδετικό κρίκο. Θεωρείται κοινώς αποδεκτό πως τα κόμματα αποτελούν θεμελιώδη θεσμό της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Ωστόσο, η αναγνώριση, η αποδοχή και η νομιμοποίηση των πολιτικών κομμάτων δεν ήταν πάντα αυτονόητη. Οι επιφυλάξεις απέναντι στο ρόλο των κομμάτων προέρχονταν από πολλές κατευθύνσεις και επικεντρώνονταν κυρίως στον αρνητικό ρόλο τους ως προς την συνοχή τους στο πολίτευμα⁴. Η εμφάνιση των πολιτικών κομμάτων συνάντησε πολιτικές και φιλοσοφικές αντιδράσεις. Οι πολιτικές αντιδράσεις προέρχονταν κυρίως από τη μεριά της μοναρχίας, η οποία έβλεπε ένα ακόμη κίνδυνο αμφισβήτησης της πολιτικής της επιρροής. Τα κόμματα αντιμετώπιζονταν είτε ως απειλές του «Λεβιάθαν» είτε ως διαλυτικοί παράγοντες της «γενικής βούλησης». Με

³ Heywood Andrew (2006) Εισαγωγή στην πολιτική. Πόλις σελ. 346

⁴ Σπουρδαλάκης, Μιχάλης (1990) Απειλές και προκλήσεις : ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων στη λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος. Θεωρία και πράξη, Νοε.-Δεκ. 1990 σελ.39.

αποτέλεσμα δεν έπρεπε να υπάρχουν επιμέρους «σύλλογοι» στο κράτος και ο κάθε πολίτης θα πρέπει να εκφράζει μόνο τη δική του προσωπική γνώμη όπως υποστηριζόταν από τον Rousseau.

Η πρώτη θετική αντιμετώπιση της ανάπτυξης των κομμάτων ήρθε πολύ αργότερα, στα τέλη του 18^{ου} αιώνα από έναν κατ' εξοχήν συντηρητικό διανοητή E. Burke ο οποίος αντιμετώπισε τις «πολιτικές ενώσεις»⁵ (connections) σημαντικά αναγκαίες για την πλήρη λειτουργία του δημόσιου καθήκοντος. Ωστόσο, αυτή η αντίληψη δεν επικράτησε και για πολλά χρόνια ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων είχε πολλές και σοβαρές αμφισβητήσεις. Ακόμη και στο δεύτερο μισό του δεύτερου αιώνα όταν τα κόμματα συνέβαλαν σε σημαντικές μεταρρυθμίσεις οι οποίες οδηγούσαν σε συνεχή διεύρυνση του πολιτικού συστήματος (π.χ. επέκταση του δικαιώματος της ψήφου στον ανδρικό πληθυσμό), η παρουσία τους θεωρήθηκε αρνητική. Το να αναπτύσσεται ένα πολιτικό κόμμα σήμαινε την απειλή της πολιτικής συνοχής του συστήματος μοναρχίας.

Ήταν μόλις μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο οπου τα πολιτικά κόμματα και ο ανταγωνισμός τους, αναγνωρίζεται ως λειτουργικός παράγοντας της δημοκρατίας. Οι πρώτες δύο δεκαετίες του αιώνα κάτω από το βάρος της μαζικής συμμετοχής των λαών στον πόλεμο και κυρίως κάτω από την επιρροή της Ρωσικής επανάστασης συντέλεσαν και βοήθησαν στην νομιμοποίηση των πολιτικών κομμάτων και αναγνωρίζονται ως ο σπουδαιότερος παράγων των αντιπροσωπευτικών δομών των σύνθετων δημοκρατικών κοινωνιών και συμβάλλουν στην ύπαρξη μιας σταθερής και αποτελεσματικής κυβέρνησης⁶

Οι ιστορικοί παράγοντες είναι μείζονος σημασίας για να καθοριστεί η δομή των κομμάτων. Τα κόμματα είναι δημιουργήματα της σύγχρονης πολιτικής διαδικασίας και η δημιουργία τους προϋποθέτει ένα απαραίτητο βαθμό αστικοποίησης και ανάπτυξης των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Χωρίς αυτά, τα

⁵ Σπουρδαλάκης, Μιχάλης (1990) Απειλές και προκλήσεις : ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων στη λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος. Θεωρία και πράξη, Νοε-Δεκ. 1990 σελ.39.

⁶ Σπουρδαλάκης, Μιχάλης (1990) Απειλές και προκλήσεις : ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων στη λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος. Θεωρία και πράξη, Νοε.-Δεκ. 1990 σελ.39-40.

κόμματα δεν είναι τίποτε άλλο από ομάδες ελίτ. Τα κόμματα αναδύονται κατά τις περιόδους των ιστορικών αλλαγών⁷.

Η Τουρκική εισβολή στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1974 κατάφερε να τροποποιήσει με γρήγορους ρυθμούς την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα. Είναι ευρέως γνωστό ότι η κυπριακή κρίση έριξε την αυλαία του ελληνικού στρατιωτικού καθεστώτος και αποτέλεσε τον καθοριστικό ρόλο της κρίσης εξουσίας στο εσωτερικό της χώρας⁸.

Ο καθορισμός της κρατικής χρηματοδότησης⁹ ως ποσοστό επί των πραγματοποιηθέντων καθαρών εσόδων του ετήσιου κρατικού προϋπολογισμού του προηγούμενου έτους είναι επιλογή θετική. Δεδομένου όμως, ότι δημιουργείται από τα τακτικά έσοδα, τα μη φορολογικά έσοδα, ο στόχος είναι να μειωθεί η κρατική χρηματοδότηση που μπορεί να επιτυγχάνεται στην αρχή τουλάχιστον, όμως σύμφωνα με εκτιμήσεις του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους ότι σε εποχή οικονομίας της χώρας μας τα διατιθέμενα ποσά θα αυξηθούν σημαντικά.

1.3 Νόμοι

Στην Ελλάδα, οι θεσμοί που είναι υπεύθυνοι για τη διαχείριση και την εποπτεία της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων, είναι το Υπουργείο Εσωτερικών και η Επιτροπή Ελέγχου της Βουλής. Το Υπουργείο Εσωτερικών είναι αρμόδιο για τη χορήγηση κρατικής χρηματοδότησης σε πολιτικά κόμματα ενώ η Επιτροπή Ελέγχου της Βουλής λειτουργεί ως ο κύριος εποπτικός φορέας της πολιτικής χρηματοδότησης¹⁰.

Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα αναγορεύτηκαν σε συνταγματικό θεσμό το 1975 και τα οικονομικά τους συγκεντρώνουν το ενδιαφέρον του κοινού. Με τον

⁷ Ball, Alan R.-Peters, Guy B. (2001) *Σύγχρονη πολιτική και διακυβέρνηση: εισαγωγή στην πολιτική επιστήμη*. Παπαζήσης

⁸ Βερναρδάκης, Χριστόφορος (1995) Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1974-1985: σχέσεις εκπροσώπησης και σχέσεις νομιμοποίησης στο φως του πολιτικού και κοινωνικού ανταγωνισμού. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Διδακτορική Διατριβή, σελ.26

⁹ Ξηρός, Θανάσης Γ. (2015) Τα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων στον ν.4304/2014. Τέταρτη γενιά του δικαίου τους ή μία ακόμη μνημονιακή υποχρέωση; Συνέδριο στη μνήμη των Καθηγητών Δημήτρη Τσάτσου και Γιώργου Παπαδημητρίου. «Η Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία και η Ελληνική Πολιτεία» Θεσσαλονίκη, 20-21 Φεβρουαρίου, σελ. 8

¹⁰ Μπίνης, Άγγελος (2017) Η πολιτική χρηματοδότησης ως εχέγγυο της δημοκρατίας και της πολυφωνίας. www.capital.gr

N.1443/1984¹¹ ο οποίος είναι ο πρώτος νόμος που ψηφίστηκε, για να οργανώσει την κρατική χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων καθώς επίσης και για την δημοσιότητα των εκλογικών τους δαπανών και σύμφωνα με το άρθρο 1 του παραπάνω νόμου *«Το κράτος ενισχύει οικονομικά τα πολιτικά κόμματα, που συμμετέχουν στην ανάδειξη των μελών του Εθνικού Κοινοβουλίου για να αντιμετωπίσουν τις λειτουργικές και εκλογικές τους δαπάνες. Η ενίσχυση καταβάλλεται για κάθε βουλευτική περίοδο η οποία αρχίζει από τον επόμενο χρόνο που διενεργήθηκαν οι βουλευτικές εκλογές και λήγει τον χρόνο που διενεργούνται οι επόμενες εκλογές. Στο άρθρο 6 του ίδιου νόμου αναφέρεται στην υποχρεωτική δημοσίευση των εκλογικών δαπανών στο πρώτο τρίμηνο του επόμενου έτους διενέργειας των εκλογών, από όλα τα πολιτικά κόμματα που συμμετέχουν στις γενικές βουλευτικές εκλογές, τουλάχιστον σε δύο ημερήσιες εφημερίδες στην Αθήνα».*

Επιστήμη, νομολογία και οι ίδιοι κομματικοί μηχανισμοί κατά τη διάρκεια της περιόδου εντόπισαν τα αδύνατα σημεία του παραπάνω νόμου (N.1443/1984) και διατύπωσαν προτάσεις για την αντιμετώπιση τους και με στόχο τον εκσυγχρονισμό του νόμου ψηφίστηκε και εκδόθηκε ο N.2429/1996¹².

Σε συνέχεια του νόμου 2429/1996 αναμορφώθηκε ριζικά με αξιοσημείωτη αντοχή στο χρόνο αφού με το νόμο 4304/2014 σηματοδοτήθηκε η μετάβαση στην επόμενη γενιά του δικαίου των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και δημιουργήθηκε με σκοπό τη δέσμευση της χώρας έναντι των δανειστών της στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής¹³.

Με τον ν.2429/1996¹⁴ *τα πολιτικά κόμματα χρηματοδοτούνται από το κράτος προκειμένου να αντιμετωπίσουν μέρος των λειτουργικών και των εκλογικών δαπανών τους. Η κρατική χρηματοδότηση διακρίνεται σε τακτική και εκλογική. Η τακτική*

¹¹ ΦΕΚ 73/Α'/22-05-1984 (N.1443/1984 - Οικονομική ενίσχυση των πολιτικών κομμάτων και άλλες διατάξεις)

¹² Ιωάννου Μαρία-Ευανθία (2017) Πολιτικά κόμματα, δομή, χρηματοδότηση, προβολή. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Διδακτορική Διατριβή

¹³ Ξηρός Θανάσης Γ. (2015) Τα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων στον ν.4304/2014. Τέταρτη γενιά του δικαίου τους ή μία ακόμη μνημονιακή υποχρέωση; Συνέδριο στη μνήμη των Καθηγητών Δημήτρη Τσάτσου και Γιώργου Παπαδημητρίου «Η Ευρωπαϊκή Συμπολιτεία και η Ελληνική Πολιτεία» Θεσσαλονίκη 20-21 Φεβρουαρίου σελ.1

¹⁴ ΦΕΚ 155/Α'/10-07-1996- Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων-Δημοσιότητα και έλεγχος των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών – Δήλωση περιουσιακής κατάστασης πολιτικών, κρατικών λειτουργών και υπαλλήλων μέσω μαζικής ενημέρωσης και εντύπων και άλλων κατηγοριών προσώπων και άλλες διατάξεις.

χορηγείται κατ' έτος και ανέρχεται σε ποσοστό 1,2 ‰ (ένα κόμμα δύο τοις χιλίοις) των τακτικών εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού του αντίστοιχου οικονομικού έτους. Η εκλογική χρηματοδότηση χορηγείται κάθε φορά που διεξάγονται γενικές βουλευτικές εκλογές ή εκλογές για την ανάδειξη των Ελλήνων Αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σε ποσοστό 0,5‰ (μηδέν κόμμα πέντε τοις χιλίοις) των τακτικών εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού του αντίστοιχου οικονομικού έτους». Στο άρθρο 8 διαφαίνονται τα όρια χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων όπου «δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το ποσό των 10.000.000 δρχ. (δέκα εκατομμυρίων δραχμών)».

Με τον Ν. 3023/2002¹⁵, όπως τροποποιήθηκε με το Ν.4472/2017, θεσμοθετείται και «η ιδιωτική χρηματοδότηση που εννοείται η οικονομική ενίσχυση οποιασδήποτε μορφής που παρέχεται σε δικαιούχους χρηματοδότησης από φυσικά πρόσωπα». Στο άρθρο 8 αναγράφεται το όριο της χρηματοδότησης το οποίο δεν πρέπει να ξεπερνά τις 15.000 € (δεκαπέντε χιλιάδες ευρώ).

1.4. Βιβλιογραφική έρευνα

Στην αναζήτηση της βιβλιογραφίας με σκοπό την εκπόνηση της εργασίας, παρατηρήθηκαν κάποια στοιχεία. Όπως διαπιστώθηκε η ανάλυση στα πολιτικά κόμματα πραγματοποιούνταν κυρίως από νομικούς και ειδικά συνταγματολόγους. Ένα στοιχείο που διαφαίνεται στις μελέτες είναι πως οι συγγραφείς επηρεάζονταν από το γενικότερο κλίμα της εποχής καθώς και από την πεποίθηση κάθε επιστήμονα¹⁶. Επομένως είναι λίγες οι μελέτες στις οποίες διακρίνεται ουδετερότητα και αμεροληψία κι έτσι υπάρχει εκτενής βιβλιογραφία για την κεντροαριστερά παρά για τα κόμματα που στηρίζουν την κεντροδεξιά.

Η κατάσταση που επικρατεί στο παρόν σχετικά με τη βιβλιογραφία είναι ότι έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο αριθμό συγκριτικά με το παρελθόν. Μεγάλα πανεπιστήμια του εξωτερικού παρακολουθούν και καταγράφουν την κατάσταση γύρω από τα

¹⁵ ΦΕΚ 146/Α'/25-06-2002- Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων από το κράτος, όπως τροποποιήθηκε με το ν.4304/14 (ΦΕΚ234/Α/23-10-2014), ν.4472/2017 (ΦΕΚ 74/Α/19-05-2017), ν.4475/2017 (ΦΕΚ83/Α/12-06-2017), ν.4483/2017 (ΦΕΚ107/Α/31-07-2017) και ν.4509/2017 (ΦΕΚ 201/Α/22-12-2017)

¹⁶ Κωνσταντινίδης κ.α. επιμέλεια. (2009) Κόμματα και πολιτική στην Ελλάδα: οι σύγχρονες εξελίξεις. Κριτική

πολιτικά κόμματα¹⁷. Στο χώρο της πολιτικής ανάλυσης εμφανίζονται και επιστήμονες που ασχολούνται κυρίως με την πολιτική επιστήμη, με τον τομέα των κοινωνικών επιστημών καθώς και των ιστορικών επιστημών.

Αξιοσημείωτη είναι η εμφάνιση αντικειμενικότητας και ισορροπίας ως προς τις αναφορές σε πολιτικά κόμματα. Επίσης, αρκετές μελέτες επικεντρώνονται στη συμπεριφορά του κράτους ως προς τα πολιτικά κόμματα¹⁸. Δεν ξεχνάμε τον Downs¹⁹ που υποστηρίζει την σχολή ορθολογικής συμπεριφοράς και αναφέρεται στα πολιτικά κόμματα τα οποία θεωρούνται «ορθολογικά υποκείμενα» που στόχο έχουν τη μεγιστοποίηση του οφέλους τους μέσω της κατάκτησης της κυβερνητικής εξουσίας, οπού αυτός είναι και ο πρωταρχικός σκοπός των πολιτικών κομμάτων.

1.5 Τα νέα κόμματα

Η εφαρμογή του νέου εκλογικού συστήματος στις εκλογές Ιουνίου-Νοεμβρίου 1989 και του Απριλίου 1990 επέτρεψε να εμφανιστούν κόμματα που οι ψηφοφόροι τους δεν εκφράζονταν από την κλασική πολιτική ιδεολογία των αμιγώς πολιτικών κομμάτων (Δεξιά, Κέντρο, Κέντρο-Αριστερά, Παραδοσιακή Αριστερά) αλλά αντιπροσώπευαν κοινωνικά ρεύματα της κοινωνίας, δηλαδή νέα κοινωνικά πορτραίτα που δεν ελήφθησαν υπόψη από τους μεγάλους πολιτικούς συνδυασμούς. Αυτά είναι π.χ. Οικολογικά Κινήματα, το Κόμμα Ελλήνων Κυνηγών, Θρησκευτικά Κόμματα κ.α)²⁰.

1.6 Τα πολιτικά κόμματα στην Ευρώπη

Η ανάλυση που θα κάνουμε περιλαμβάνει τις σημερινές εκλογικές δημοκρατίες στην Ανατολική Ευρώπη. Οι χώρες που έχουν χαρακτηριστεί ως εκλογική δημοκρατία πρέπει να έχουν εκπληρώσει ορισμένα ελάχιστα πρότυπα, συμπεριλαμβανομένου ενός ανταγωνιστικού πολυκομματικού συστήματος, και να αμφισβητούν τακτικά δίκαιες εκλογές που βασίζονται σε καθολική ψηφοφορία για ενήλικες. Μια εκλογική

¹⁷ Λυριντζής Χ., (2002) Η πολιτική επιστήμη στην Ελλάδα: μια σταθερή και χωρίς εξάρσεις ανάπτυξη. Σύγχρονα θέματα τ. 81, σελ.26-34.

¹⁸ Pagoulatos G. (2005) The politics of privatization: redrawing the public-private boundary” West European Politics 28 (2) pp 358-380.

Spanou C. (2008) State reform in Greece: responding to old and new challenges.

International Journal of Public Sector Management 21 (2) pp.150-173.

¹⁹ Downs, A. (1957) An economic theory of democracy. New York. Harper

²⁰ Καπρέλης Θάνος (1990) Τα πολιτικά κόμματα και οι εκλογές τους καμπάνιες. Θεωρία και πράξη, Νοε.-Δεκ. 1990, σελ.55

δημοκρατία διαφέρει από μια φιλελεύθερη δημοκρατία, διότι η τελευταία υποδηλώνει επίσης την ύπαρξη μιας σημαντικής σειράς πολιτικών ελευθεριών. Η Γεωργία είναι η μόνη εκλογική δημοκρατία που παραλείφθηκε από την εμπειριστατωμένη ανάλυση εξαιτίας της έλλειψης στοιχείων.

Οι δύο πρώτες στήλες του **πίνακα 1** παρουσιάζουν πληροφορίες σχετικά με τη διαθεσιμότητα άμεσης δημόσιας χρηματοδότησης για τα πολιτικά κόμματα (και όχι μεμονωμένους υποψηφίους) και τη διαθεσιμότητα της ελεύθερης πρόσβασης των μέσων ενημέρωσης στην πολιτική ομάδα. Όλες οι άλλες μορφές έμμεσης κρατικής στήριξης, όπως είναι οι κανόνες για τη φορολογία χώρου, η δωρεάν μεταφορά ή τα ταχυδρομικά τέλη, αποκλείονται. Τα στοιχεία προέρχονται από μια εκτεταμένη μελέτη του Ινστιτούτου για τη Δημοκρατία και την Εκλογική Βοήθεια σχετικά με τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων και εκλογικών εκστρατειών και συμμετείχαν σε άλλες τρεις εισηγήσεις που επικεντρώθηκαν ειδικά στην Ανατολική Ευρώπη. Οι πληροφορίες στην πρώτη στήλη του πίνακα 1 δείχνουν ότι, στο σύνολό τους, οι κρατικές επιχορηγήσεις πολιτικών κομμάτων και η ελεύθερη πρόσβαση στα μέσα ενημέρωσης έχουν γίνει ευρέως διαδεδομένες στις νέες δημοκρατίες της Ανατολικής Ευρώπης. Και οι δύο μορφές κρατικής επιδότησης είναι διαθέσιμες σε 14 από τις 17 χώρες (16 στην περίπτωση πρόσβασης στα ΜΜΕ), δηλαδή σε περισσότερο από το 80% όλων των κομμουνιστικών δημοκρατιών. Η Λετονία, η Μολδαβία και η Ουκρανία αποτελούν εξαιρέσεις, καθώς καμία από τις τρεις αυτές χώρες δεν παρέχει στα πολιτικά κόμματα ελεύθερη πρόσβαση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ως εκ τούτου, μια πρώτη ματιά **στον πίνακα 1**²¹ μας δίνει μια σαφή ένδειξη της σημαντικής εξάρτησης των κομμάτων από το κράτος στην περιοχή. Όπως και σε άλλα μέρη του κόσμου, συμπεριλαμβανομένων πολλών περιφερειών με πρόσφατη ιστορία εκδημοκρατισμού, κάποια μορφή δημόσιας χρηματοδότησης για τα πολιτικά κόμματα έχει σχεδόν εξαντληθεί.

²¹ Ingrid Van Biezen (2008) State intervention in party politics: The public funding and regulation of political parties. *European Review* vol.16 no.3 pp.337-353

Πίνακας 1. Ρύθμιση των κομμάτων στις Ευρωπαϊκές δημοκρατίες

Πίνακας 1. Ρύθμιση των κομμάτων στις Ευρωπαϊκές δημοκρατίες							
Παλαιές δημοκρατίες	Σύνταγμα	Νομοθεσία κομμάτων	Νομοθεσία για δημόσια χρηματοδότηση	Παλαιές δημοκρατίες	Σύνταγμα	Νομοθεσία κομμάτων	Νομοθεσία για δημόσια χρηματοδότηση
Αυστρία	v	v	v	Βουλγαρία	v	v	v
Βέλγιο	o	o	v	Δημοκρατία της Τσεχίας	v	v	v
Δανία	o	o	o	Εσθονία	v	v	v
Φιλανδία	v	v	v	Ελλάδα	v	o	v
Γαλλία	v	o	v	Ουγγαρία	v	v	v
Γερμανία	v	v	v	Λετονία	v	o	v
Ιρλανδία	o	o	v	Λιθουανία	v	v	v
Ιταλία	v	o	v	Πολωνία	v	v	v
Ολλανδία	o	o	v	Πορτογαλία	v	v	v
Νορβηγία	v	o	o	Ρουμανία	v	v	v
Σουηδία	v	o	o	Σλοβακία	v	o	v
Ελβετία	v	o	o	Ισπανία	v	v	v
Ηνωμένο Βασίλειο	n/a	v	v				

Πηγή: Biezen Van Ingrid, 2008, pp. 341.

1.7 Ρύθμιση των κομμάτων

Τα κόμματα στις σύγχρονες δημοκρατίες διαχειρίζονται όλο και περισσότερο το κράτος, δεδομένου ότι οι δραστηριότητές τους γίνονται όλο και περισσότερο αντικείμενο κανονισμών και κρατικών νόμων που διέπουν τις εξωτερικές τους δραστηριότητες ή καθορίζουν τον τρόπο λειτουργίας της εσωτερικής τους οργάνωσης. Δεδομένου ότι παραδοσιακά δίνεται ο θεμελιωδώς ιδιωτικός και εθελοντικός χαρακτήρας των πολιτικών κομμάτων, το κράτος στις φιλελεύθερες δημοκρατικές

κοινωνίες δεν αποδυνάμωσε τη ρύθμιση της συμπεριφοράς και της οργάνωσής τους, αλλά τα τελευταία χρόνια η νομική ρύθμιση των κομμάτων έγινε όλο και πιο συνηθισμένη, στο βαθμό που οι κομματικές δομές έχουν γίνει νόμιμα αντικείμενα κρατικής ρύθμισης σε κάποιο βαθμό υπερβαίνοντας κατά πολύ τα όρια που είναι κανονικά αποδεκτά για ιδιωτικές ενώσεις σε μια φιλελεύθερη κοινωνία.

Πολλοί από αυτούς τους κανονισμούς εισήχθησαν για πρώτη φορά ή επεκτάθηκαν ουσιαστικά μετά την εισαγωγή δημόσιας χρηματοδότησης για τα κόμματα, καθώς η παροχή κρατικών επιχορηγήσεων απαιτούσε αναπόφευκτα ένα πιο κωδικοποιημένο σύστημα καταχώρησης και ελέγχου των κομμάτων. Η πρόσβαση του ελεγχόμενου μέρους στα δημόσια μέσα ραδιοτηλεοπτικών μεταδόσεων απαιτεί επίσης την εισαγωγή ή την επέκταση του συστήματος ρύθμισης, το οποίο ενήργησε και πάλι για να κωδικοποιήσει το καθεστώς των μερών και το φάσμα των δραστηριοτήτων τους.

Τα στοιχεία δείχνουν ότι η νομοθεσία για τα πολιτικά κόμματα είναι πράγματι εκτεταμένη, όπως φαίνεται από την στήλη 2 του πίνακα 1. Φυσικά το σώμα του κόμματος δικαίου που καθορίζει το νομικό καθεστώς των πολιτικών κομμάτων και το οποίο καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο τα κόμματα μπορούν να λειτουργούν πρέπει να οργανώνουν ή να χρηματοδοτούνται μπορούν να πάρουν μια ποικιλία. Το δίκαιο του κόμματος προέρχεται γενικά από μια σειρά συναφών νομικών οργάνων, μεταξύ των οποίων οι νόμοι για τα πολιτικά κόμματα νόμους περί οικονομικής χρηματοδότησης, οι εκλογικοί νόμοι, οι νόμοι εκστρατείας και το σύνταγμα, καθώς και τα νομοθετικά καταστατικά, οι διοικητικές αποφάσεις και οι δικαστικές αποφάσεις. Ο πίνακας 1 παρέχει μια επισκόπηση μόνο τριών σημαντικών τύπων διακοινοβουλευτικών κανονισμών, συγκεκριμένα μέσω του συντάγματος, των νόμων περί ειδικών κομμάτων και των νόμων για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων.

Όπως μπορεί να συναχθεί από τον πίνακα, η μεγάλη πλειοψηφία των ευρωπαϊκών δημοκρατιών θέσπισε ένα ρυθμιστικό πλαίσιο για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Υπάρχουν μερικά, αλλά μόνο περιθωριακά μεταξύ των παλαιότερων και των πιο πρόσφατα εδραιωμένων δημοκρατιών. για παράδειγμα, υπάρχει ρύθμιση των συστημάτων χρηματοδότησης των κομμάτων στις περισσότερες χώρες που παρέχουν κρατικές υποθέσεις στα κόμματα, όπως θα δούμε αργότερα, αν

και υπάρχουν κάποιες εξαιρέσεις σε αυτό το πρότυπο (π.χ. Δανία, Νορβηγία και Σουηδία). Η Ελβετία είναι η μόνη χώρα χωρίς ρύθμιση των πολιτικών κομμάτων που επίσης στερείται δημόσιας χρηματοδότησης και όπου τα κόμματα δεν συνδέονται στενά με το κράτος υπό την έννοια της οικονομικής εξάρτησης ή της ρύθμισης από το κράτος.

Διαφαίνεται επίσης πόσες χώρες έχουν υιοθετήσει έναν ειδικό νόμο για τα πολιτικά κόμματα. Εδώ, η διαφορά μεταξύ των παλαιών και των νέων δημοκρατιών είναι πιο έντονη. Μόνο λίγες από τις καθιερωμένες δημοκρατίες - εκ των οποίων ορισμένες σε αυτό το πλαίσιο μάλλον κατανοούνται καλύτερα ως αποκατεστημένες δημοκρατίες - έχουν υιοθετήσει έναν ειδικό νόμο για τα πολιτικά κόμματα (Αυστρία, Φινλανδία, Γερμανία και πρόσφατα το Ηνωμένο Βασίλειο). Στις νεότερες δημοκρατίες, από την άλλη, συμπεριλαμβανομένης τόσο της Νότιας Ευρώπης όσο και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι εν λόγω νόμοι των κόμματος είναι πιο συνηθισμένοι, ενώ μόνο ένας μικρός έλεγχος στερείται αυτού του νόμου (Ελλάδα, Λετονία και Σλοβακία). Πράγματι, φαίνεται ότι η ρύθμιση των κομματιών στις νεότερες δημοκρατίες είναι γενικά πολύ πιο απαιτητική από ό, τι στις παλαιότερες, τείνοντας να ακολουθήσει ένα συντακτικό πρότυπο ρύθμισης, με το οποίο επιδιώκει να διαμορφώσει τα μέρη για να επιβεβαιώσει έναν ορισμένο ιδανικό τύπο.

1.8. Περιπτωσιολογικές μελέτες

1.8.1 Ηνωμένο Βασίλειο

Το Ηνωμένο Βασίλειο²² για παράδειγμα, όπου η χρηματοδότηση των κομμάτων εκεί είχε σε μεγάλο βαθμό ανεξέλεγκτη και ανεμπόδιστη θέση μέχρι την έγκριση των πολιτικών κομμάτων, πρόσφατα πραγματοποίησε μια σημαντική ανεξάρτητη αναθεώρηση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων. Ο σκοπός της ήταν να αξιολογήσει όχι μόνο την επιτυχία του νέου νόμου για την αποτελεσματική ρύθμιση της χρηματοδότησης των κομμάτων, αλλά και, ίσως το πιο σημαντικό, να εκτιμήσει τις δυνατότητες που θα μπορούσαν να έχουν οι αλλαγές στο νόμο για την

²² Ingrid Van Biezen 2008 State intervention in party politics: The public funding and regulation of political parties. *European Review* vol.16 no.3 pp.337-353

αντιμετώπιση των υψηλών επιπέδων της λαϊκής απογοήτευσης με την φαινομενικά αυτο- ενδιαφερόμενη συμπεριφορά των κομμάτων. Η μεταρρύθμιση του συστήματος χρηματοδότησης των κομμάτων κρίθηκε απαραίτητη για την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης του κοινού στα κόμματα και στο δημοκρατικό σύστημα.

Η κύρια πηγή της νομοθεσίας που παρέχεται για ρυθμίσεις στα πολιτικά κόμματα είναι το γνωστό «Πολιτικά Κόμματα, Εκλογές και Δημοψηφίσματα» που ιδρύθηκε το 2000²³.

Η Εκλογική Επιτροπή (Electoral Commission) είναι το σώμα του Η.Β. το οποίο είναι υπεύθυνο για την παρακολούθηση και τον έλεγχο των διαδικασιών που ακολουθούνται. Βοηθά το κοινό να κατανοήσει τους σχετικούς κανόνες για τη χρηματοδότηση των κομμάτων. Ως προς τη δημόσια χρηματοδότηση υπάρχουν πλέον περιορισμοί σε τι ποσά και πού θα χρησιμοποιηθούν, ενώ παράλληλα για την ιδιωτική χρηματοδότηση υπάρχουν περιορισμοί ως προς την ανεύρεση των ιδιωτικών πόρων, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν περιορισμοί για το ύψος της χρηματοδότησης.

1.8.2 Γαλλία

Η νομοθεσία για τη δημόσια χρηματοδότηση στη Γαλλία²⁴ έχει τρία χαρακτηριστικά:

- Έχει σχηματιστεί από το 1988 με πολλές διορθώσεις ανά σύντομα χρονικά διαστήματα μέχρι σήμερα. Ωστόσο η νομοθεσία του 1988 είναι η πιο σταθερή.
- Κανόνες πάνω στα οικονομικά των εκλογικών εκστρατειών ανήκουν στη νομολογία των εκλογικών δικαστηρίων σε όσους εμπλέκονται στη διαδικασία.
- Η Δημόσια Χρηματοδότηση παρουσιάζει το πιο σημαντικό κομμάτι για τις προεκλογικές εκστρατείες.

²³ Political Parties elections and Refenums Act 2000 United Kingdom (OECD, 2016)

²⁴ Doublet, Yves-Marie (OECD, 2016) Financing democracy: funding of political parties and election campaigns and their risk of policy capture- 9 chapter France, pp. 147-154.

1.8.3 Εσθονία

Η Εσθονία παρουσιάζει την περίπτωση της Μετά-Κομμουνιστικής Δημοκρατίας η οποία αναπτύσσεται αργά σε ενοποιημένο σύστημα δημόσιας χρηματοδότησης και αναφοράς.

Η Χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα στην Εσθονία²⁵ νομοθετήθηκε από τα Political Parties Act το 1994 και έκτοτε αναθεωρήθηκε το 2014. Η δράση προσβλέπει όλη τη θεωρία και τις αρχές των πολιτικών κομμάτων περιλαμβάνοντας και τη χρηματοδότηση.

1.8.4 Ισπανία

Έχει παρατηρηθεί ότι το ισχύον νομικό πλαίσιο της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων στην Ισπανία ιδίως μετά τις τελευταίες νομικές μεταρρυθμίσεις, παρουσιάζει σημαντική βελτίωση σε σχέση με προηγούμενες νομοθεσίες και περιέχει πολλές θετικές προσθήκες. Εάν εφαρμοστούν επαρκώς, αυτές οι προσθήκες θα βοηθήσουν στην καταπολέμηση της διαφθοράς, στην αύξηση της διαφάνειας και στην ισοπέδωση των θεμάτων ανταγωνισμού για τα πολιτικά κόμματα. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν τομείς ανησυχίας που θα πρέπει να ενισχυθούν προκειμένου να διασφαλιστεί ότι η σχετική νομοθεσία θα κλείσει αποτελεσματικά τα ενδεχόμενα κενά που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την παράκαμψη των κανονισμών σχετικά με τη χρηματοδότηση.

Επιπλέον, θα μπορούσε να επιτευχθεί ισορροπία μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής χρηματοδότησης, και θα μπορούσε να αναθεωρηθεί και ο νομοθέτης θα πρέπει να διασφαλίσει ότι το σύστημα δημόσιας χρηματοδότησης τόσο των εκ του νόμου δραστηριοτήτων όσο και των εκστρατειών των πολιτικών κομμάτων δεν ευνοεί δυσανάλογα τα μεγαλύτερα, καθιερωμένα κόμματα στην απόσπαση μικρότερων και / ή νέα πολιτικά κόμματα²⁶.

²⁵ Pettai, Vello (OECD, 2016) Financing democracy: funding on political parties and election campaigns and their risk of policy capture- 8 chapter Estonia, pp.135-146.

²⁶ Ingrid Van Biezen, et.al (2017) Opinion on laws regulating the funding of political parties in Spain. www.legislationline.org p.4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

2.1 Δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα

Το ερώτημα του πόσα κόμματα είναι και πόσα θα έπρεπε να είναι, χρηματοδοτούνται και ρυθμίζονται έχει αναλάβει μια σημαντική αύξηση τα τελευταία χρόνια. Καθώς αυξάνονται τα επίπεδα λαϊκής απογοήτευσης και κυριαρχούν οι απελευθερωμένοι ηγέτες γίνονται ολοένα και περισσότερο αντιληπτή η απαίτηση για πιο μεγάλη διαφάνεια, αυστηρότερους ελέγχους και αυστηρότερους κανονισμούς των δραστηριοτήτων των πολιτικών κομμάτων και πολιτικών. Μια σειρά από εθνικούς και διεθνείς κυβερνητικούς θεσμούς και μη κυβερνητικούς θεσμούς όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης, το Διεθνές Ινστιτούτο Δημοκρατίας και Εκλογικής Βοήθειας (IDEA), το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τον OECD ή Transparency International (TI), διεξάγουν ανεξάρτητες έρευνες χρηματοδοτικών πρακτικών των πολιτικών κομμάτων και προεκλογικών εκστρατειών και αναφέρουν τους τρόπους με τους οποίους οι παράνομες χρηματοδοτήσεις μπορούν να περιοριστούν. Ακόμη τα κόμματα από μόνα τους αρχίζουν να δείχνουν ενδιαφέρον για την αύξηση του ενδιαφέροντος για την χρηματοδότηση και κανονικότητα των κομμάτων.

Η χρηματοδότηση των κομμάτων είναι ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο στις Ευρωπαϊκές δημοκρατίες, έχοντας κερδίσει σημασία μόνο στην μεταπολεμική περίοδο. Ιστορικά, τα πολιτικά κόμματα στις φιλελεύθερες δημοκρατίες της Δυτικής Ευρώπης εξαρτιόταν κατά κύριο λόγο από ιδιωτικές συνεισφορές για τη χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων τους. Τα μέλη του κόμματος πλαισίωναν γενικά τις συνεισφορές των πλουσίων ατόμων ή τις δωρεές από ιδιωτικές επιχειρήσεις. τα μαζικά κόμματα εξασφάλιζαν συνήθως μια διαρθρωτική ροή εισοδήματος από τα τέλη που καταβάλλουν τα μέλη τους και τις δωρεές από συνδεδεμένα συνδικάτα εξασφαλίζοντας την πρόσβαση σε μια ευρύτερη ποικιλία ομάδων συμφερόντων.

Σήμερα, ωστόσο, σχεδόν όλες οι ευρωπαϊκές δημοκρατίες παρέχουν άμεσες κρατικές επιχορηγήσεις σε πολιτικά κόμματα. Η εισαγωγή δημόσιας χρηματοδότησης για τα κόμματα ενθάρρυνε την εμφάνιση κόμματος καρτέλ, η οποία εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό από τους οικονομικούς πόρους του κράτους για την επιβίωσή τους. Ως εκ

τούτου, ενώ τα κόμματα στη Δυτική Ευρώπη παραδοσιακά βασίζονταν σε συνεισφορές οι οποίες με τον ένα ή τον άλλο τρόπο προέρχονταν από την κοινωνία (συνδρομές μελών από μεμονωμένους δωρητές, ιδιωτικές επιχειρήσεις ή συνδεδεμένες ενώσεις κλπ.), Για τα περισσότερα κόμματα σήμερα οι άμεσες επιδοτήσεις από το κράτος μια πολύ πιο σημαντική, αν όχι κύρια, πηγή. **Πίνακας 2.**²⁷

Πίνακας 2. Διαθεσιμότητα δημόσιας χρηματοδότησης των κομμάτων στις Ευρωπαϊκές δημοκρατίες

Πίνακας 2. Διαθεσιμότητα δημόσιας χρηματοδότησης των κομμάτων στις Ευρωπαϊκές δημοκρατίες							
Καθιερωμένες δημοκρατίες				Νέες δημοκρατίες			
Αυστρία	v			Βουλγαρία	v		
Βέλγιο	v			Ελλάδα	v		
Γαλλία	v			Εσθονία	v		
Γερμανία	v			Ισπανία	v		
Δανία	v			Κροατία	v		
Ελβετία	x			Λετονία	x		
Ηνωμένο Βασίλειο	v			Λιθουανία	v		
Ισλανδία	v			Ουγγαρία	v		
Ιταλία	v			Πολωνία	v		
Κύπρος	v			Πορτογαλία	v		
Μάλτα	x			Ρουμανία	v		
Νορβηγία	v			Σλοβακία	v		
Ολλανδία	v			Σλοβενία	v		
Σουηδία	v			Τσεχική Δημοκρατία	v		
Φινλανδία	v						

Πηγή: Biezen Van Ingrid, (2008) pp. 346.

Τα στοιχεία δείχνουν ότι τα πολιτικά κόμματα στη μεγάλη πλειοψηφία των φιλελεύθερων δημοκρατιών έχουν τώρα πρόσβαση σε άμεσες κρατικές επιδοτήσεις, αν και τα πραγματικά ποσά και η σχετική σημασία τους μπορεί να διαφέρουν. Για τις ευρωπαϊκές δημοκρατίες, αυτό αποδεικνύεται από τον πίνακα 2, ο οποίος συνοψίζει τη

²⁷ Ingrid Van Biezen State intervention in party politics: The public funding and regulation of political parties. European Review vol.16 no.3 p. 346.

δυνατότητα άμεσης δημόσιας χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων. Όπως υποδηλώνει ο πίνακας 2, οι δημόσιες επιδοτήσεις έχουν γίνει πράγματι ένα ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο, με ελάχιστη σημαντική διαφορά μεταξύ των θεσμών και των νεότερων δημοκρατιών. Μόνο σε τρεις χώρες (Μάλτα, Λετονία και Ελβετία) τα εθνικά κόμματα δεν έχουν πρόσβαση σε άμεση κρατική στήριξη.

Η αυξανόμενη επικράτηση των δημόσιων επιδοτήσεων μπορεί από μόνη της να ερμηνευθεί ως ένδειξη της αυξανόμενης οικονομικής εξάρτησης των κομμάτων από το κράτος. Προκειμένου να προσδιοριστεί με ακρίβεια ο τρόπος με τον οποίο εξαρτώνται τα κόμματα για το κράτος, το βασικό ερώτημα, φυσικά, είναι το πόσο σημαντικές είναι αυτές οι δημόσιες επιδοτήσεις σε σχέση με τα συνολικά εισοδήματα των κομμάτων. Οι υπάρχουσες μελέτες υποδεικνύουν ότι υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ των χωρών και μεταξύ των κομμάτων εντός μιας χώρας²⁸. Σε ορισμένες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Τσεχική Δημοκρατία, η Σλοβενία, η Ουγγαρία και η Εσθονία, η σχετική σημασία του κρατικού χρήματος είναι πολύ μεγάλη, με το κράτος να είναι ο βασικός προμηθευτής του εισοδήματος των κομμάτων. Το ίδιο ισχύει, σε γενικές γραμμές, για τις δημοκρατίες της Νότιας Ευρώπης της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, όπου πολλά κόμματα είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου οικονομικά εξαρτώμενα από το κράτος. Σε άλλες χώρες, η δημόσια χρηματοδότηση είναι απλώς συμβολική σε σύγκριση με τους πόρους που λαμβάνουν τα κόμματα από ιδιωτικές και εταιρικές δωρεές. Παραδείγματα είναι η Βουλγαρία ή, μεταξύ των μη φιλελεύθερων δημοκρατιών, χώρες όπως η Ρωσία και η Ουκρανία. Μεταξύ των εδραιωμένων δημοκρατιών, κόμματα σε χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία επωφελούνται από σημαντικά ποσά επιδοτήσεων. Το Ηνωμένο Βασίλειο, από την άλλη πλευρά, παρέχει μόνο συμβολικά ποσά οικονομικής στήριξης στα κόμματα, αν και φαίνεται ότι υπάρχει αυξανόμενη διακρατική στήριξη υπέρ της αύξησης της άμεσης κρατικής χρηματοδότησης. Μια συγκριτική ανάλυση αρκετών ευρωπαϊκών δημοκρατιών έδειξε ότι η κρατική στήριξη κυμαινόταν από λίγο περισσότερο από το ένα πέμπτο (Δανία) έως σχεδόν το 85% (Φινλανδία) του συνολικού εισοδήματος των κομμάτων. Δυστυχώς, δεν υπάρχουν διαθέσιμα πιο διεξοδικά εθνικά δεδομένα για την αξιολόγηση της πραγματικής οικονομικής εξάρτησης από το κράτος. Αυτό που γνωρίζουμε, ωστόσο, είναι ότι η εισαγωγή κρατικής υποστήριξης στα κόμματα

²⁸ Kopecky, Petr (2006) *Political Parties and the state in post-communist Europe: The nature of symbiosis*. Journal of Communist Studies and Transition Politics 22 (3) pp.251-273.

ενθάρρυνε την εξάρτηση από το δημόσιο χρήμα, η οποία είναι επικριτική σε πολλές περιπτώσεις και τουλάχιστον μη τετριμμένη σε πολλές άλλες.

2.2 Δημόσια χρηματοδότηση και μέσα μαζικής πρόσβασης

Οι χώρες που έχουν χαρακτηριστεί ως εκλογική δημοκρατία πρέπει να έχουν εκπληρώσει ορισμένα ελάχιστα πρότυπα, συμπεριλαμβανομένου ενός ανταγωνιστικού πολυκομματικού συστήματος, και να αμφισβητούν τακτικά δίκαιες εκλογές που βασίζονται σε καθολική ψηφοφορία για ενήλικες. Μια εκλογική δημοκρατία διαφέρει από μια φιλελεύθερη δημοκρατία, διότι η τελευταία υποδηλώνει επίσης την ύπαρξη μιας σημαντικής σειράς πολιτικών ελευθεριών. Η Γεωργία είναι η μόνη εκλογική δημοκρατία που παραλείφθηκε από την εμπειριστατωμένη ανάλυση εξαιτίας της έλλειψης στοιχείων για τις περισσότερες διαστάσεις και δείκτες που εξετάζονται σε αυτό το δοκίμιο. Ο Πίνακας 3.1 συνοψίζει τη σχέση μεταξύ των πολιτικών κομμάτων και του κράτους στις μετακομμουνιστικές δημοκρατίες και στις τρεις διαστάσεις που περιγράφηκαν προηγουμένως. Οι ακριβείς δείκτες που χρησιμοποιούνται για την αξιολόγηση αυτή θα συζητηθούν λεπτομερέστερα κατωτέρω.

Οι στήλες του **πίνακα 3.1** παρουσιάζουν πληροφορίες σχετικά με τη διαθεσιμότητα άμεσης δημόσιας χρηματοδότησης για τα πολιτικά κόμματα (και όχι μεμονωμένους υποψηφίους) και τη διαθεσιμότητα της ελεύθερης πρόσβασης των μέσων ενημέρωσης στην πολιτική ομάδα. Όλες οι άλλες μορφές έμμεσης κρατικής στήριξης, όπως είναι οι κανόνες για τη φορολογία χώρου, η δωρεάν μεταφορά ή τα ταχυδρομικά τέλη, αποκλείονται. Τα στοιχεία προέρχονται από μια εκτεταμένη μελέτη του Ινστιτούτου για τη Δημοκρατία και την Εκλογική Βοήθεια σχετικά με τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων και εκλογικών εκστρατειών και συμμετείχαν σε άλλες τρεις εισηγήσεις που επικεντρώθηκαν ειδικά στην Ανατολική Ευρώπη. Οι πληροφορίες στην πρώτη στήλη του πίνακα 3.1 δείχνουν ότι, στο σύνολό τους, οι κρατικές επιχορηγήσεις πολιτικών κομμάτων και η ελεύθερη πρόσβαση στα μέσα ενημέρωσης έχουν γίνει ευρέως διαδεδομένες στις νέες δημοκρατίες της Ανατολικής Ευρώπης. Και οι δύο μορφές κρατικής επιδότησης είναι διαθέσιμες σε 14 από τις 17 χώρες (16 στην περίπτωση πρόσβασης στα ΜΜΕ), δηλαδή σε περισσότερο από το 80% όλων των κομμουνιστικών δημοκρατιών. Η Λετονία, η Μολδαβία και η Ουκρανία

αποτελούν εξαιρέσεις, καθώς καμία από τις τρεις αυτές χώρες δεν παρέχει στα πολιτικά κόμματα ελεύθερη πρόσβαση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Ως εκ τούτου, μια πρώτη ματιά **στον πίνακα 3.1**²⁹ μας δίνει μια σαφή ένδειξη της σημαντικής εξάρτησης των κομμάτων από το κράτος στην περιοχή. Όπως και σε άλλα μέρη του κόσμου, συμπεριλαμβανομένων πολλών περιφερειών με πρόσφατη ιστορία εκδημοκρατισμού, κάποια μορφή δημόσιας χρηματοδότησης για τα πολιτικά κόμματα έχει σχεδόν εξαντληθεί.

Πίνακας 3.1. Πολιτικά κόμματα και κράτος στην Ανατολική Ευρώπη

Table 3.1		
Political Parties and the state in Eastern Europe		
	Dependence of the state	
	Availability of public funding for parties	Free media access
Albania	Yes	Yes
Bulgaria	Yes	Yes
Croatia	Yes	Yes
Czech Republic	Yes	Yes
Estonia	Yes	Yes
Hungary	Yes	Yes
Latvia	No	Yes
Lithuania	Yes	Yes
Macedonia	Yes	No
Moldova	No	Yes
Poland	Yes	Yes
Romania	Yes	Yes
Russia	Yes	Yes
Serbia and Montenegro	Yes	Yes
Slovakia	Yes	Yes
Slovenia	Yes	n/a
Ukraine	No	Yes

Πηγή: Kopecky Petr (2006) pp.261

Το βασικό ερώτημα ωστόσο είναι το πόσο μεγάλο είναι το μερίδιο των κρατικών κονδυλίων σε σχέση με τους συνολικούς προϋπολογισμούς. Οι μεγάλες διαφορές μεταξύ των χωρών της περιοχής μπορούν εύκολα να υπάρξουν ανάλογα με

²⁹ Kopecky, Petr (2006) Political parties and the state in post-communist Europe: The nature of symbiosis. Journal of Communist Studies and Transition Politics, vol.22, no.3, pp. 251-273

τη συνολική σύνθεση του συστήματος χρηματοδότησης. Εντούτοις, υπάρχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ των κομμάτων σε μια χώρα, ανάλογα με το αν οι χρηματικές συνεισφορές χορηγούνται πρωτίστως, αν όχι αποκλειστικά, στους νικητές των εκλογών (ή τα εκπροσωπούμενα στο Κοινοβούλιο γενικότερα) ή αν και τα μικρότερα εξωκοινοβουλευτικά κόμματα επωφελούνται επίσης κρατικές επιδοτήσεις.

«Δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι διαθέσιμες συγκριτικές μελέτες δείχνουν σημαντικές διακρατικές και διακοινοτικές διαφορές. Για παράδειγμα, ο Smilov αναφέρει ότι στη Βουλγαρία, τη Ρωσία και την Ουκρανία, η δημόσια χρηματοδότηση είναι συμβολική σε σύγκριση με τους πόρους που λαμβάνουν τα κόμματα από εταιρικές δωρεές. Το Verheul σε αυτή τη συλλογή δείχνει πολύ ξεκάθαρα την απόκλιση μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού χρήματος σε σχέση με τη Ρωσία. Αντιθέτως, στη Τσεχική Δημοκρατία, τη Σλοβενία, την Ουγγαρία και την Εσθονία, ο ρόλος των κρατικών χρημάτων είναι πολύ μεγαλύτερος στους συνολικούς προϋπολογισμούς των κομμάτων. Αυτό επιβεβαιώθηκε από άλλες εκθέσεις: ο Toplak υποστηρίζει ότι το κράτος είναι κρίσιμο για τα κόμματα τόσο στη Σλοβενία όσο και στην Κροατία. Για παράδειγμα, στη Σλοβενία, τα κονδύλια από τον κρατικό προϋπολογισμό αντιπροσωπεύουν έως και 74 ανά σύνολο των κεφαλαίων κατά τη διάρκεια των εκλογών και περίπου 80 τοις εκατό σε άλλα έτη. Ομοίως, αν και σε μικρότερο βαθμό από ό, τι στη Σλοβενία και την Κροατία, ο van Biezen και ο Kopecky αναφέρουν ότι το κράτος παρέχει σχεδόν το 50% όλων των εισοδημάτων των κομμάτων στην Τσεχική Δημοκρατία και την Ουγγαρία. Η συμβολή του Szczerbiak σε αυτή τη συλλογή δείχνει ότι η κρατική χρηματοδότηση των κομμάτων έχει επίσης σταδιακά καταστεί κρίσιμη για τα περισσότερα κόμματα που εκπροσωπούνται στο κοινοβούλιο της Πολωνίας, ειδικά αφού ληφθούν υπόψη όλα τα πολυάριθμα αποζημιώσεις του παππού. Τέλος, όπως ισχυρίζεται ο Sikk (επίσης σε αυτή τη συλλογή), το κράτος στην Εσθονία παρέχει ένα σημαντικό χρηματικό ποσό για τα μέλη του Κοινοβουλίου παρά την ελαφρά μείωση του μεριδίου των δημόσιων δωρεών στα συνολικά οικονομικά του κόμματος από το 2003 με την πρόσφατη εισαγωγή απαγόρευσης των εταιρικών δωρεών»³⁰.

³⁰ Kopecky Petr (2006) Political Parties and the state in post-communist Europe: the nature of symbiosis. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, vol. 22 no.3 p.262

2.3 Διαχείριση των κομμάτων από το κράτος

Ο πίνακας 3.2 ασχολείται με τη διαχείριση των κομμάτων από το κράτος. Η στήλη 2 παρέχει δεδομένα σχετικά με τους κανονισμούς και τους κανόνες επιβολής που σχετίζονται με τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Τα στοιχεία λαμβάνονται από τις ίδιες πηγές με εκείνα που προέρχονται από δημόσια χρηματοδότηση και βασίζονται στο αν πρόκειται για ένα σύστημα ρύθμισης για τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων. Όπως φαίνεται στον πίνακα 3.2³¹, τα ευρήματα είναι παρόμοια με αυτά που περιγράφηκαν παραπάνω σε σχέση με τη διαθεσιμότητα δημόσιας χρηματοδότησης. Ένα ρυθμιστικό πλαίσιο για τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων έχει θεσπιστεί στη μεγάλη πλειοψηφία των μετα-κομμουνιστικών δημοκρατιών. Επιπλέον, οι περισσότερες χώρες που παρέχουν κρατική στήριξη σε πολιτικά κόμματα έχουν επίσης θεσπίσει ένα σύστημα επιβολής και ρύθμισης των οικονομικών του κόμματος. Μόνο η Λετονία, η Σλοβακία και η Κροατία είναι εξαιρέσεις. Ωστόσο, ακόμη και η Σλοβακία παρέχει τώρα ένα συγκεκριμένο κανονιστικό πλαίσιο, για παράδειγμα, θέτει όρια στις δαπάνες εκστρατείας. Ομοίως, στη Λετονία τα κόμματα είναι υποχρεωμένα να υποβάλλουν λεπτομερείς ετήσιες οικονομικές δηλώσεις και να αντιμετωπίζουν ενδεχόμενες κυρώσεις εάν αποτύχουν.

Στην Κροατία, τέλος, παρά την πιθανότητα της πιο φιλελεύθερης προσέγγισης των δημοσιονομικών ρυθμίσεων του κόμματος στο μετακομμουνιστικό διαγωνισμό, τα κόμματα υποχρεούνται τουλάχιστον να δηλώνουν τις προβλεπόμενες δαπάνες και τις πηγές εισοδήματος πριν από τις εκλογές. Ομοίως με την κρατική χρηματοδότηση, η δημοσιονομική ρύθμιση των πολιτικών κομμάτων έχει σχεδόν ολοκληρωθεί στην μετακομμουνιστική περιοχή. Η δεύτερη στήλη του πίνακα 3.2 περιέχει πληροφορίες σχετικά με την κανονιστική ρύθμιση των πολιτικών κομμάτων, παρέχοντας περαιτέρω στοιχεία σχετικά με το βαθμό στον οποίο τα κόμματα μπορούν να αντιμετωπιστούν από το κράτος. Αυτά τα ευρήματα προέρχονται από ανάλυση περιεχομένου των πιο πρόσφατων συνταγμάτων. Τα Συντάγματα περιέχουν πολύ διαφορετικούς τύπους αναφορών στα πολιτικά κόμματα. Εδώ αναγνωρίζεται η συνταγματική αναγνώριση

³¹ Kopecky, Petr (2006) Political parties and the state in post-communist Europe: The nature of symbiosis. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, vol.22, no.3, pp. 251-273

των πολιτικών κομμάτων εάν το σύνταγμα περιλαμβάνει μία ή περισσότερες από τις ακόλουθες τρεις πιθανές παραπομπές στα κόμματα:

Πίνακας 3.2 Διαχείριση από το κράτος στα πολιτικά κόμματα της Ανατολικής Ευρώπης

	System of regulation of party finances	Constitutional recognition of political parties
Albania	Yes	Yes
Bulgaria	Yes	Yes
Croatia	No	Yes
Czech Republic	Yes	Yes
Estonia	Yes	Yes
Hungary	Yes	Yes
Latvia	No	No
Lithuania	Yes	Yes
Macedonia	Yes	Yes
Moldova	Yes	Yes
Poland	Yes	Yes
Romania	Yes	Yes
Russia	Yes	No
Serbia and Montenegro	Yes	No
Slovakia	No	Yes
Slovenia	Yes	Yes
Ukraine	Yes	Yes

Πηγή: Kopecky Petr (2006) pp.261

2.4 Διαφθορά στα Πολιτικά Κόμματα

Τα δεδομένα περί διαφθοράς στα πολιτικά κόμματα στις μετά-κομμουνιστικές δημοκρατίες αναφέρονται στην πρώτη στήλη του πίνακα 3.3³². Αντικατοπτρίζει τη βαθμολογία που αποδίδεται στα πολιτικά κόμματα (σε κλίμακα από 1 έως 5) σχετικά με το ερώτημα σε ποιο βαθμό θεωρούνταν ότι θίγονται από τη διαφθορά. Το σήμα δεδομένων που, με μέσο όρο 4.0, τα πολιτικά κόμματα στην περιοχή θεωρούνται αρκετά διεφθαρμένα.

Πίνακας 3.3 Διαφθορά στα πολιτικά κόμματα της Ανατολικής Ευρώπης

Table 3.3		
Political Parties and the state in Eastern Europe		
Colonization of the state		
	Corruption of political parties	Impact of patronage on business (%)
Albania	2,9	40,50
Bulgaria	4,3	42,50
Croatia	3,8	37,80
Czech Republic	3,8	16,00
Estonia	3,5	34,80
Hungary	n/a	5,50
Latvia	4,2	31,50
Lithuania	4,3	24,40
Macedonia	4,2	13,00
Moldova	4	38,70
Poland	4,2	27,50
Romania	4	41,80
Russia	3,9	30,70
Serbia and Montenegro	4,2	37,80
Slovakia	n/a	32,60
Slovenia	n/a	11,30
Ukraine	4,1	24,50

Πηγή: Kopecky Petr (2006) pp.261

³² Kopecky, Petr (2006) Political parties and the state in post-communist Europe: The nature of symbiosis. Journal of Communist Studies and Transition Politics, vol.22, no.3, pp. 251-273

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

3.1 Πολιτικά κόμματα ως δημόσιο αγαθό

Σε μεγάλο μέρος της βιβλιογραφίας υποστηρίζεται πως τα πολιτικά κόμματα έχουν σημαντικό ρόλο στην σύγχρονη πολιτική και είναι αυτονόητο. Υποστηρίζεται επίσης ότι «ως θεμελιώδη στοιχεία της δημοκρατίας (Heywood, 2006 σελ.345) αποτελούν τον ζωτικό σύνδεσμο μεταξύ του κράτους και της κοινωνίας των πολιτών μεταξύ των κυβερνητικών θεσμών και των ομάδων και συμφερόντων που δρουν στην κοινωνία»³³.

Ο βασικός ρόλος που διαδραματίζει η πολιτική χρηματοδότησης σε οποιαδήποτε δημοκρατία δεν πρέπει να υποτιμάται³⁴. Τα πολιτικά κόμματα απαιτούν πόρους για την ανάπτυξη πολιτικής, τη δημοκρατική εξάπλωση και τις προεκλογικές εκστρατείες³⁵.

Η εισαγωγή της άμεσης κρατικής χρηματοδότησης έχει κάνει τα κόμματα όλο και περισσότερο εξαρτώμενα από το δημόσιο χρήμα και την κρατική στήριξη. Αν και αυτό δεν σημαίνει ότι άλλοι οικονομικοί πόροι έχουν καταστεί εντελώς άσχετοι, η εισαγωγή των κρατικών επιδοτήσεων αντιπροσωπεύει ένα σημείο καμπής στη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, καθώς αντιπροσωπεύει "μια θεμελιώδη αλλαγή στο χαρακτήρα του κόμματος, προωθώντας τη μετατροπή του από μία ιδιωτική ένωση σε μια ημι-δημόσια οντότητα"³⁶.

Υπό το πρίσμα αυτό, οι κρατικές επιχορηγήσεις συνέβαλαν σε μια διαδικασία με την οποία τα κόμματα θεωρούνται ολοένα και περισσότερο δημοκρατικό δημόσιο αγαθό και λιγότερο αποκλειστικά ως ιδιωτικές εθελοντικές ενώσεις που αποτελούν τα μέσα της κοινωνίας των πολιτών. Αυτό μπορεί να παρουσιαστεί με την διερεύνηση των συνηθέστερων επιχειρημάτων υπέρ των κρατικών επιχορηγήσεων σε πολιτικά

³³ Heywood Andrew (2006) Εισαγωγή στην πολιτική. Πόλις, σελ.345

³⁴ Biezen Ingrid Van (2008) State Intervention in Party Politics: The public funding and regulation of political parties. European Review vol.16 no.3

³⁵ Ingrid Van Biezen (et.al.) (2017) Opinion on laws regulating the funding of political parties in Spain. www.legislationline.org p.8

³⁶ Biezen Ingrid Van (2004) Political parties as public utilities. Party Politics, vol.10, no.6, pp.701-722

κόμματα, τα οποία υπογραμμίζουν τη σημασία που έχουν τα κόμματα για τη σύγχρονη δημοκρατία και τη θετική συμβολή τους (θα έπρεπε) στο δημόσιο συμφέρον. Επιπλέον, η άμεση συμμετοχή του κράτους στις εσωτερικές υποθέσεις του κόμματος συνέβαλε σε μια μεταμόρφωση των κομμάτων από τις παραδοσιακά εθελοντικές ιδιωτικές οργανώσεις προς τα κόμματα ως δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφελείας³⁷.

Το πρώτο επιχείρημα υπέρ των άμεσων κρατικών επιδοτήσεων αφορά την επιθυμία να περιοριστεί η επιρροή του ιδιωτικού χρήματος και να περιοριστεί το δυναμικό του για στρέβλωση της δημοκρατικής πολιτικής διαδικασίας. Η ανησυχία εδώ είναι ότι ορισμένα ιδιωτικά συμφέροντα και όχι το γενικό δημόσιο συμφέρον θα έρθουν για να καθοδηγήσουν τη συμπεριφορά των κομμάτων και των εκλεγμένων αξιωματούχων³⁸.

Δεδομένου ότι η δημόσια χρηματοδότηση ανακουφίζει τα κόμματα από την ανάγκη να ικανοποιήσουν τους οικονομικούς τους υποστηρικτές, αναμένεται ότι αυτό θα μειώσει τη διαφθορά. Σε συνδυασμό με τη νομοθεσία σχετικά με τη χρηματοδότηση των κομμάτων, η δημόσια χρηματοδότηση παρέχει στο κράτος μεγαλύτερο έλεγχο του ρόλου του χρήματος στην πολιτική και μεγαλύτερη δυνατότητα νόμιμης ασκήσεως κάποιας επιτήρησης της δραστηριότητας των χρηματοπιστωτικών κομμάτων, η οποία θα πρέπει να μειώσει περαιτέρω την ενδεχόμενη υπερβολική επιρροή ιδιωτικούς συνεισφέροντάς εις βάρος του δημοσίου συμφέροντος³⁹.

Ένα δεύτερο κίνητρο αφορά το αυξανόμενο κόστος της πολιτικής, σε συνδυασμό με τη μείωση των εσόδων των πολιτικών κομμάτων. Η πολιτική στις δυτικές φιλελεύθερες δημοκρατίες έχει προοδευτικά αυξηθεί λόγω της αυξημένης χρήσης των μέσων μαζικής ενημέρωσης και των πιο δαπανηρών τεχνικών εκστρατείας και ως επακόλουθο της εσωτερικής δημιουργίας επαγγέλματος των κομμάτων. Οι συνολικοί πόροι των κομμάτων αυξήθηκαν επίσης σημαντικά: η κεντρική τους έδρα και οι κοινοβουλευτικές ομάδες είναι καλύτερα στελεχωμένες από ότι δαπανούν περισσότερα χρήματα σε εκστρατείες προβολής. Ταυτόχρονα, τα κόμματα είδαν την

³⁷ Biezen Ingrid Van and Kopecky Petr (2007) The state and the parties: public funding, public regulation and rent seeking in contemporary democracies. *Party Politics*, vol.13, no.2, pp.235-254

³⁸ Biezen Ingrid Van (2008) State Intervention in Party Politics: The public funding and regulation of political parties. *European Review* vol.16 no.3 pp.347

³⁹ Biezen Ingrid Van (2008) State Intervention in Party Politics: The public funding and regulation of political parties. *European Review* vol.16 no.3 pp.347

πτώση της βάσης τους, η οποία είχε δύο σημαντικές συνέπειες. Πρώτον, αυτό έχει στερήσει μια σημαντική πηγή εσόδων, καθώς έχει υποδηλώσει μια αποτελεσματική μείωση του εισοδήματος που προέρχεται από τις συνδρομές των συνδρομητών. Δεύτερον, η διάβρωση των οργανώσεων των μελών τους έχει υπονοήσει ότι τα κόμματα έχουν χάσει σημαντικό μέρος της δεξαμενής εθελοντών που θα εργάζονταν για το κόμμα ως απλοί αμειβόμενοι υπάλληλοι ή που θα διεξήγαγαν δραστηριότητες εκστρατείας εντάσεως εργασίας. Για την απώλεια αυτή, έχουν αποζημιωθεί με την πρόσληψη μεγαλύτερων μελών επαγγελματιών που πληρώνονται. Οι δημόσιες επιχορηγήσεις για τα κόμματα και τους υποψηφίους θα πρέπει εν μέρει να θεωρηθούν ως ανταπόκριση στο αυξανόμενο κόστος της δημοκρατικής διαδικασίας σε ένα πλαίσιο μείωσης των εσόδων. Αυτό το κίνητρο αντιστοιχεί στενά με το διαχειριστικό υπόδειγμα και με το δημόσιο συμφέρον στη διατήρηση της κομματικής δημοκρατίας⁴⁰.

Έχει υποστηριχθεί και η άποψη ότι η οικονομική ενίσχυση των κομμάτων από το κράτος, κινδυνεύει να οδηγήσει σε πολιτική εξάρτηση αυτών και ότι με την κρατική επιχορήγηση προς τα κόμματα πραγματοποιείται μια επίδραση του κράτους στον ανταγωνισμό των πολιτικών και κομματικών δυνάμεων, που φιλονικούν για τον έλεγχο τους μέσα από τις συνταγματικές διαδικασίες. Η χορήγηση του ίδιου ποσού σε όλα τα κόμματα σημαίνει ότι παραγνωρίζεται η διαφορά μεγέθους μεταξύ των κομμάτων, ενώ η χορήγηση στα κόμματα με ποσά ανάλογα με το μέγεθος, συντείνει στην αναπαραγωγή του ίδιου συσχετισμού κομματικών δυνάμεων, δηλαδή σε πάγωμα του συσχετισμού κομματικών δυνάμεων ανάμεσα στα κόμματα, πράγμα αντίθετο προς το πνεύμα και το γράμμα των συνταγματικών κανόνων. Τα κόμματα ενισχύονται από το κράτος ως θεσμοί που επιτελούν λειτουργίες. Οι κίνδυνοι να χρησιμοποιηθεί η δυνατότητα χορήγησης κρατικών παροχών στα κόμματα για τον αθέμιτο επηρεασμό των λειτουργιών που επιτελούν είναι υπαρκτοί⁴¹.

Μια τρίτη δικαιολογία για την άμεση συμμετοχή του κράτους στη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων συνδέεται με ανησυχίες για τη δικαιοσύνη και την ισότητα του πολιτικού ανταγωνισμού. Από αυτή την άποψη, όλα τα μέρη δεν είναι εξίσου επινοητικά και εκείνα που δεν μπορούν να αξιοποιήσουν με επιτυχία τους

⁴⁰ Biezen Ingrid Van (2008) State Intervention in Party Politics: The public funding and regulation of political parties. *European Review* vol.16 no.3 pp.348

⁴¹ Αλευρά, Ήλια (2012) Η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. ΕΚΠΑ Σχολή ΝΟΠΕ-Τμήμα Νομικής

πόρους με συνεισφορές ιδιωτών δεν πρέπει απαραίτητως να βρίσκονται σε μειονεκτική θέση. Το θέμα αυτό αφορά κυρίως τα μικρότερα κόμματα, τα νέα με σύσταση κόμματα, τα κόμματα των οποίων το πολιτικό πρόγραμμα είναι απίθανο να προσελκύσει πλούσιους ή εγκαθιστούν τα συμφέροντα και τα κόμματα που στερούνται οποιουδήποτε δεσμού με οργανώσεις συμφερόντων⁴². Επομένως, οι κρατικές επιδοτήσεις θα πρέπει να δημιουργήσουν έναν πιο αποδοτικό τομέα πληρωμών, επιτρέποντας στα νέα, μικρά και λιγότερο επινοημένα κόμματα να ολοκληρώσουν σε πιο ισότιμη βάση με τα κυρίαρχα και οικονομικά πιο προνομιούχα κόμματα. Η ανησυχία αυτή αντιστοιχεί στο «παράδειγμα πολιτικής της αγοράς» και στο συμφέρον του κράτους να διευκολύνει την επιλογή των εκλογών και τον ανταγωνισμό των κομμάτων⁴³.

Όλα αυτά τα κίνητρα υπέρ ενός πιο σημαντικού ρόλου του κράτους στη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων μπορούν να γίνουν κατανοητά υπό το πρίσμα του κυρίαρχου λόγου, ο οποίος θεωρεί ότι τα κόμματα συμβάλλουν θετικά στη δημοκρατία και στο δημόσιο συμφέρον. Η αυξανόμενη έκταση της κρατικής παρέμβασης στην κομματική φιγούρα και μάλιστα στη ρύθμιση, έχει στην πραγματικότητα νομιμοποιηθεί από μια δημοκρατία, όπου τα κόμματα έχουν αναπτυχθεί από οργανώσεις που θεωρούνται ανταγωνιστικές της δημοκρατίας, σε ιδρύματα που γενικά θεωρούνται πρωταγωνιστές της⁴⁴.

Αυτή η μεταμόρφωση μπορεί να θεωρηθεί ότι πραγματοποιήθηκε σε τρία διαδοχικά στάδια, με την καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας και την ανασυγκρότηση της δημοκρατίας στην μεταπολεμική περίοδο που λειτουργούν ως τα δύο μεγάλα γεγονότα. Το πρώτο από αυτά τα στάδια αντιστοιχεί στην περίοδο που οριοθετείται από την πρώτη εμφάνιση των πολιτικών κομμάτων και την καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας. Σε αυτή την περίοδο, τα κόμματα δεν θεωρήθηκαν απαραίτητα, πόσο μάλλον επιθυμητά, θεσμοί για τη δημοκρατία. Αντίθετα, θεωρούνταν κυρίως ως απειλή για το γενικό συμφέρον ή ως υπερισχύοντα συμφέροντα του ατόμου. Πράγματι, η ύπαρξή τους ήταν θεμελιωδώς ασυμβίβαστη τόσο με τη

⁴² Biezen Ingrid Van (2008) State Intervention in Party Politics: The public funding and regulation of political parties. European Review vol.16 no.3

⁴³ Biezen Ingrid Van (2008) State Intervention in Party Politics: The public funding and regulation of political parties. European Review vol.16 no.3 348

⁴⁴ Biezen Ingrid Van (2008) State Intervention in Party Politics: The public funding and regulation of political parties. European Review vol.16 no.3 pp.348

φιλελεύθερη δημοκρατική παράδοση που βασίζεται στην πολιτική φιλοσοφία του Locke όσο και με τη ριζοσπαστική δημοκρατική παράδοση που εμπνεύστηκε από τον Ρουσό. Και οι δύο είναι δύσκολο να παντρευτούν με παρτιζάνικους θεσμούς, οι οποίοι από τη φύση τους ξεπερνούν τα ατομικά συμφέροντα και αμφισβητούν την ύπαρξη γενικής βούλησης⁴⁵.

Ωστόσο, η έλευση της μαζικής δημοκρατίας που επιτεύχθηκε με την καθιέρωση της καθολικής ψηφοφορίας και η συνακόλουθη ώθηση της προσαρμογής της δημοκρατίας στην κλίμακα του σύγχρονου εθνικού κράτους, καθιστούσαν τους άμεσους δεσμούς μεταξύ του κράτους και του ατόμου όλο και πιο ρεαλιστικούς και αποτελεσματικούς. Η καθιέρωση της καθολικής (ανδρικής) ψηφοφορίας εξυπηρέτούσε έτσι τη νομιμοποίηση της ύπαρξης των κομμάτων ως ενδιάμεσων θεσμών μεταξύ των μεμονωμένων πολιτών και του κράτους. Επομένως, σε αυτή τη δεύτερη περίοδο, η οποία οριοθετείται σε γενικές γραμμές από τον εκδημοκρατισμό ανταγωνιστικών ολιγαρχιών μέσω της επέκτασης του franchise σε όλους τους ενήλικες πολίτες, αφενός, και της αποκατάστασης της δημοκρατίας στην αμέσως μεταπολεμική περίοδο, τα πολιτικά κόμματα ήταν απαραίτητα (ή λιγότερο αναπόφευκτα) θεσμικά όργανα για τη δημοκρατία. Ωστόσο, από κανονιστική άποψη, για τους ίδιους λόγους όπως και πριν, θεωρούνταν άδικο και, στην καλύτερη περίπτωση, δυσάρεστη συνέπεια της ελεύθερης κοινωνίας⁴⁶.

⁴⁵ Biezen Ingrid Van (2008) State Intervention in Party Politics: The public funding and regulation of political parties. European Review vol.16 no.3 pp.349

⁴⁶ Biezen Ingrid Van (2008) State Intervention in Party Politics: The public funding and regulation of political parties. European Review vol.16 no.3 pp.349

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

4.1 Μεθοδολογία έρευνας

Σκοπός του παρόντος τμήματος της ανάλυσης είναι να διερευνηθεί ο βαθμός ικανοποίησης των πολιτών σχετικά με την δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα, με άλλα λόγια αν πρέπει το Δημόσιο να συμβάλλει συχνά στην χρηματοδότηση και ανάπτυξη των πολιτικών κομμάτων.

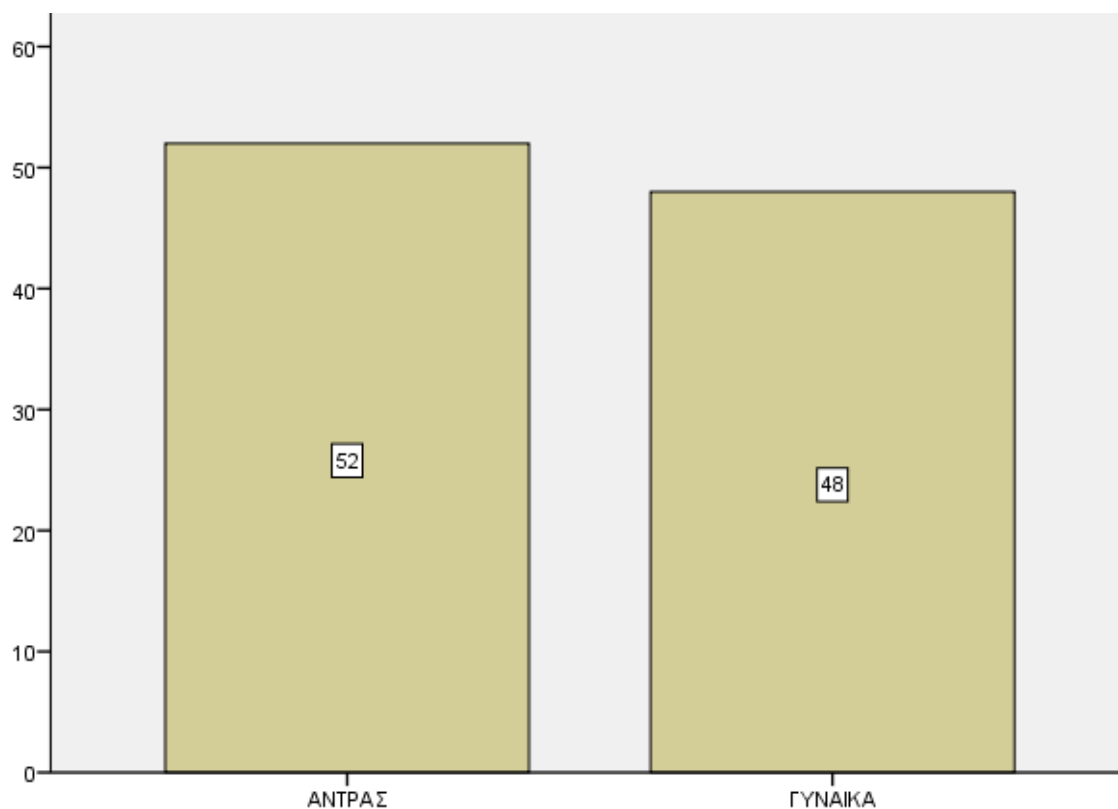
Προκειμένου να γίνει αυτό, θα χρησιμοποιηθεί ποσοτική ανάλυση μέσω ειδικά διαμορφωμένου ερωτηματολογίου το οποίο περιλαμβάνει στοχευμένα ερωτήματα ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα, και οι ερωτήσεις του οποίου είναι διαβαθμισμένες με βάση την κλίμακα πολλαπλής επιλογής Likert, σε ερωτηματολόγιο το οποίο απαντήθηκε από 100 τυχαία άτομα (διανεμήθηκε έντυπο ερωτηματολόγιο δέκα σελίδων σε πληθυσμό κατόπιν προσωπικών συνεντεύξεων τον μήνα Οκτώβριο έτους 2018), και συμπληρώθηκε σε χρόνο δεκαπέντε (15') λεπτών. Η ανάλυση του θα γίνει μέσω της περιγραφικής στατιστικής και της παρουσίασης πινάκων συχνοτήτων και σχετικών γραφημάτων. Όπου είναι απαραίτητο, κατάλληλο στατιστικό κριτήριο θα παρατεθεί για να φανερώσει την σχέση που συνδέει τις εξεταζόμενες μεταβλητές (πχ, ανάλυση συσχετίσεων), ενώ η ανάλυση θα γίνει με το στατιστικό πακέτο SPSS 21.0, ένα αρκετά συνηθισμένο εργαλείο στην στατιστική επεξεργασία ερωτηματολογίων.

4.2 Δημογραφικοί παράγοντες

4.2.1 Ανάλυση των δημογραφικών παραγόντων

Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των ερευνητικών ερωτημάτων, δηλαδή την μέτρηση του βαθμού ικανοποίησης των πολιτών από την δημόσια χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, θα παρουσιάσουμε ορισμένα δημογραφικά χαρακτηριστικά με βάση τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Αρχικά, στην έρευνα συμμετείχαν άντρες και γυναίκες, η κατανομή των οποίων ήταν περίπου ίση (52 άντρες και 48 γυναίκες), με βάση το επόμενο σχήμα.

Ερώτηση 1: Φύλο

Γράφημα 1: Κατανομή του φύλου των συμμετεχόντων (γράφημα ράβδων)

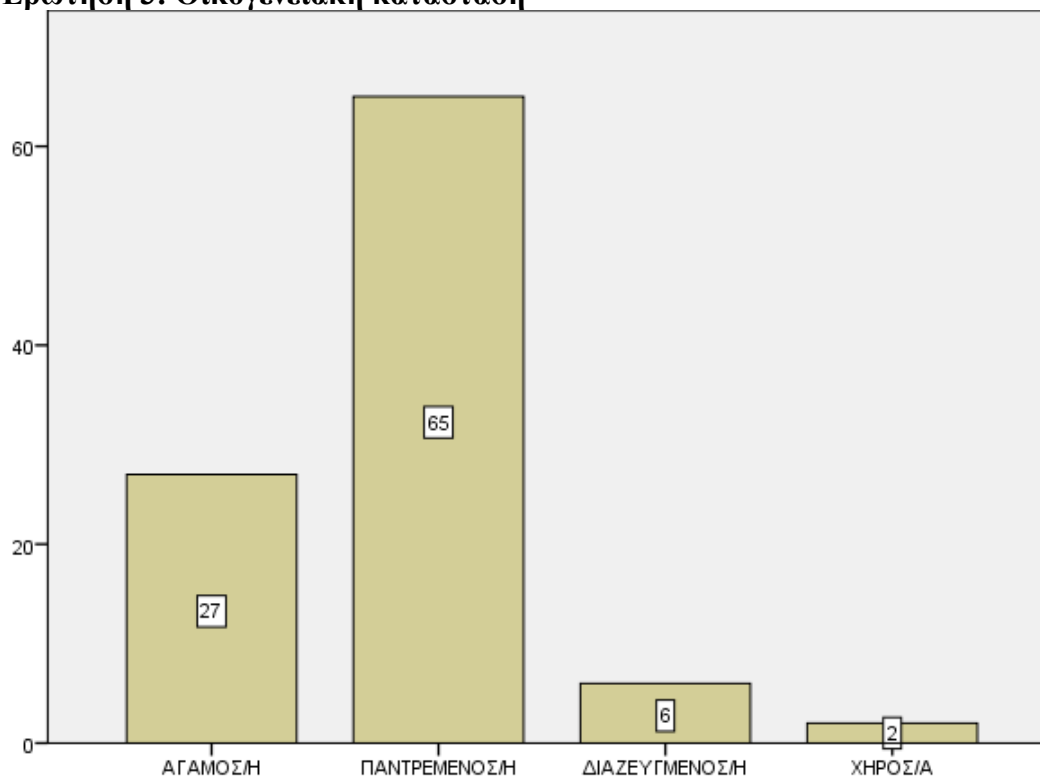
Στην έρευνα συμμετείχαν άτομα όλων των ηλικιών, από νεαρούς ενήλικες (18 χρονών) μέχρι και μεγάλους σε ηλικία (το μεγαλύτερο άτομο που αποκρίθηκε ήταν 87 ετών), ενώ η μέση ηλικία των ατόμων ήταν περίπου 44 έτη (βλ. μέσος όρος επόμενου πίνακα).

Περιγραφικά μέτρα για την ηλικία							
	N	Ελάχιστη	Μέγιστη	Μέσος όρος		Τυπική απόκλιση	Διακύμανση
	Statistic	Statistic	Statistic	Ακριβής τιμή	Τυπικό σφάλμα	Statistic	Statistic
Ηλικία	100	18	87	44,36	1,696	16,959	287,606

Πίνακας 4.1 Περιγραφικά μέτρα για την ηλικία

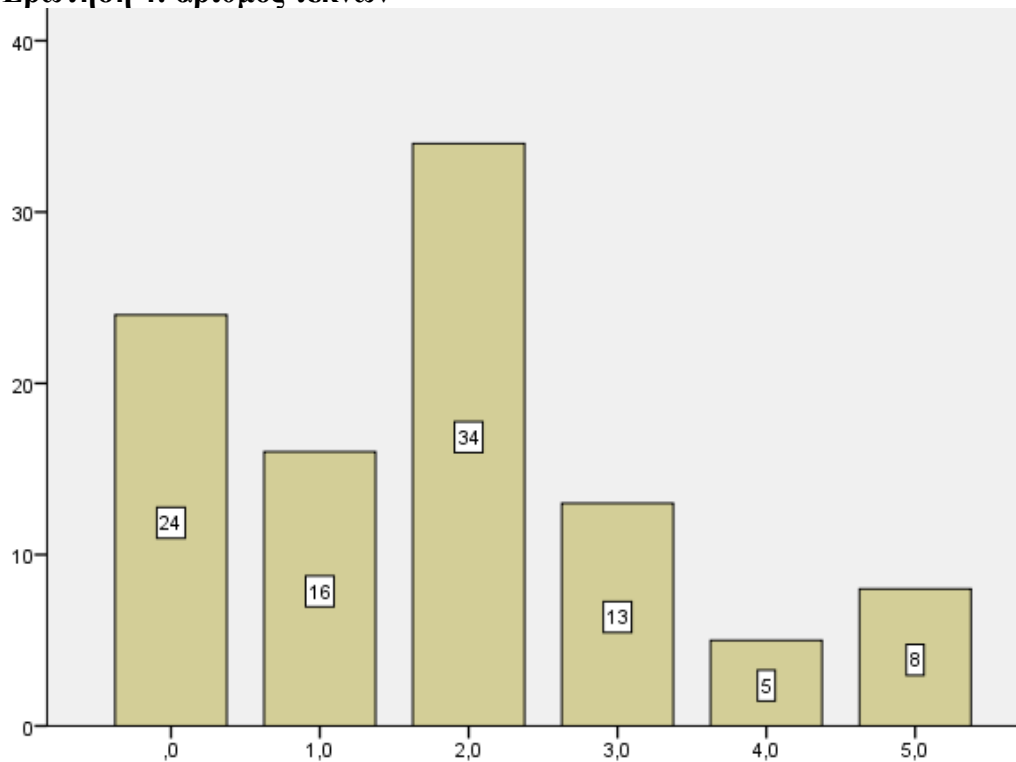
65 άτομα ήταν παντρεμένα, 27 ήταν ανύπαντρα και τα υπόλοιπα ήταν είτε διαζευγμένα είτε σε κατάσταση χηρείας (βλ. γράφημα 2), και οι περισσότεροι ήταν γονείς 1 ή 2 παιδιών (βλ. γράφημα 3).

Ερώτηση 3: Οικογενειακή κατάσταση

Γράφημα 2: Οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων (Γράφημα ράβδων)

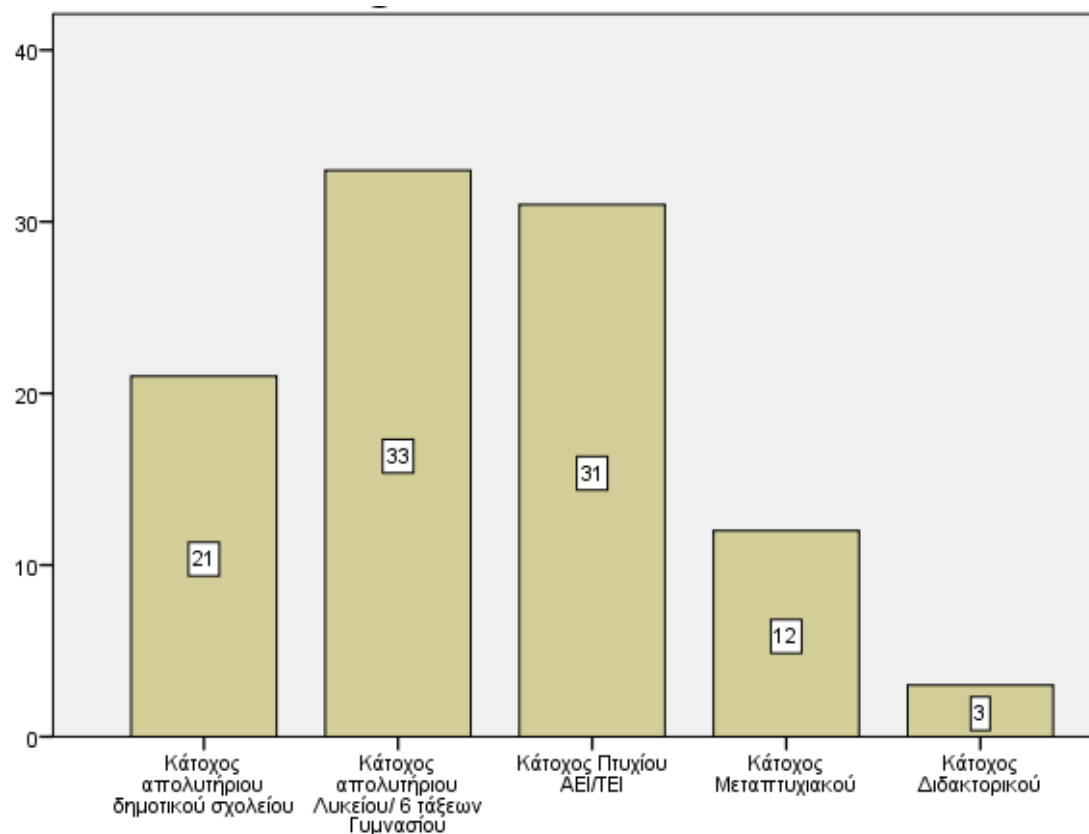
Ερώτηση 4: αριθμός τέκνων

Γράφημα 3: Αριθμός των τέκνων κάθε συμμετέχοντα

Σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, οι περισσότεροι είχαν ολοκληρώσει τουλάχιστον βασική εκπαίδευση (33) και ήταν κάτοχοι κάποιου πανεπιστημιακού τίτλου ΑΕΙ/ΤΕΙ (31), ωστόσο περισσότερο από το 1/5 ήταν άτομα πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (δεδομένου και του εύρους των ηλικιών), με βάση το επόμενο σχήμα.

Ερώτηση 5: Επίπεδο εκπαίδευσης

Γράφημα 4: Κατανομή του μορφωτικού επιπέδου των συμμετεχόντων (γράφημα ράβδου)

Σχετικά με την θέση εργασίας των εργαζομένων, υπήρχαν αρκετά διαφορετικά πόστα, καθώς 21 ήταν υπάλληλοι του Δημόσιου τομέα (μόνιμο διοικητικό προσωπικό), 26 ιδιωτικοί υπάλληλοι (μερικούς ή πλήρους απασχόλησης) αλλά και σημαντικό ποσοστό (21%) ανέργων.

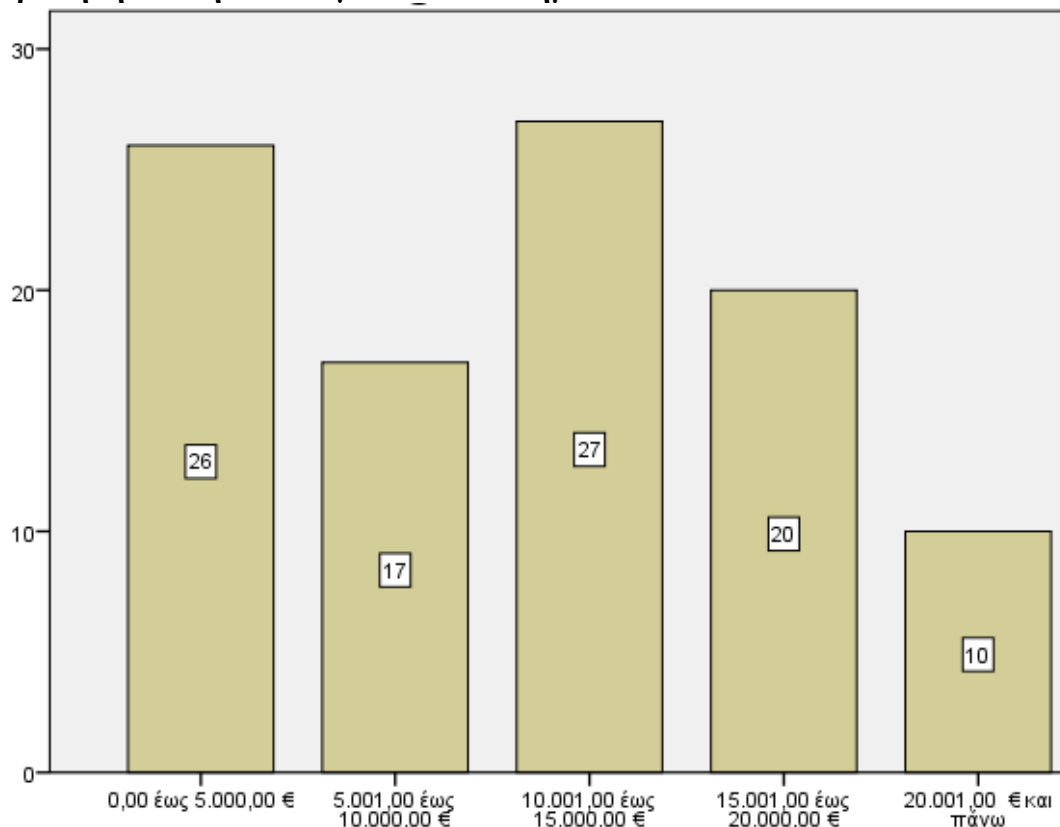
Ερώτηση 6: Εργασιακή κατάσταση

Γράφημα 5: Εργασιακή κατάσταση των συμμετεχόντων (Γράφημα ράβδων)

Τέλος, σχετικά με την εισοδηματική κατάσταση, οι περισσότεροι είχαν είτε χαμηλό (μέχρι 5000€) είτε μεσαίο εισόδημα (10000 μέχρι 15000€), ενώ ένα ποσοστό είχε αρκετά υψηλό εισόδημα (βλ επόμενο σχήμα).

Ερώτηση 7: Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

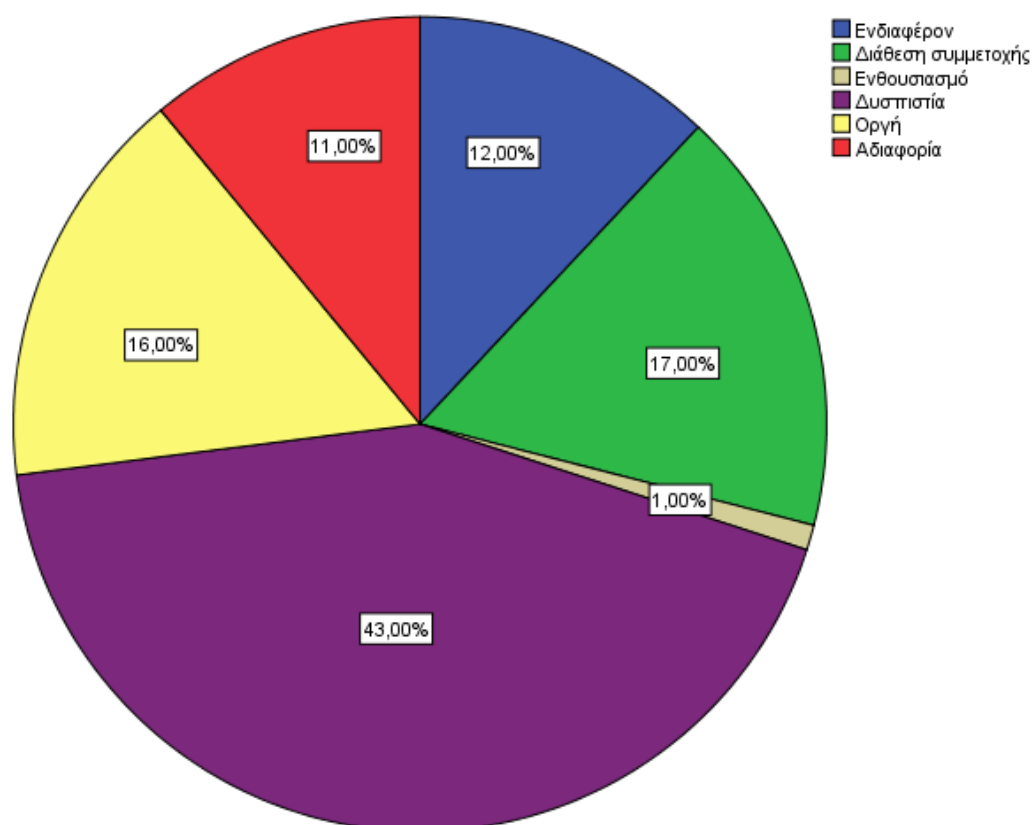
Γράφημα 6: Εισοδηματική κατάσταση των συμμετεχόντων (Γράφημα ράβδων)

4.3 Γενική σχέση με την πολιτική –Σημαντικότητα ψήφου και συμμετοχή στις εκλογές

Οι επόμενοι πίνακες παρουσιάζουν γενικές απόψεις των πολιτών σχετικά με την πολιτική τους άποψη. Αρχικά, το κυρίαρχο συναίσθημα που προκαλεί στους πολίτες η λέξη «πολιτική» (Ερώτηση 8) είναι η δυσπιστία (43%), δεδομένου πως η Ελλάδα είναι μια χώρα που χαρακτηρίζεται από ελλιπή πολιτική σταθερότητα, ενώ τα άλλα συναισθήματα (πχ, ενδιαφέρον, διάθεση συμμετοχής κλπ.) δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικά στο κοινό, με βάση το γράφημα 7, ενώ ανάμικτα συναισθήματα προκύπτουν για την σημαντικότητα της ψήφου, με το 37% των πολιτών να θεωρεί πως

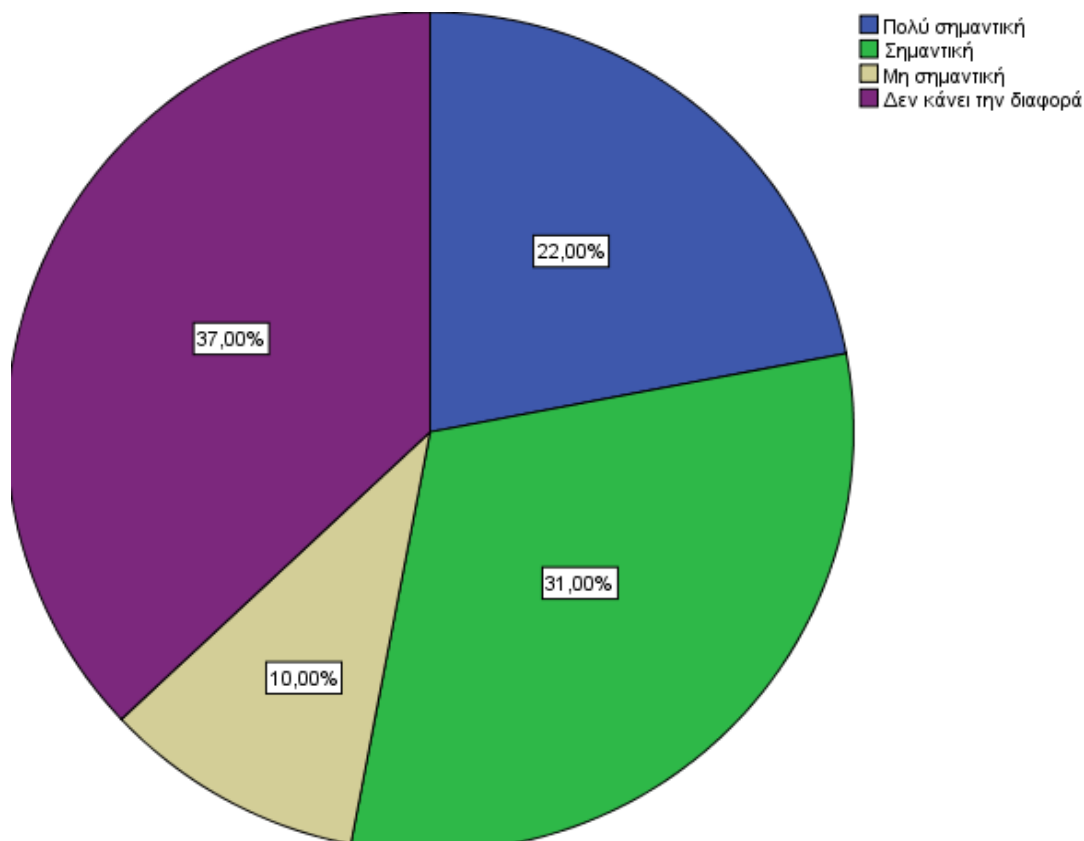
δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, και το 31% να θεωρεί την ψήφο αρκετά σημαντική (γράφημα πίτας 8).

Ερώτηση 8: Τι σας προκαλεί η λέξη «πολιτική» ως έννοια;

Γράφημα 7: Συναισθήματα που προκαλεί στους πολίτες η λέξη πολιτική (Πίτα).

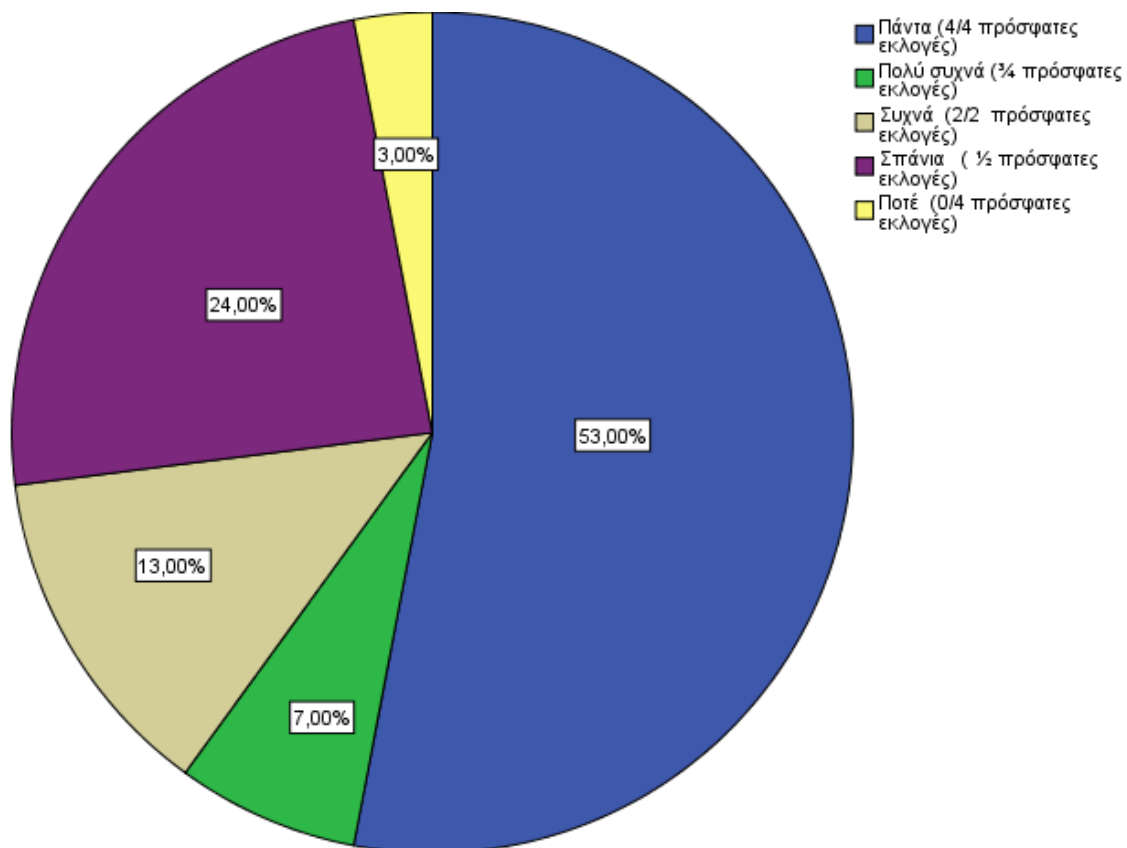
Ερώτηση 9 : Πόσο σημαντική θεωρείται την ψήφο στις εκλογές;

Γράφημα 8: Σημαντικότητα της ψήφου αναλογικά με την άποψη του δείγματος

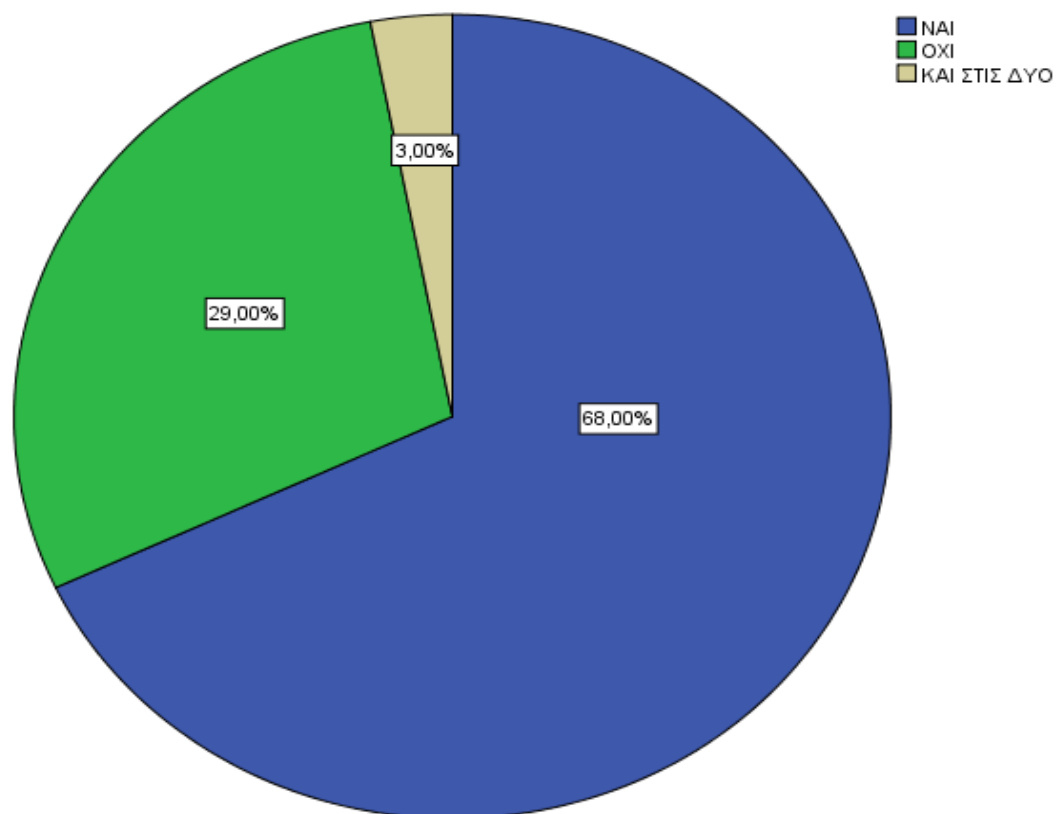
Αν και γενικά παρατηρείται μια δυσπιστία ως προς την σημαντικότητα της ψήφου, εν τούτοις το μεγαλύτερο ποσοστό των πολιτών ανταποκρίνεται στις εκλογικές διαδικασίες, καθώς 53% δήλωσαν πως συμμετέχουν πάντα (αναλογικά με τις τέσσερις τελευταίες πρόσφατες εκλογές), ενώ το ποσοστό των πολιτών που δεν συμμετέχουν ποτέ είναι σχετικά αμελητέο, καθώς το 68% δήλωσε πως συμμετείχε και στις τρεις τελευταίες εκλογές (Μάιος 2012, Ιούνιος 2012, Ιανουάριος 2015).

Ερώτηση 10: Στις εθνικές εκλογές ψηφίζετε;

Γράφημα 9: Συμμετοχή των πολιτών στις εκλογές

Ερώτηση 11: Ψηφίσατε και στις τρεις προηγούμενες εθνικές εκλογές;

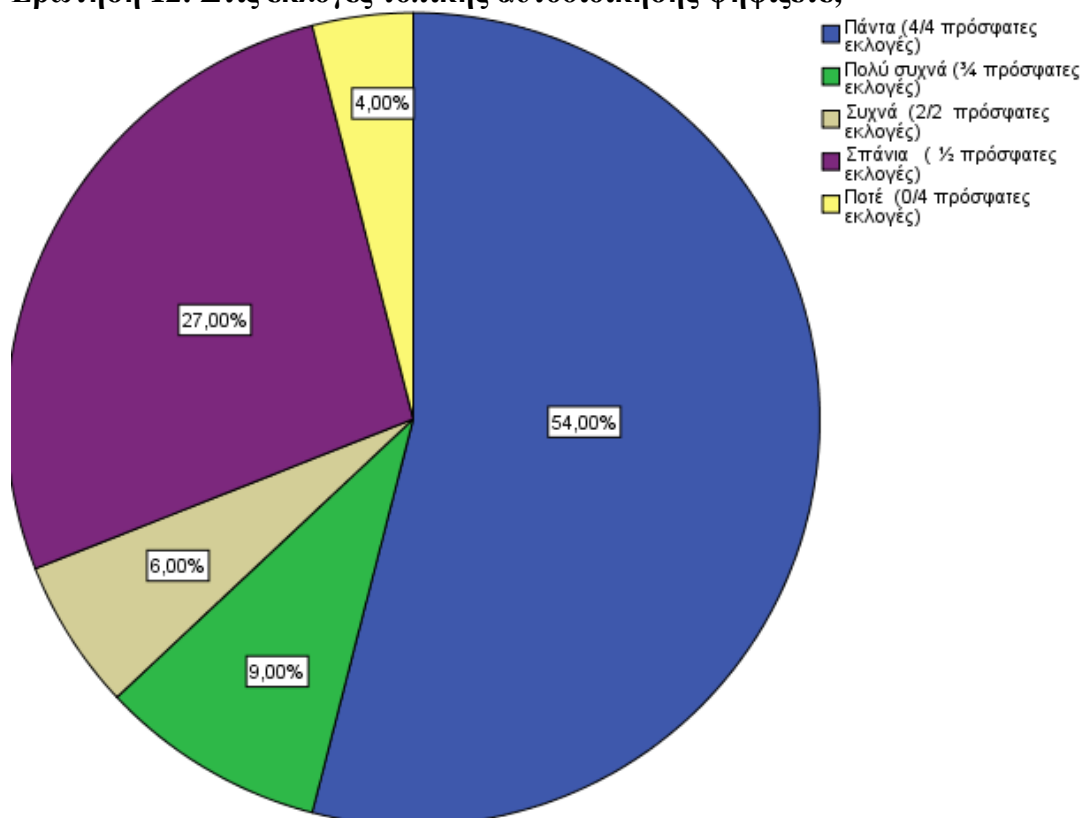

Γράφημα 10: Συμμετοχή των πολιτών στις τρεις τελευταίες εκλογές

4.4 Συμμετοχή των πολιτών αναλογικά με το είδος των εκλογών

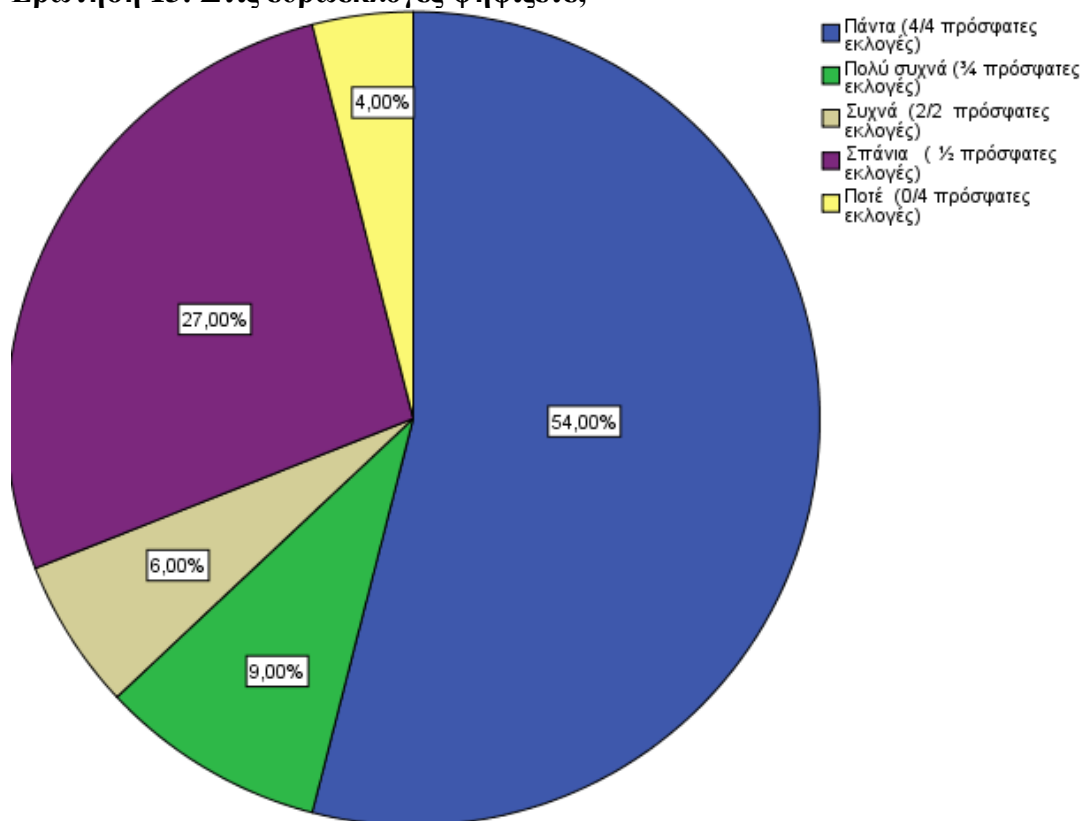
Οι πολίτες αποκρίθηκαν πώς γενικά ψηφίζουν, και τα επόμενα διαγράμματα παρουσιάζουν την ανταπόκρισή τους στην κάλπη ανάλογα με το είδος των εκλογών. Σχετικά με τις εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης, το 54% ψηφίζει πάντα, ενώ μικρό είναι το ποσοστό που ψηφίζει λίγο ή καθόλου, ενώ ελάχιστα μικρότερο είναι το αντίστοιχο ποσοστό πολιτών που συμμετέχει στις ευρωεκλογές (49%).

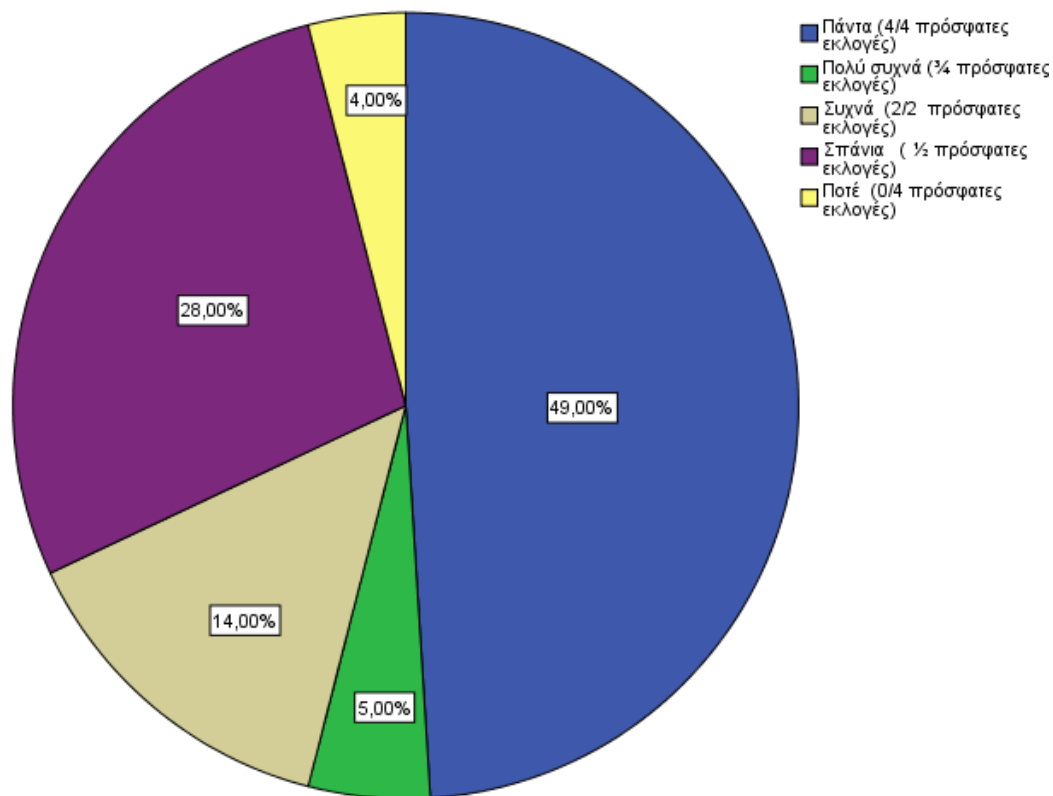
Ερώτηση 12: Στις εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης ψηφίζετε;

Γράφημα 11: Συμμετοχή των πολιτών (εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης)

Ερώτηση 13: Στις ευρωεκλογές ψηφίζετε;

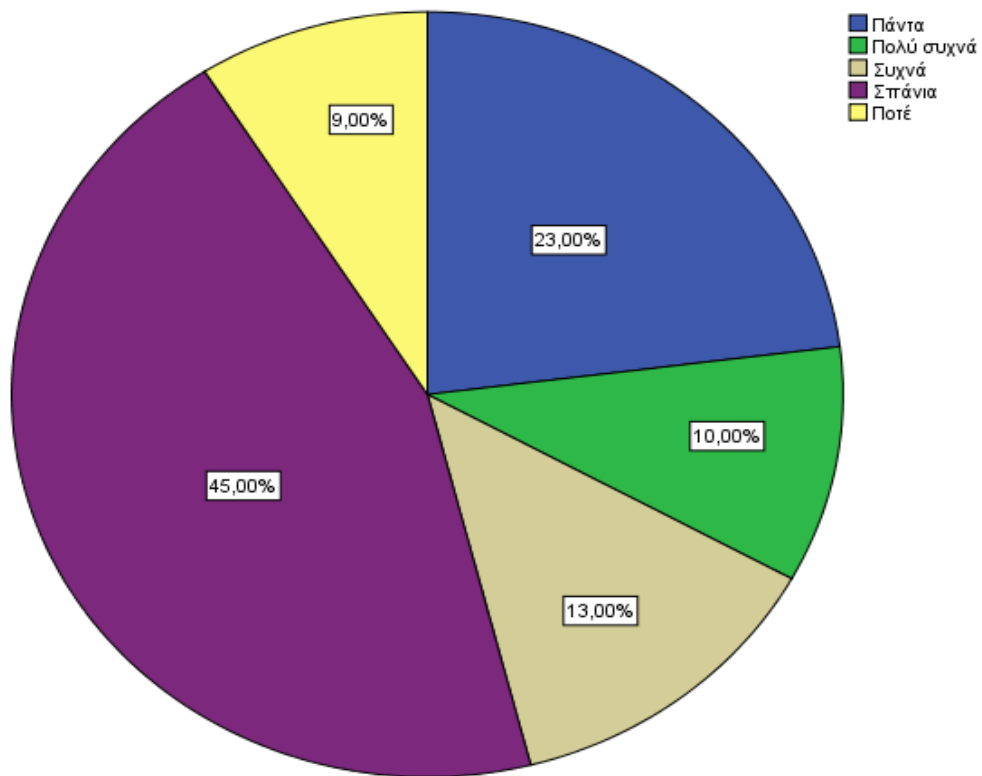

Γράφημα 12: Συμμετοχή των πολιτών (ευρωεκλογές)

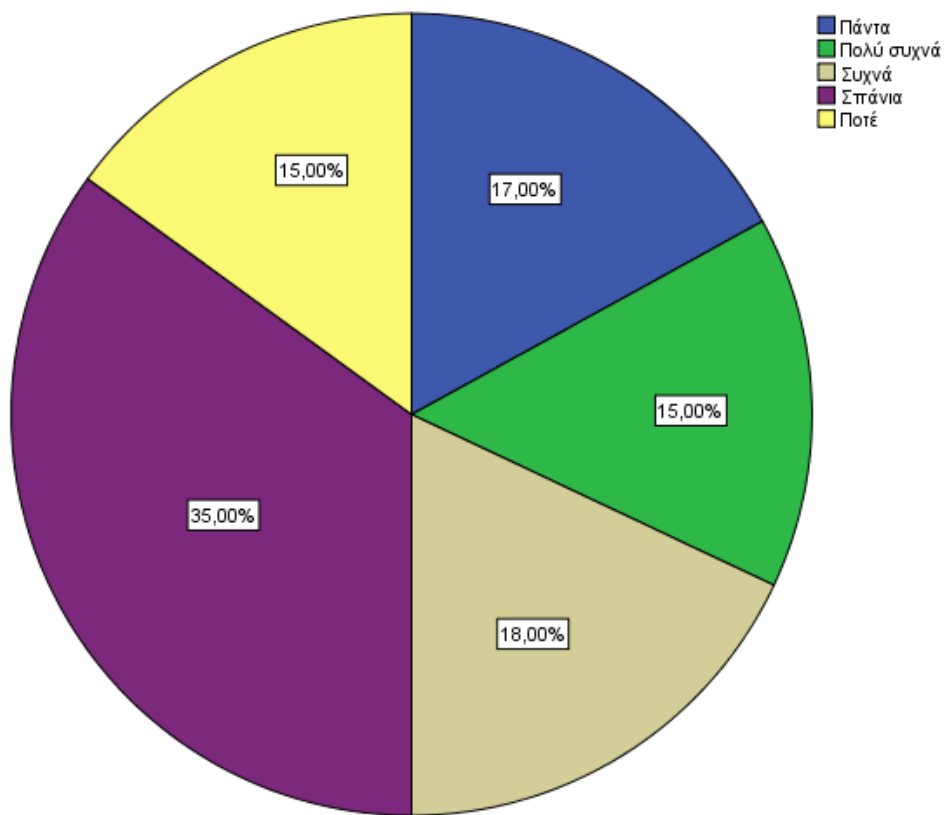
Σχετικά με την συμμετοχή σε συζητήσεις για την πολιτική και τα πολιτικά κόμματα, κάποιοι συμμετέχουν και κάποιοι όχι αναφορικά με τα επόμενα σχήματα. Συγκεκριμένα, σπανιότερα συμμετέχουν οι πολίτες σε συζητήσεις για την πολιτική γενικότερα (Γραφήματα 13,14) , αν και ένα σεβαστό ποσοστό (40%) δηλώνει πως παρακολουθεί σε καθημερινή βάση πολιτικές ενημερώσεις στα ΜΜΕ, ενώ οι υπόλοιποι παρακολουθούν σε λιγότερο τακτική βάση (Γράφημα 15).

Ερώτηση 14: Συμμετέχετε σε συζητήσεις που αφορούν τα πολιτικά κόμματα;

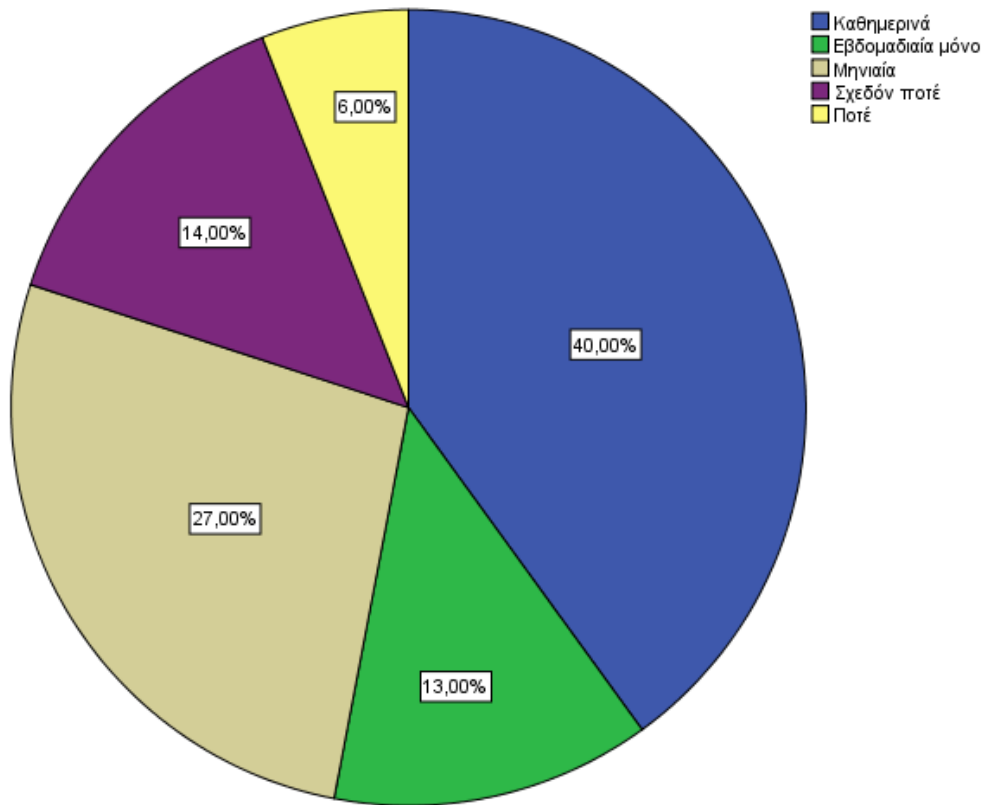
Γράφημα 13: Συμμετοχή των πολιτών σε συζητήσεις που αφορούν πολιτικά κόμματα

Ερώτηση 15: Συμμετέχετε σε συζητήσεις που αφορούν την πολιτική;

Γράφημα 14: Συμμετοχή των πολιτών σε συζητήσεις που αφορούν γενικότερα την πολιτική

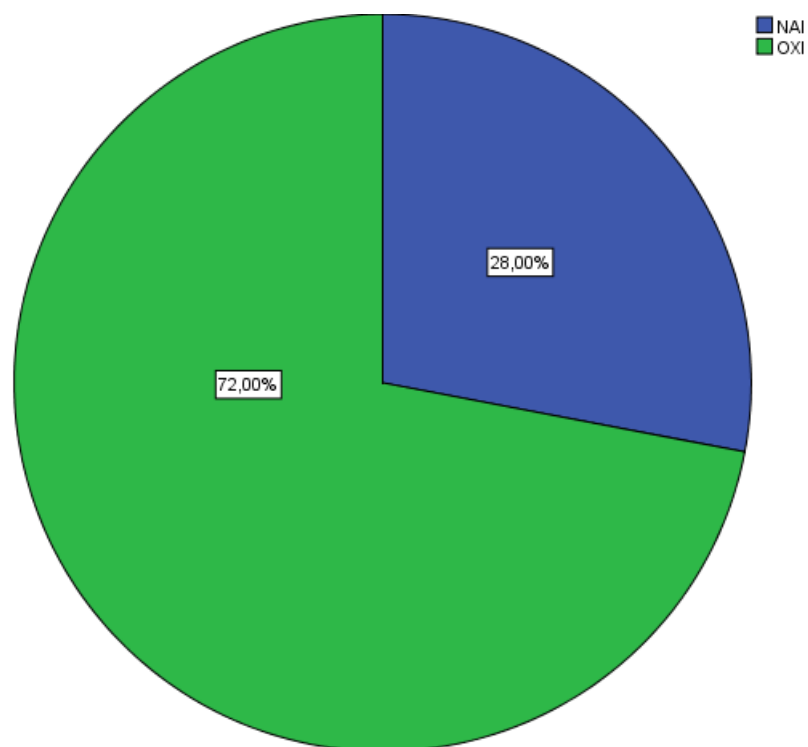
Ερώτηση 16: Παρακολουθείτε πολιτικές συζητήσεις στα Μ.Μ.Ε.;

Γράφημα 15: Παρακολούθηση πολιτικών συζητήσεων στα ΜΜΕ που αφορούν γενικότερα την πολιτική

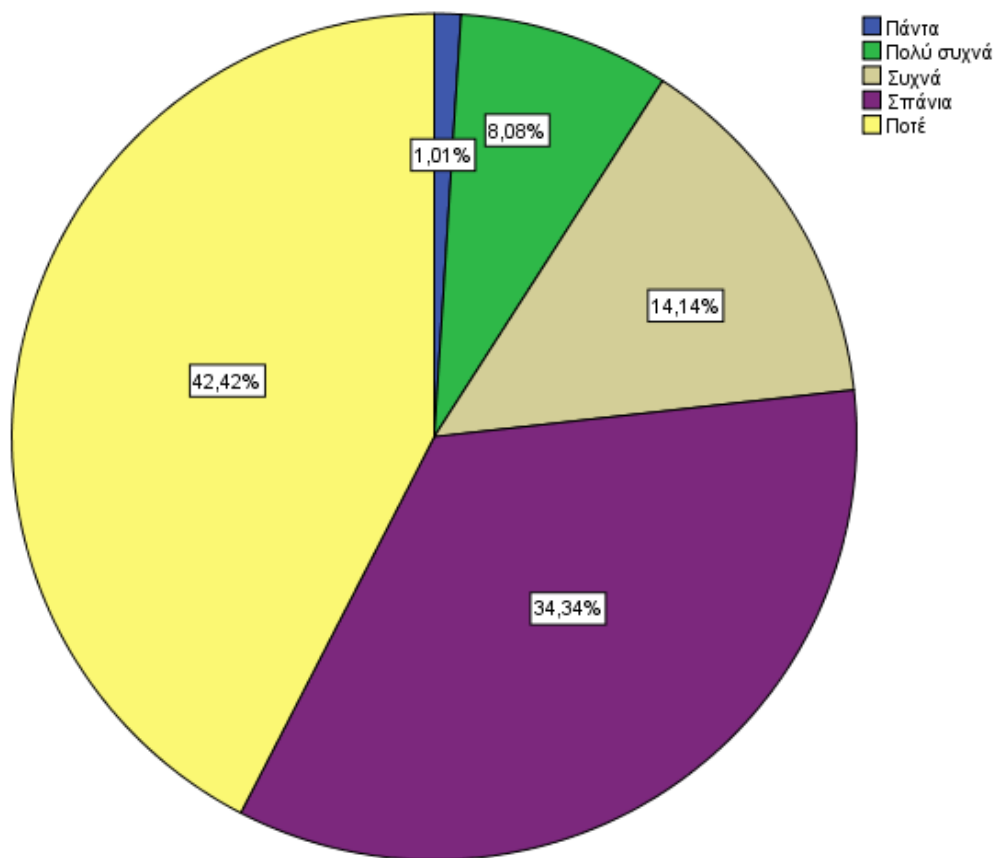
Ένα σημαντικό ποσοστό (72%) δήλωσε πως είναι φιλικά προσκείμενο μέλος σε κάποιο κόμμα (γράφημα 16), ωστόσο η συντριπτική πλειονότητα (περισσότερο από το 70%) δήλωσε πως δεν παρευρίσκεται σχεδόν ποτέ σε πολιτικές εκδηλώσεις (γράφημα 17).

Ερώτηση 17: Είστε φίλος ή μέλος σε κάποιο πολιτικό κόμμα;

Γράφημα 16: Υποστήριξη κάποιου κόμματος από την πλευρά των πολιτών

Ερώτηση 18: Παρευρίσκεστε σε προεκλογικές συγκεντρώσεις;

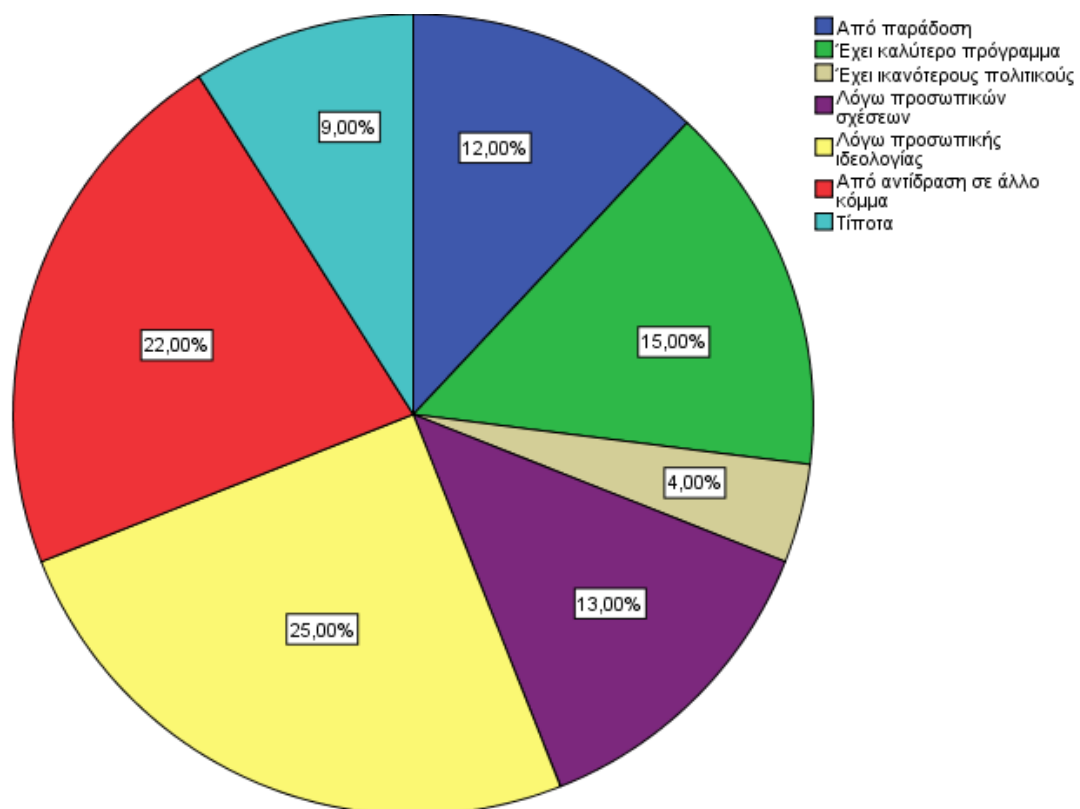

Γράφημα 17: Παρουσία σε πολιτικές εκδηλώσεις των πολιτών

4.5 Λόγοι συμμετοχής στις εκλογές

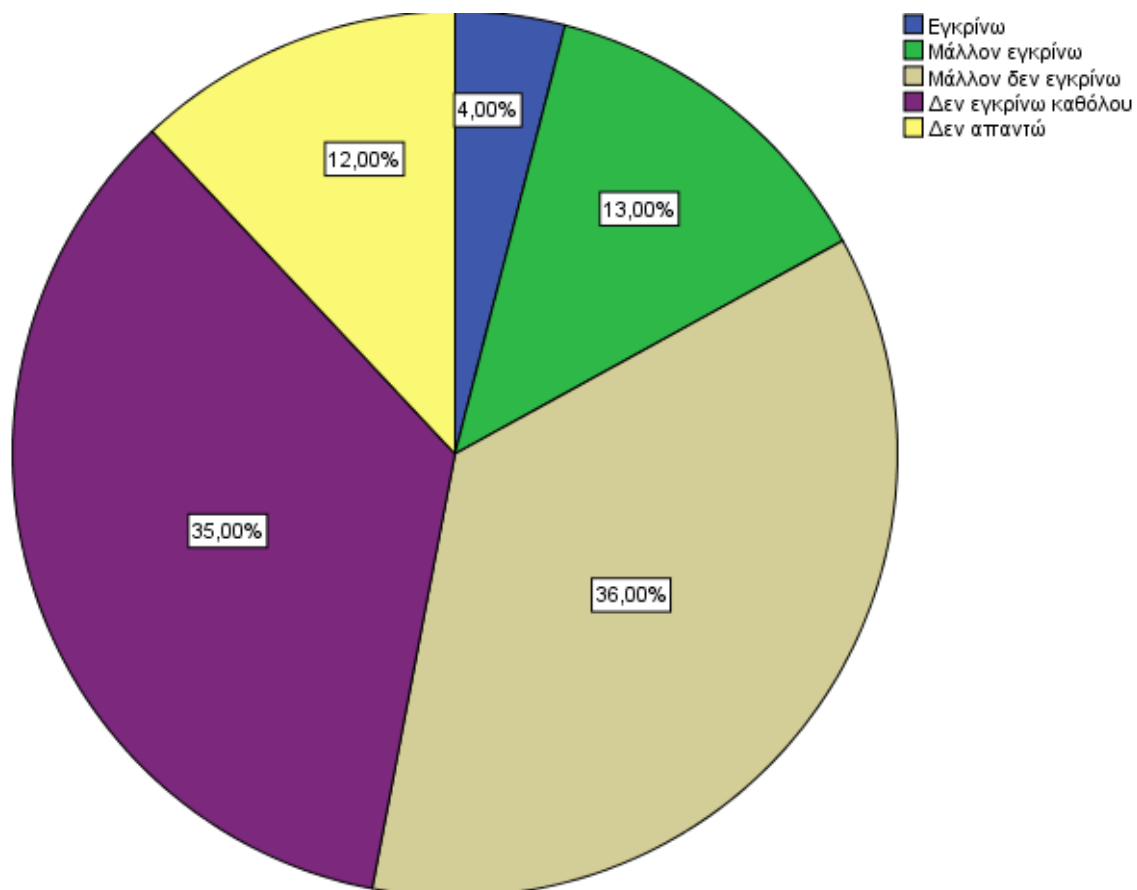
Υπάρχουν αρκετοί διαφορετικοί λόγοι για τους οποίους οι πολίτες υποστηρίζουν ένα κόμμα, με τους σημαντικότερους να εμφανίζονται να είναι το ενδεχόμενο καλύτερο πρόγραμμα που έχει κάποιο κόμμα (25%) και η αντίδραση σε κάποιο άλλο κόμμα (22%), αλλά ελάχιστο ρόλο για την προτίμηση παίζει η ικανότητα των πολιτικών. Άλλοι λόγοι όπως οι προσωπικές σχέσεις και ιδεολογία είναι επίσης στο προσκήνιο (βλ. γράφημα 18), και αν και παρατηρείται απαξίωση προς τις εκλογές, ένα σημαντικό ποσοστό (71%) δεν εγκρίνει την αποχή από τις εκλογές (βλ. γράφημα 19).

Ερώτηση 19: Ο λόγος που ψηφίζετε ένα πολιτικό κόμμα;

Γράφημα 18: Λόγοι ψήφισης κάποιου πολιτικού κόμματος

Ερώτηση 20: Ποια είναι η άποψη σας για την αποχή από τις εκλογές;

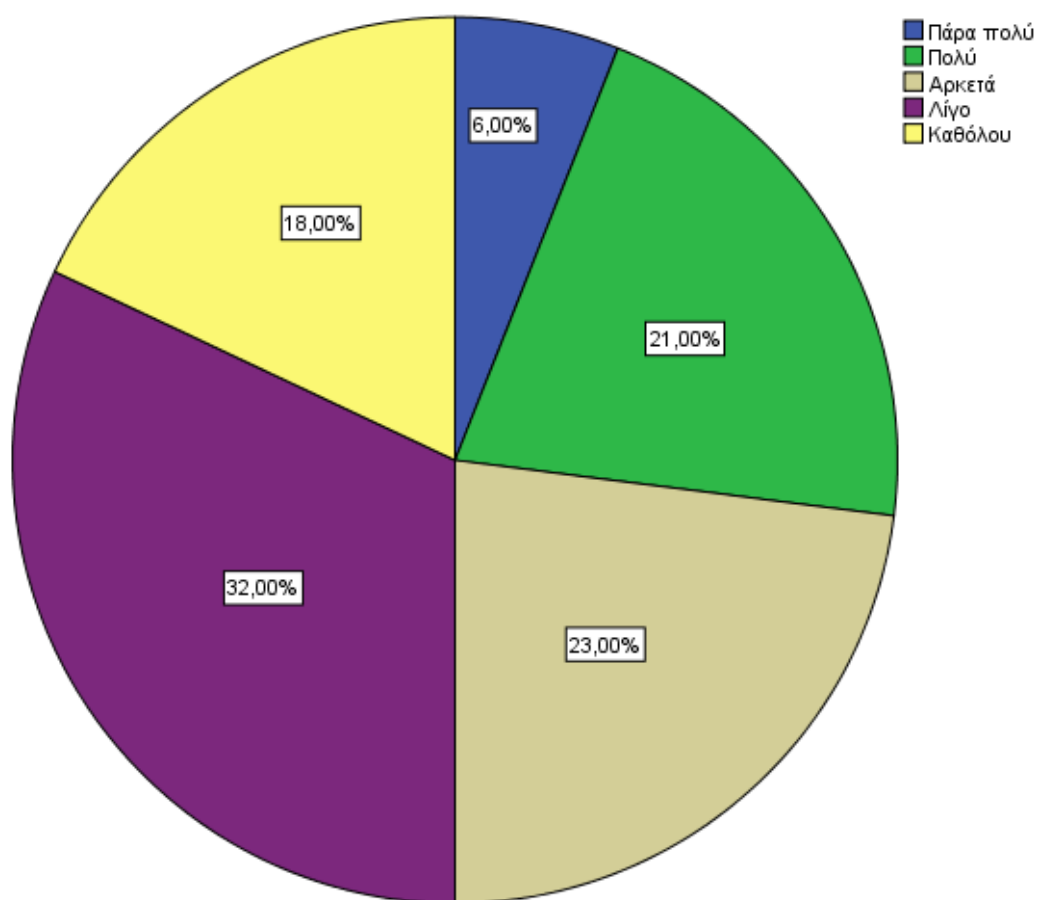

Γράφημα 19: Άποψη των πολιτών σχετικά με την αποχή από τις εκλογές

4.6 Δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα

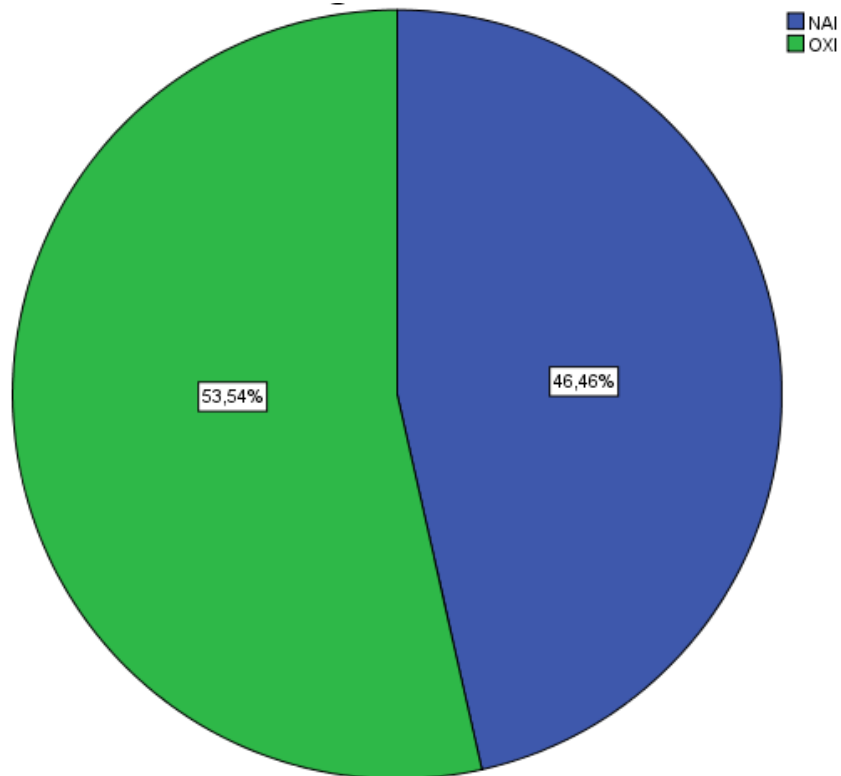
Κάποιοι πολίτες γνωρίζουν πως παρέχεται δημόσια χρηματοδότηση στα κόμματα, ωστόσο κάποιο ποσοστό δεν είχε επίγνωση του συγκεκριμένου ζητήματος (βλ. γράφημα 20).

Ερώτηση 21: Γνωρίζετε για τη δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα;

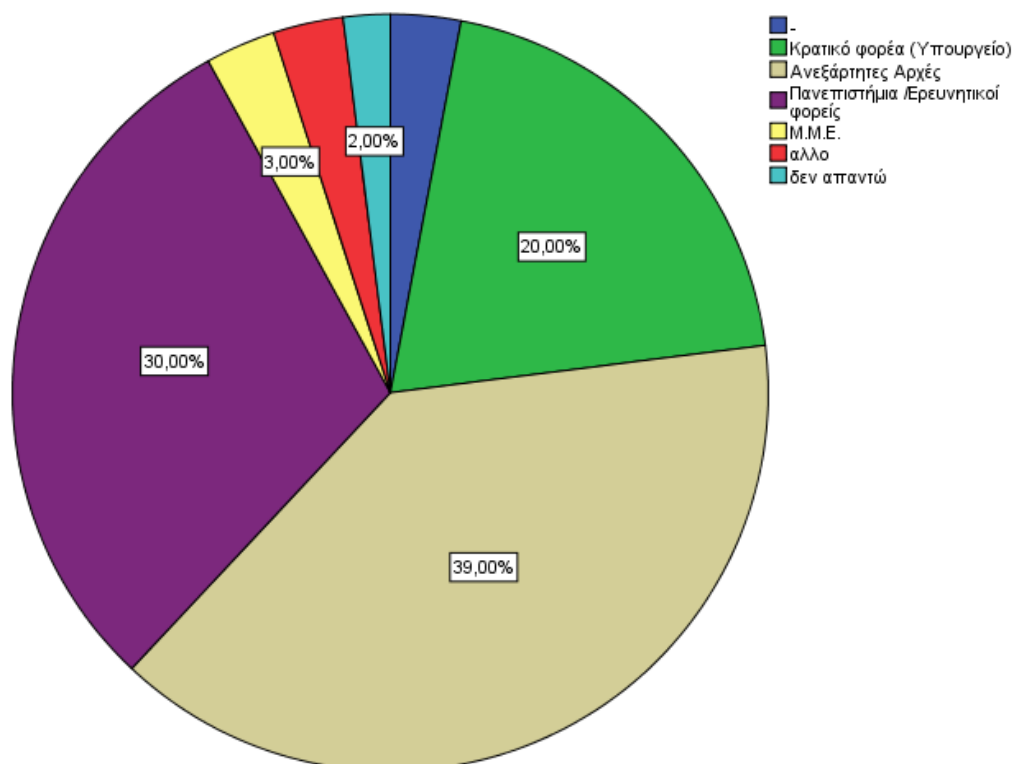
Γράφημα 20: Γνώση των πολιτών για την δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα

Ερώτηση 21Α: Σε περίπτωση που δεν γνωρίζετε, θα σας ενδιέφερε να μάθετε;

Γράφημα 21: Ενδιαφέρον μάθησης των τρόπων χρηματοδότησης των κομμάτων

Ερώτηση 21B : Ποιόν φορέα θα εμπιστευόσασταν να σας δώσει πληροφορίες για τη δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα;

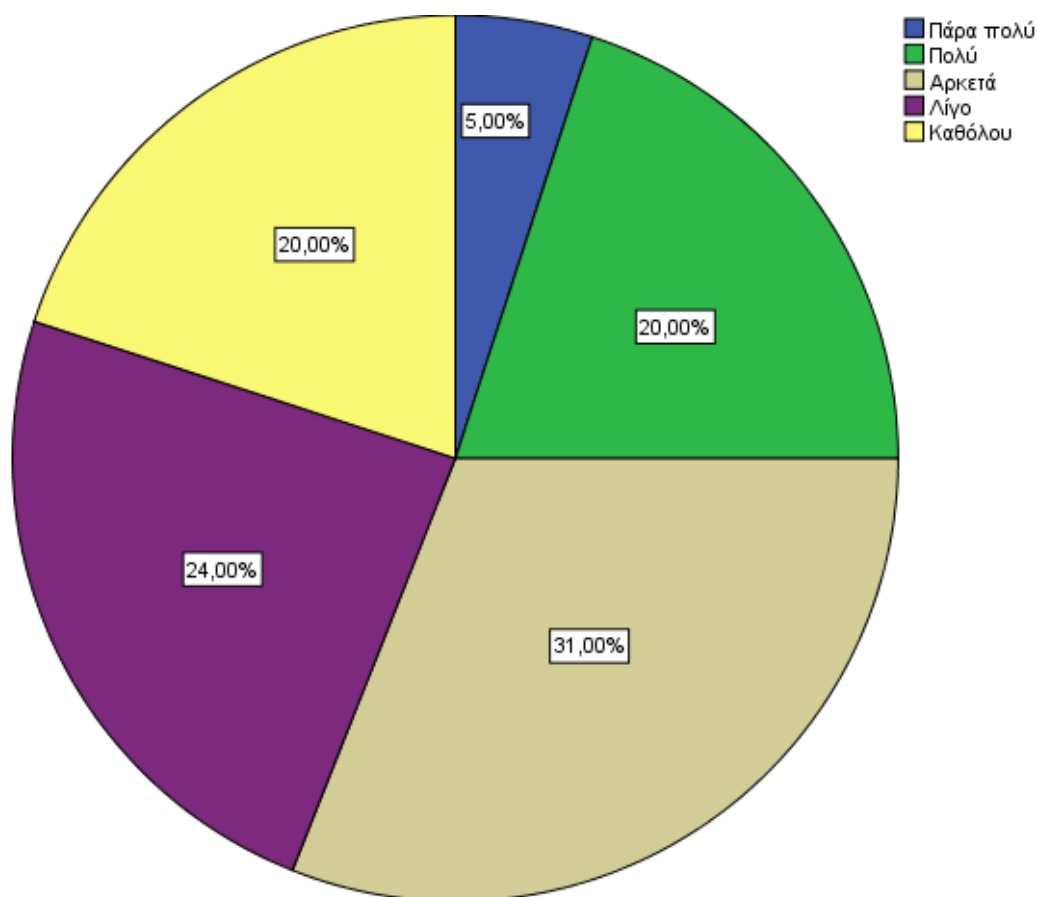
Γράφημα 22: Εμπιστοσύνη των πολιτών σε φορέα που δίνει πληροφορίες για την χρηματοδότηση των κομμάτων

Σχετικά με το αν οι πολίτες ενδιαφέρονται να μάθουν πως γίνεται η χρηματοδότηση των κομμάτων μέσω του δημοσίου, το μεγαλύτερο ποσοστό δήλωσε πως δεν ενδιαφέρεται να μάθει τους τρόπους με τους οποίους αυτό είναι εφικτό, ενώ το 39% δήλωσε ότι θα εμπιστευόταν περισσότερο κάποιες ανεξάρτητες αρχές προκειμένου να τους δώσουν πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο χρηματοδοτούνται τα πολιτικά κόμματα (βλ γράφημα 22).

4.7 Νομοθεσία δημόσιας χρηματοδότησης για τα δημόσια κόμματα

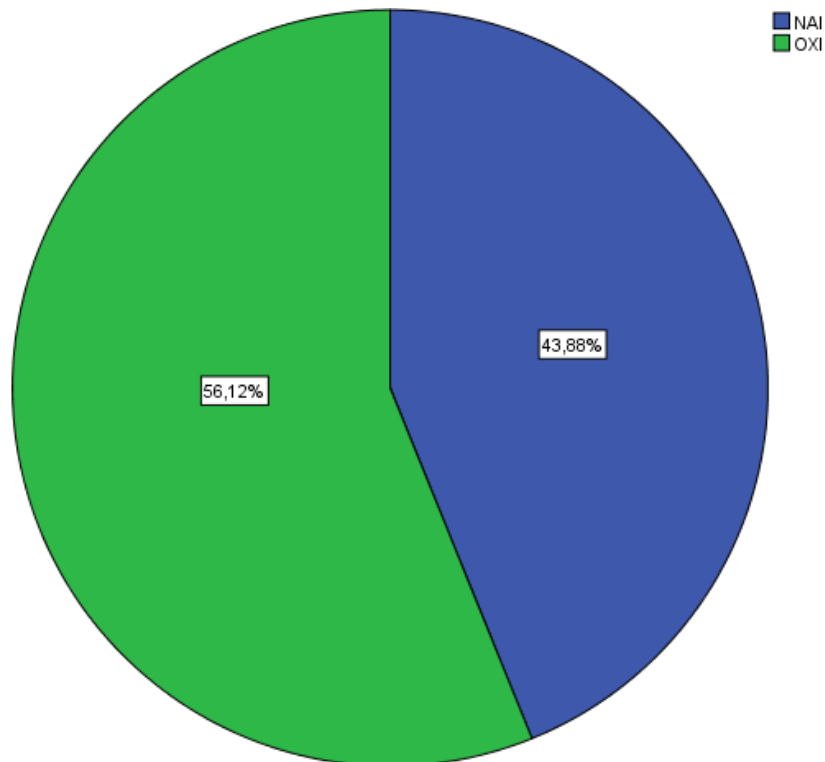
Οι περισσότεροι από τους πολίτες δεν γνώριζαν πολλά για την νομοθεσία περί δημόσιας χρηματοδότησης προς τα πολιτικά κόμματα.

Ερώτηση 22: Γνωρίζετε για την νομοθεσία της δημόσιας χρηματοδότησης στα πολιτικά κόμματα;

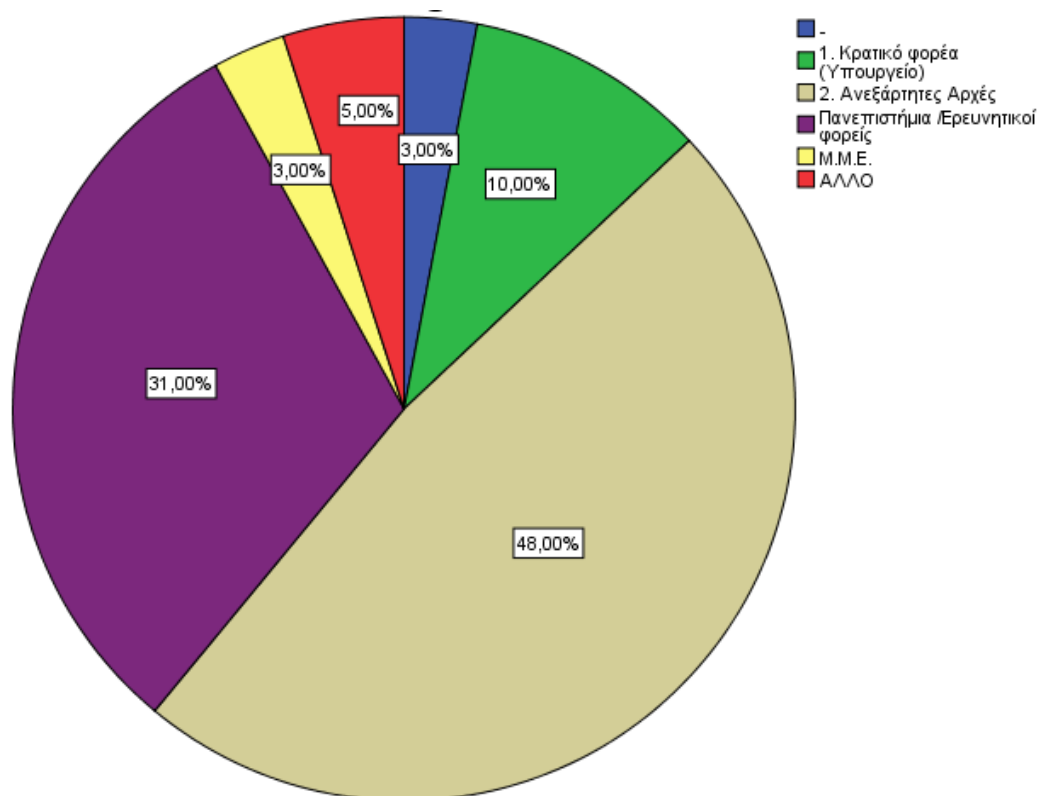
Γράφημα 23: Γνώση της νομοθεσίας περί δημόσιας χρηματοδότησης προς τα πολιτικά κόμματα.

Ερώτηση 22Α: Σε περίπτωση που δεν γνωρίζετε, θα σας ενδιέφερε να μάθετε;

Γράφημα 24: Ενδιαφέρον γνώσης για την νομοθεσία σχετικά με την δημόσια χρηματοδότηση των κομμάτων

Ερώτηση 22B: Ποιόν φορέα θα εμπιστευόσασταν να σας δώσει πληροφορίες για τη νομοθεσία της δημόσιας χρηματοδότησης στα πολιτικά κόμματα;

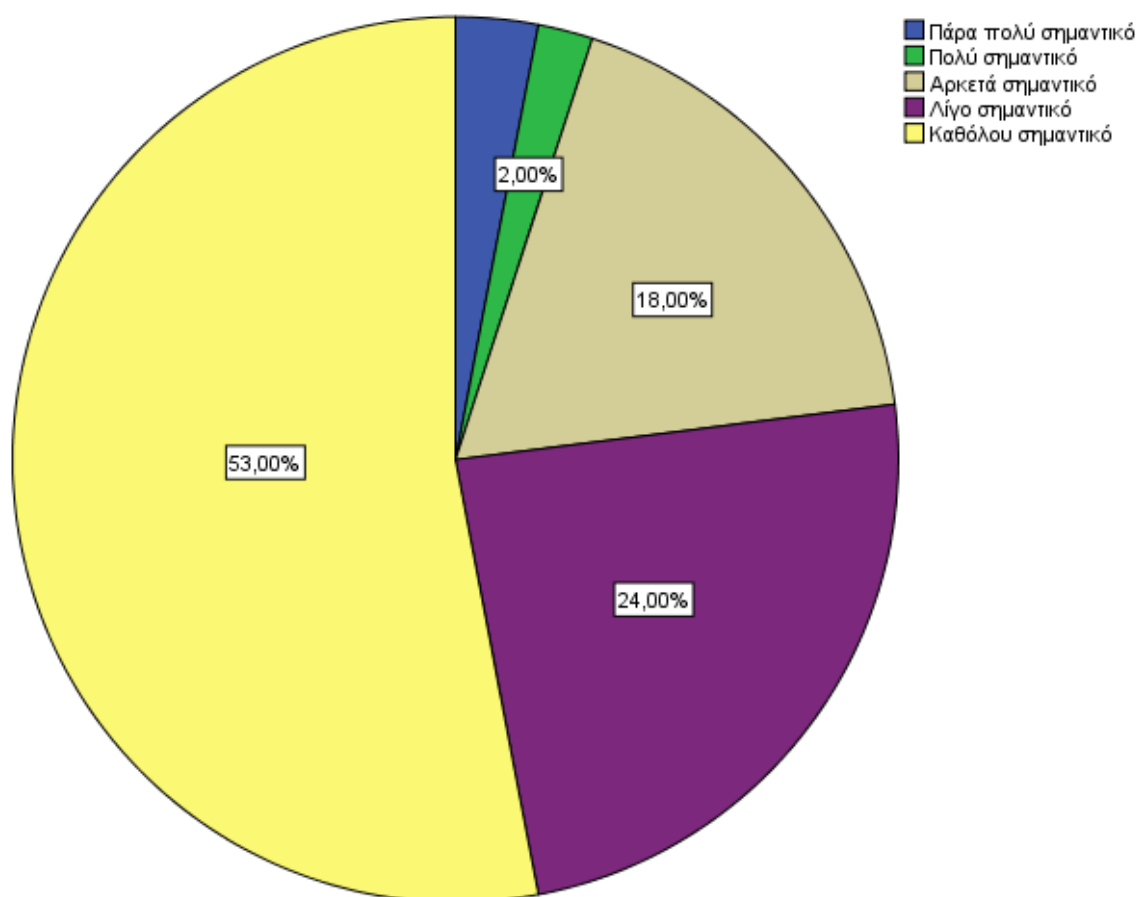
Γράφημα 25: Προτίμηση φορέα ενημέρωσης για την νομοθεσία σχετικά με την δημόσια χρηματοδότηση των κομμάτων

Σε αντίθεση με το ενδιαφέρον των πολιτών σχετικά με το πώς χρηματοδοτούνται τα πολιτικά κόμματα, το μεγαλύτερο μέρος ενδιαφέρεται για την νομοθεσία περί δημόσιας χρηματοδότησης, με το 56.12% να δηλώνει πως ενδιαφέρεται να μάθει για το συγκεκριμένο αντικείμενο, ενώ το 48% θεώρησε πάλι πως η ενημέρωση πρέπει να γίνει περισσότερο από ανεξάρτητους φορείς και λιγότερο από κρατικούς (γράφημα 25).

Με βάση το επόμενο γράφημα 26, οι πολίτες δεν θεωρούν καθόλου σημαντικό το γεγονός πως τα κόμματα πρέπει να χρηματοδοτούνται μέσω του κράτους (ερώτηση 23), και οι πολίτες γενικά διαφωνούν πως τα πολιτικά κόμματα θα πρέπει να χρηματοδοτούνται από το κράτος (γράφημα 27). Επίσης, μικρό είναι το ποσοστό των

ατόμων που θεωρεί πως τα κόμματα θα πρέπει να χρηματοδοτούνται από άλλους ιδιωτικούς φορείς (πχ, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φιλικά προσκείμενες επιχειρήσεις), βλ. γράφημα 28.

Ερώτηση 23: Θεωρείται σημαντικό να χρηματοδοτούνται τα πολιτικά κόμματα από το κράτος;

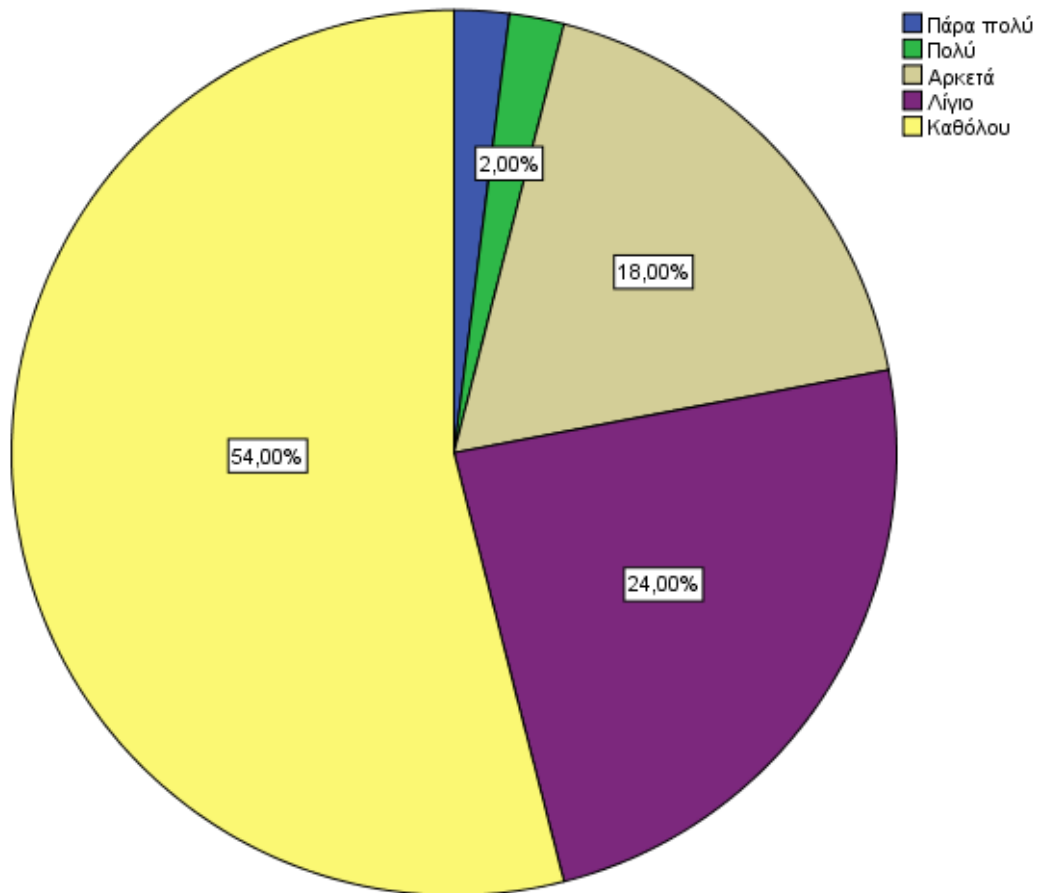

Γράφημα 26: Η σημασία της δημόσιας χρηματοδότησης των κομμάτων από την πλευρά των πολιτών

Με βάση το επόμενο γράφημα 26, οι πολίτες δεν θεωρούν καθόλου σημαντικό το γεγονός πως τα κόμματα πρέπει να χρηματοδοτούνται μέσω του κράτους (ερώτηση 23), και οι πολίτες γενικά διαφωνούν πως τα πολιτικά κόμματα θα πρέπει να χρηματοδοτούνται από το κράτος (γράφημα 27). Επίσης, μικρό είναι το ποσοστό των ατόμων που θεωρεί πως τα κόμματα θα πρέπει να χρηματοδοτούνται από άλλους

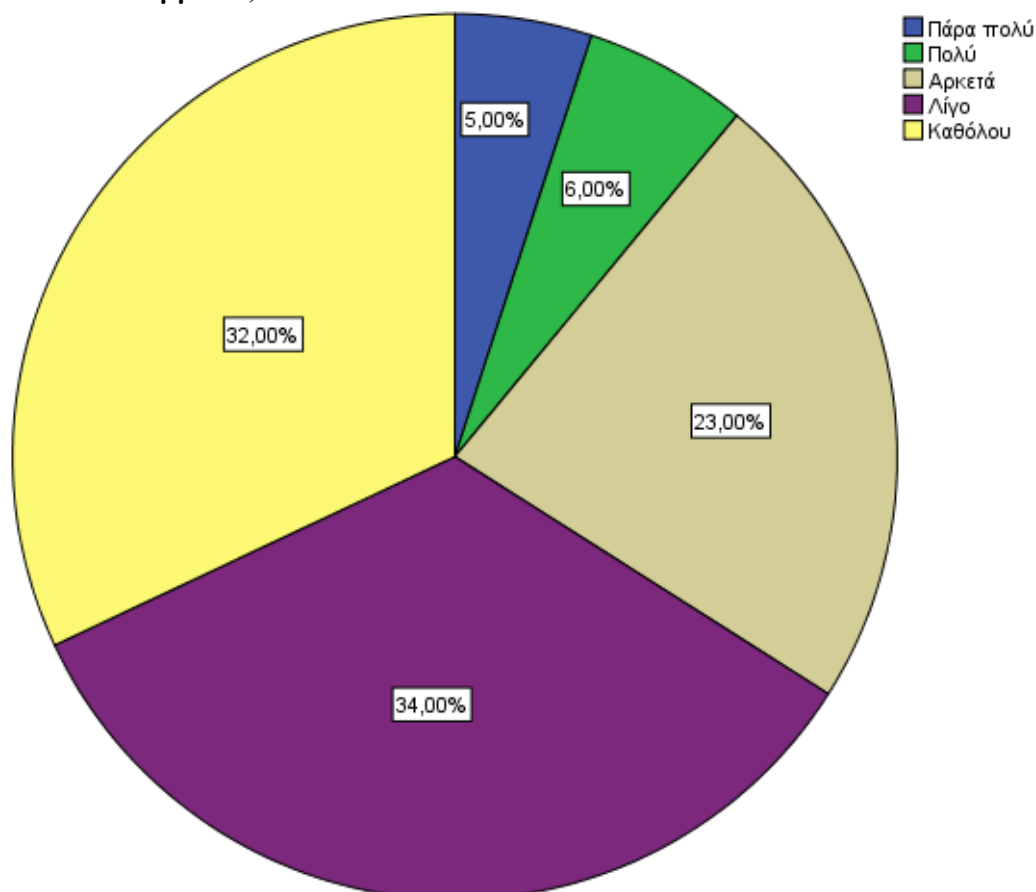
ιδιωτικούς φορείς (πχ, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φιλικά προσκείμενες επιχειρήσεις), βλ. γράφημα 28.

Ερώτηση 24 : Συμφωνείτε με τη χρηματοδότηση των κομμάτων από το κράτος;

Γράφημα 27: Συμφωνείτε με τη χρηματοδότηση των κομμάτων από το κράτος (δημόσια χρηματοδότηση, ερώτηση 24);

Ερώτηση 25: Συμφωνείτε με τη χρήση άλλων πόρων-χρηματοδοτών στα πολιτικά κόμματα;

Γράφημα 28: Συμφωνείτε με τη χρήση άλλων πόρων-χρηματοδοτών στα πολιτικά κόμματα (πχ. Ιδιωτικός τομέας, επιχειρήσεις κλπ.), ερώτηση 25;

4.8 Σχέση δημόσιας χρηματοδότησης και συμμετοχής στις εκλογές

Στην συνέχεια θα διερευνηθεί αν η άποψη των πολιτών σχετικά με την δημόσια χρηματοδότηση των κομμάτων έχει κάποια συσχέτιση με την γενικότερη συμμετοχή στις εκλογές. Για αυτόν τον λόγο, θα παρουσιαστούν οι συσχετίσεις των μεταβλητών (απαντήσεις στα ερωτήματα 8, 9, και 11, που υποδηλώνουν την συμμετοχή στις εκλογές ανάλογα με την συχνότητα) με τις μεταβλητές 23,24,25 (που υποδηλώνουν την άποψη σχετικά με την δημόσια χρηματοδότηση των κομμάτων).

Συγκεκριμένα, θα υπολογίσουμε τους αντίστοιχους συντελεστές συσχετίσεων οι οποίοι παίρνουν τιμές μεταξύ του -1 και του 1 (όσο υψηλότεροι/χαμηλότεροι είναι τόσο θετικά/αρνητικά) επηρεάζονται μεταξύ τους οι μεταβλητές. Από το SPSS θα πάρουμε αρχικά τον πίνακα με τα περιγραφικά μέτρα (μέσος όρος και τυπική απόκλιση) των απαντήσεων, και τον επόμενο 6×6 πίνακα συσχετίσεων μεταξύ των μεταβλητών.

Πίνακας 4.2 Περιγραφικά μέτρα εξεταζόμενων μεταβλητών

Πίνακας περιγραφικών μέτρων των εξεταζόμενων μεταβλητών			
	Mean	Std. Deviation	N
Πόσο σημαντική θεωρείτε την ψήφο στις εκλογές (1=Πολύ σημαντική μέχρι 1=Τελείως ασήμαντη);	2,620	1,1958	100
Στις εθνικές εκλογές ψηφίζετε (1=Πάντα μέχρι 5=Ποτέ);	2,170	1,3711	100
Ψηφίσατε και στις τρεις (03) προηγούμενες εθνικές εκλογές (Ναι, όχι, στις 2);	1,350	,5389	100
Θεωρείτε σημαντικό να χρηματοδοτούνται τα πολιτικά κόμματα από το κράτος (δημόσια χρηματοδότηση), (1=Πάρα πολύ σημαντικό μέχρι 1=Τελείως ασήμαντο);	3,340	1,1566	100
Συμφωνείτε με τη χρηματοδότηση των κομμάτων από το κράτος (δημόσια χρηματοδότηση), από 1=Απόλυτα μέχρι 5=Καθόλου;	4,220	1,0109	100
Συμφωνείτε με τη χρήση άλλων πόρων-χρηματοδοτών στα πολιτικά κόμματα (πχ. Ιδιωτικός τομέας, επιχειρήσεις κλπ.); από 1=Απόλυτα μέχρι 5=Καθόλου;	3,820	1,1044	100

Πίνακας 4.2 Περιγραφικά μέτρα για τις εξεταζόμενες μεταβλητές

Ο επόμενος πίνακας 4.3 παρουσιάζει τις συσχετίσεις μεταξύ των εξεταζόμενων μεταβλητών, δηλαδή έχουμε ένα 6×6 πίνακα συσχετίσεων.

4.9 Συσχετίσεις

Πίνακας συσχετίσεων

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΑΠΟΨΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΣΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ	Πόσο σημαντική θεωρείτε την ψήφο στις εκλογές (1=Πολύ σημαντική μέχρι 1=Τελείως ασήμαντη);	Στις εθνικές εκλογές ψηφίζετε (1=Πάντα μέχρι 5=Ποτέ);	Ψηφίσατε και στις τρεις (03) προηγούμενε ς εθνικές εκλογές (Ναι, όχι, στις 2);	Θεωρείτε σημαντικό να χρηματοδοτούνται τα πολιτικά κόμματα από το κράτος (δημόσια χρηματοδότηση), (1=Πάρα πολύ σημαντικό μέχρι 1=Τελείως ασήμαντο;	Συμφωνείτε με τη χρηματοδότηση των κομμάτων από το κράτος (δημόσια χρηματοδότηση), από 1=Απόλυτα μέχρι 5=Καθόλου;	Συμφωνείτε με τη χρήση άλλων πόρων-χρηματοδοτών στα πολιτικά κόμματα (πχ. Ιδιωτικός τομέας, επιχειρήσεις κλπ.); από 1=Απόλυτα μέχρι 5=Καθόλου;
Pearson	1	,699**	,632**	,138	,128	-,335**
Correlati on		,000	,000	,170	,203	,001
Sig. (2- tailed)						
N	100	100	100	100	100	100
Pearson	,699**	1	,575**	,059	-,042	-,246*
Correlati on						
Sig. (2- tailed)						
N						
Pearson						
Correlati on						
Sig. (2- tailed)						
N						

	N	100	100	100	100	100	100
	Pearson	,632**	,575*	1	,245*	,043	-,216*
	Correlation						
Ψηφίσατε και στις τρεις (03) προηγούμενες εθνικές εκλογές (Ναι, όχι, στις 2);	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,014	,674	,031
	N	100	100	100	100	100	100
Θεωρείτε σημαντικό να χρηματοδοτούνται τα πολιτικά κόμματα από το κράτος (δημόσια χρηματοδότηση), (1=Πάρα πολύ σημαντικό μέχρι 1=Τελείως ασήμαντο; Συμφωνείτε με τη χρηματοδότηση των κομμάτων από το κράτος (δημόσια χρηματοδότηση), από 1=Απόλυτα μέχρι 5=Καθόλου; Συμφωνείτε με τη χρήση άλλων πόρων- χρηματοδοτών στα πολιτικά κόμματα (πχ. Ιδιωτικός τομέας,	Pearson	,138	,059	,245*	1	,220*	,104
	Correlation						
	Sig. (2-tailed)	,170	,562	,014		,028	,304
	N	100	100	100	100	100	100
	Pearson	,128	-,042	,043	,220*	1	,027
	Correlation						
	Sig. (2-tailed)	,203	,679	,674	,028		,791
	N	100	100	100	100	100	100
	Pearson	-,335**	-,246*	-,216*	,104	,027	1
	Correlation						
	Sig. (2-tailed)	,001	,013	,031	,304	,791	

επιχειρήσεις κλπ.); από 1=Απόλυτα μέχρι 5=Καθόλου;	N	100	100	100	100	100	100
--	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πίνακας 4.3 Πίνακας συσχετίσεων

Από τον παραπάνω πίνακα, οι περισσότερες συσχετίσεις βρέθηκαν θετικές, με εξαίρεση την συσχέτιση της ερώτησης 25 και 9 ($\rho=-0,335$), το οποίο σημαίνει πως η μία μεταβλητή επηρεάζει αρνητικά την άλλη, ενώ η συσχέτιση βρέθηκε θετική για την ερώτηση 24 και την ερώτηση 9 ($\rho=0,203$), βλ. κίτρινα πλαίσια. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως όσοι θεωρούν την ψήφο σημαντική ταυτόχρονα θεωρούν πως η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων θα πρέπει να γίνεται από το κράτος και όχι από άλλους ανεξάρτητους φορείς. Επίσης, η συχνότητα συμμετοχής φαίνεται να είναι υψηλά συσχετισμένη με την σημαντικότητα της ψήφου και την δημόσια χρηματοδότηση των κομμάτων (οι αντίστοιχοι συντελεστές υπολογίστηκαν σε 0.699, 0.575 και 0.679, βλ. πράσινο πλαίσιο).

Τελικά συμπεράσματα

Στόχος της εργασίας ήταν να διερευνηθεί η δραστηριότητα και συμπεριφορά των κομμάτων στις Ευρωπαϊκές δημοκρατίες αναφέροντας την εμπειρική πρακτική καθώς και τα πρότυπα της κομματικής ρύθμισης και να εξεταστεί η αυξημένη διαθεσιμότητα δημόσιας χρηματοδότησης για τα πολιτικά κόμματα από συγκριτική άποψη ενώ ταυτόχρονα διερευνά τα κίνητρα για την εισαγωγή αυτής υπό το πρίσμα συγκεκριμένων αντιλήψεων της δημοκρατίας του κόμματος.

Για την καλύτερη κατανόηση της εργασίας, στο πρώτο κεφάλαιο έγινε αναφορά του ορισμού για τα πολιτικά κόμματα καθώς και μια μικρή ιστορική αναδρομή που καταγράφονται οι συνθήκες και οι συγκυρίες που οδήγησαν στην εμφάνιση της πολιτικής σκηνής κάθε δημοκρατίας. Επίσης, καταγράφηκαν οι βασικοί νόμοι και βασικές αναθεωρήσεις νόμων που σχετίζονται με την δημόσια χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα.

Κι ενώ στην αναζήτηση της βιβλιογραφίας με σκοπό την εκπόνηση της εργασίας, διαπιστώθηκε ότι η ανάλυση παλαιότερων ετών στα πολιτικά κόμματα πραγματοποιούνται κυρίως από νομικούς και ειδικά συνταγματολόγους, η κατάσταση που επικρατεί στο παρόν, είναι ότι έχει αναπτυχθεί σε μεγάλο αριθμό συγκριτικά με το παρελθόν. Μεγάλα πανεπιστήμια του εξωτερικού παρακολουθούν και καταγράφουν την κατάσταση γύρω από τα πολιτικά κόμματα. Στο χώρο της πολιτικής ανάλυσης εμφανίζονται και επιστήμονες που ασχολούνται κυρίως με την πολιτική επιστήμη, με τις κοινωνικές επιστήμες καθώς και τις ιστορικές επιστήμες. Αξίζει να αναφερθούμε και στην εμφάνιση της αντικειμενικότητας και ισορροπίας ως προς τις αναφορές σε πολιτικά κόμματα. Επίσης, αρκετές μελέτες επικεντρώνονται στη συμπεριφορά του κράτους ως προς τα πολιτικά κόμματα.

Η ανάλυση που πραγματοποιήθηκε περιλάμβανε τις σημερινές εκλογικές δημοκρατίες στην Ανατολική Ευρώπη και παρουσιάστηκαν πληροφορίες σχετικά με τη διαθεσιμότητα άμεσης δημόσιας χρηματοδότησης για τα πολιτικά κόμματα και τη διαθεσιμότητα της ελεύθερης πρόσβασης των μέσων ενημέρωσης στην πολιτική ομάδα. Τα στοιχεία προέρχονται από μια εκτεταμένη μελέτη του Ινστιτούτου για τη Δημοκρατία και την Εκλογική Βοήθεια σχετικά με τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων και εκλογικών εκστρατειών και συμμετείχαν σε άλλες τρεις εισηγήσεις που

επικεντρώθηκαν ειδικά στην Ανατολική Ευρώπη. Και οι δύο μορφές κρατικής επιδότησης είναι διαθέσιμες σε 14 από τις 17 χώρες, δηλαδή σε περισσότερο από το 80% όλων των δημοκρατιών, με εξαιρέσεις χωρών όπως η Λετονία, η Μολδαβία και η Ουκρανία, καθώς καμία από τις τρεις αυτές χώρες δεν παρέχει στα πολιτικά κόμματα ελεύθερη πρόσβαση στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Παρατηρήθηκε επίσης, ότι τα κόμματα στις σύγχρονες δημοκρατίες διαχειρίζονται όλο και περισσότερο το κράτος, δεδομένου ότι οι δραστηριότητές τους γίνονται όλο και περισσότερο αντικείμενο κανονισμών και κρατικών νόμων που διέπουν τις εξωτερικές τους δραστηριότητες. Τα στοιχεία δείχνουν ότι η νομοθεσία για τα πολιτικά κόμματα είναι πράγματι εκτεταμένη και όπως διαπιστώθηκε η μεγάλη πλειοψηφία των ευρωπαϊκών δημοκρατιών θέσπισε ένα ρυθμιστικό πλαίσιο για τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων με εξαιρέσεις σε αυτό το πρότυπο (π.χ. Δανία, Νορβηγία και Σουηδία). Η Ελβετία είναι η μόνη χώρα χωρίς ρύθμιση των πολιτικών κομμάτων που επίσης στερείται δημόσιας χρηματοδότησης.

Διαφαίνεται επίσης πόσες χώρες έχουν υιοθετήσει έναν ειδικό νόμο για τα πολιτικά κόμματα. Εδώ, η διαφορά μεταξύ των παλαιών και των νέων δημοκρατιών είναι πιο έντονη. Μόνο λίγες από τις καθιερωμένες δημοκρατίες - εκ των οποίων ορισμένες σε αυτό το πλαίσιο μάλλον κατανοούνται καλύτερα ως αποκατεστημένες δημοκρατίες - έχουν υιοθετήσει έναν ειδικό νόμο για τα πολιτικά κόμματα (Αυστρία, Φινλανδία, Γερμανία και πρόσφατα το Ηνωμένο Βασίλειο). Στις νεότερες δημοκρατίες, από την άλλη, συμπεριλαμβανομένης τόσο της Νότιας Ευρώπης όσο και της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι εν λόγω νόμοι των κομμάτων είναι πιο συνηθισμένοι, ενώ μόνο ένας μικρός έλεγχος στερείται αυτού του νόμου (Ελλάδα, Λετονία και Σλοβακία). Πράγματι, φαίνεται ότι η ρύθμιση των κομματιών στις νεότερες δημοκρατίες είναι γενικά πολύ πιο απαιτητική από ό, τι στις παλαιότερες, τείνοντας να ακολουθήσει ένα συντακτικό πρότυπο ρύθμισης, με το οποίο επιδιώκει να διαμορφώσει τα μέρη για να επιβεβαιώσει έναν ορισμένο ιδανικό τύπο.

Χρησιμοποιήθηκε μελέτη περίπτωσης του Ηνωμένου Βασιλείου όπου η χρηματοδότηση των κομμάτων εκεί είχε σε μεγάλο βαθμό ανεξέλεγκτη και ανεμπόδιστη θέση μέχρι την έγκριση των πολιτικών κομμάτων, πρόσφατα πραγματοποίησε μια σημαντική ανεξάρτητη αναθεώρηση της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων. Δίνεται μελέτη περίπτωσης της Γαλλίας όπου η νομοθεσία για τη δημόσια χρηματοδότηση έχει σχηματιστεί από το 1988 με πολλές διορθώσεις ανά

σύντομα χρονικά διαστήματα μέχρι σήμερα. Ωστόσο η νομοθεσία του 1988 είναι η πιο σταθερή. Η Εσθονία παρουσιάζει την περίπτωση της Μετά-Κομμουνιστικής Δημοκρατίας η οποία αναπτύσσεται αργά σε ενοποιημένο σύστημα δημόσιας χρηματοδότησης και αναφοράς. Όσον αφορά μελέτη της Ισπανίας έχει παρατηρηθεί ότι το ισχύον νομικό πλαίσιο της χρηματοδότησης των πολιτικών κομμάτων στην Ισπανία ιδίως μετά τις τελευταίες νομικές μεταρρυθμίσεις, παρουσιάζει σημαντική βελτίωση σε σχέση με προηγούμενες νομοθεσίες και περιέχει πολλές θετικές προσθήκες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο διαπιστώνεται ότι η χρηματοδότηση των κομμάτων είναι ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο στις Ευρωπαϊκές δημοκρατίες, έχοντας κερδίσει σημασία στην μεταπολεμική περίοδο. Σήμερα, ωστόσο, σχεδόν όλες οι ευρωπαϊκές δημοκρατίες παρέχουν άμεσες κρατικές επιχορηγήσεις σε πολιτικά κόμματα. Ως προς τη διαθεσιμότητα της δημόσιας χρηματοδότησης τα στοιχεία δείχνουν ότι τα πολιτικά κόμματα στη μεγάλη πλειοψηφία των φιλελεύθερων δημοκρατιών έχουν τώρα πρόσβαση σε άμεσες κρατικές επιδοτήσεις. Σε ορισμένες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Τσεχική Δημοκρατία, η Σλοβενία, η Ουγγαρία και η Εσθονία, η σχετική σημασία του κρατικού χρήματος είναι πολύ μεγάλη, με το κράτος να είναι ο βασικός προμηθευτής του εισοδήματος των κομμάτων. Το ίδιο ισχύει, σε γενικές γραμμές, για τις δημοκρατίες της Νότιας Ευρώπης της Ισπανίας και της Πορτογαλίας, όπου πολλά κόμματα είναι σχεδόν εξ ολοκλήρου οικονομικά εξαρτώμενα από το κράτος. Σε άλλες χώρες, η δημόσια χρηματοδότηση είναι απλώς συμβολική σε σύγκριση με τους πόρους που λαμβάνουν τα κόμματα από ιδιωτικές και εταιρικές δωρεές. Παραδείγματα είναι η Βουλγαρία ή, μεταξύ των μη φιλελεύθερων δημοκρατιών, χώρες όπως η Ρωσία και η Ουκρανία. Μεταξύ των εδραιωμένων δημοκρατιών, κόμματα σε χώρες όπως η Γερμανία και η Γαλλία επωφελούνται από σημαντικά ποσά επιδοτήσεων. Μια συγκριτική ανάλυση αρκετών ευρωπαϊκών δημοκρατιών έδειξε ότι η κρατική στήριξη κυμαινόταν από λίγο περισσότερο από το ένα πέμπτο (Δανία) έως σχεδόν το 85% (Φινλανδία) του συνολικού εισοδήματος των κομμάτων.

Επίσης γίνεται αναφορά και για τη διαχείριση των κομμάτων από το κράτος όπου παρέχονται δεδομένα σχετικά με τους κανονισμούς και τους κανόνες επιβολής που σχετίζονται με τη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων. Τα στοιχεία λαμβάνονται από τις ίδιες πηγές με εκείνα που προέρχονται από δημόσια

χρηματοδότηση και βασίζονται στο αν πρόκειται για ένα σύστημα ρύθμισης για τη χρηματοδότηση πολιτικών κομμάτων. Όπως φαίνεται, τα ευρήματα είναι παρόμοια με αυτά που περιγράφηκαν παραπάνω σε σχέση με τη διαθεσιμότητα δημόσιας χρηματοδότησης.

Αναφορά γίνεται και στα δεδομένα περί διαφθοράς στα πολιτικά κόμματα στις μετά-κομμουνιστικές δημοκρατίες που, με μέσο όρο 4.0, τα πολιτικά κόμματα θεωρούνται αρκετά διεφθαρμένα.

Στο τρίτο κεφάλαιο υπάρχει εκτεταμένη ανάλυση της βιβλιογραφίας από επιστήμονες που υποστηρίζουν ότι τα πολιτικά κόμματα μπορούν να θεωρηθούν δημόσιο αγαθό καθώς η εισαγωγή της άμεσης κρατικής χρηματοδότησης έχει κάνει τα κόμματα όλο και περισσότερο εξαρτώμενα από το δημόσιο χρήμα και την κρατική στήριξη. Αυτό σημαίνει ότι αντιπροσωπεύει "μια θεμελιώδη αλλαγή στο χαρακτήρα του κόμματος, προωθώντας τη μετατροπή του από ένα ιδιωτική ένωση σε μια ημι-δημόσια οντότητα. Επιπλέον, η άμεση συμμετοχή του κράτους στις εσωτερικές υποθέσεις του κόμματος συνέβαλε σε μια μεταμόρφωση των κομμάτων από τις παραδοσιακά εθελοντικές ιδιωτικές οργανώσεις προς τα κόμματα ως δημόσιες επιχειρήσεις κοινής ωφελείας. Το πρώτο επιχείρημα υπέρ των άμεσων κρατικών επιδοτήσεων αφορά την επιθυμία να περιοριστεί η επιρροή του ιδιωτικού χρήματος και να περιοριστεί το δυναμικό του για στρέβλωση της δημοκρατικής πολιτικής διαδικασίας.

Για την υλοποίηση της εργασίας θελήσαμε να προσδιορίσουμε τον βαθμό της ικανοποίησης των πολιτών απέναντι στη δημόσια (κρατική) χρηματοδότηση στα πολιτικά κόμματα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ερωτηματολογίου το οποίο απευθύνθηκε σε Έλληνες πολίτες άνω των δεκαοχτώ ετών οι οποίοι έχουν την ικανότητα και το δικαίωμα της ψήφου σε εκλογές. Από την εμπειρική έρευνα διαπιστώθηκε αρχικά ότι το κυρίαρχο συναίσθημα που προκαλεί στους πολίτες η λέξη «πολιτική» είναι η δυσπιστία (43%), δεδομένου πως η Ελλάδα είναι μια χώρα που χαρακτηρίζεται από ελλιπή πολιτική σταθερότητα, ενώ τα άλλα συναισθήματα (πχ, ενδιαφέρον, διάθεση συμμετοχής κλπ.) δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικά στο κοινό, ενώ ανάμικτα συναισθήματα προκύπτουν για την σημαντικότητα της ψήφου, με το 37% των πολιτών να θεωρεί πως δεν έχει ιδιαίτερη σημασία, και το 31% να θεωρεί την ψήφο αρκετά σημαντική.

Υπάρχουν αρκετοί διαφορετικοί λόγοι για τους οποίους οι πολίτες υποστηρίζουν ένα κόμμα, με τους σημαντικότερους να εμφανίζονται με το ενδεχόμενο καλύτερο πρόγραμμα που έχει κάποιο κόμμα (25%) και η αντίδραση σε κάποιο άλλο κόμμα (22%), αλλά ελάχιστο ρόλο για την προτίμηση παίζει η ικανότητα των πολιτικών. Άλλοι λόγοι όπως οι προσωπικές σχέσεις και ιδεολογία είναι επίσης στο προσκήνιο, και αν και παρατηρείται απαξίωση προς τις εκλογές, ένα σημαντικό ποσοστό (71%) δεν εγκρίνει την αποχή από τις εκλογές.

Σχετικά με το αν οι πολίτες ενδιαφέρονται να μάθουν πως γίνεται η χρηματοδότηση των κομμάτων μέσω του δημοσίου, το μεγαλύτερο ποσοστό δήλωσε πως δεν ενδιαφέρεται να μάθει τους τρόπους με τους οποίους αυτό είναι εφικτό, ενώ το 39% δήλωσε ότι θα εμπιστευόταν περισσότερο κάποιες ανεξάρτητες αρχές προκειμένου να τους δώσουν πληροφορίες για τον τρόπο με τον οποίο χρηματοδοτούνται τα πολιτικά κόμματα.

Σε αντίθεση με το ενδιαφέρον των πολιτών σχετικά με το πώς χρηματοδοτούνται τα πολιτικά κόμματα, το μεγαλύτερο μέρος ενδιαφέρεται για την νομοθεσία περί δημόσιας χρηματοδότησης, με το 56.12% να δηλώνει πως ενδιαφέρεται να μάθει για το συγκεκριμένο αντικείμενο, ενώ το 48% θεώρησε πάλι πως η ενημέρωση πρέπει να γίνει περισσότερο από ανεξάρτητους φορείς και λιγότερο από κρατικούς φορείς.

Οι πολίτες δεν θεωρούν καθόλου σημαντικό το γεγονός πως τα κόμματα πρέπει να χρηματοδοτούνται μέσω του κράτους, και οι πολίτες γενικά διαφωνούν πως τα πολιτικά κόμματα θα πρέπει να χρηματοδοτούνται από το κράτος. Επίσης, μικρό είναι το ποσοστό των ατόμων που θεωρεί πως τα κόμματα θα πρέπει να χρηματοδοτούνται από άλλους ιδιωτικούς φορείς (πχ, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φιλικά προσκεείμενες επιχειρήσεις).

Διερευνάται επίσης αν η άποψη των πολιτών σχετικά με την δημόσια χρηματοδότηση των κομμάτων έχει κάποια συσχέτιση με την γενικότερη συμμετοχή στις εκλογές. Παρουσιάζονται οι συσχετίσεις των μεταβλητών που υποδηλώνουν την συμμετοχή στις εκλογές ανάλογα με την συχνότητα με τις μεταβλητές 23,24,25 που υποδηλώνουν την άποψη σχετικά με την δημόσια χρηματοδότηση των κομμάτων.

Συγκεκριμένα, υπολογίζονται οι αντίστοιχοι συντελεστές συσχετίσεων οι οποίοι παίρνουν τιμές μεταξύ του -1 και του 1 (όσο υψηλότεροι/χαμηλότεροι είναι τόσο

θετικά/αρνητικά) επηρεάζονται μεταξύ τους οι μεταβλητές. Από το SPSS θα πάρουμε αρχικά τον πίνακα με τα περιγραφικά μέτρα (μέσος όρος και τυπική απόκλιση) των απαντήσεων, και τον επόμενο 6×6 πίνακα συσχετίσεων μεταξύ των μεταβλητών

Από τον παραπάνω πίνακα, οι περισσότερες συσχετίσεις βρέθηκαν θετικές, το οποίο σημαίνει πως η μία μεταβλητή επηρεάζει αρνητικά την άλλη, ενώ η συσχέτιση βρέθηκε θετική για την ερώτηση 24 και την ερώτηση 9 ($\rho=0,203$). Αυτό πρακτικά σημαίνει πως όσοι θεωρούν την ψήφο σημαντική ταυτόχρονα θεωρούν πως η χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων θα πρέπει να γίνεται από το κράτος και όχι από άλλους ανεξάρτητους φορείς. Επίσης, η συχνότητα συμμετοχής φαίνεται να είναι υψηλά συσχετισμένη με την σημαντικότητα της ψήφου και την δημόσια χρηματοδότηση των κομμάτων.

Βιβλιογραφία

- Ball Alan R. and Guy B. Peters (2001) *Σύγχρονη πολιτική και διακυβέρνηση: εισαγωγή στην πολιτική επιστήμη*. 7^η αγγλ. Έκδ. Παπαζήσης.
- Biezen Ingrid Van (2004) *Political parties as public utilities*. *Party Politics*, vol. 10, no.6, pp.701-722
- Biezen Ingrid Van (2008) *State intervention in party politics: the public funding and regulation of political parties*. *European Review*, vol.16, no.3, pp. 337-353
- Biezen Ingrid Van and Kopecky, Petr (2007) *The state and the parties: Public funding, public regulation and rent seeking in contemporary democracies*. *Party politics*, vol.13, no.2, pp. 235-254
- Doublet, Yves-Marie (2016) *Funding of political parties and election campaign and the risk of policy capture, Chapter 9 France*. *Financing Democracy, (OECD) pp.147-154*
- Feddersen, Timothy J. (2004) *Journal of Economic Perspectives, Vol.18 no.1 pp.99-112*
- Grist, Rupert and Wright, Nick (2016) *Funding of political parties and election campaign and the risk of policy capture, Chapter 12, United Kingdom*. *Financing Democracy, (OECD) pp. 173-182*
- Heywood, Andrew (2006) *Εισαγωγή στην πολιτική, εκδόσεις Πόλις*
- Kopecky, Petr (2006) *Political parties and the state in post-communist Europe: The nature of symbiosis*. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, vol.22, no.3, pp. 251-273
- Ortuno-Ortin, I. Schultz, C. (2005) *Public Funding of political parties*. *Journal of Public Economic Theory*, 7 pp.781-791
- Pettai, Vello (2016) *Funding of political parties and election campaign and the risk of policy capture, Chapter 8 Estonia*. *Financing Democracy, (OECD) pp. 135-146*
- Zakharov, Alexei V. (2008) *A model of electoral competition with abstaining voters*. *Mathematical and Computer Modeling*, vol. 48 pp.1527-1553
- Βερναρδάκης Χριστόφορος (1995) *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1974-1985: σχέσεις εκπροσώπησης και σχέσεις νομιμοποίησης στο φως του πολιτικού και κοινωνικού ανταγωνισμού*. *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Διδακτορική Διατριβή, σελ.26*
- Ιωάννου Μαρία-Ευανθία (2017) *Πολιτικά κόμματα, δομή, χρηματοδότηση, προβολή*. *Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Διδακτορική Διατριβή*
- Καπρέλης Θάνος (1990) *Τα πολιτικά κόμματα και οι εκλογές τους καμπάνιες*. *Θεωρία και πράξη*, Νοε.-Δεκ. 1990, σελ.55
- Κωνσταντινίδης Γ. (κ.α.) (επιμ.) (2009) *Κόμματα και πολιτική στην Ελλάδα: Οι σύγχρονες εξελίξεις*. *Κριτική*.
- Μπίνης, Άγγελος (2017) *Η πολιτική χρηματοδότηση ως εχέγγυο δημοκρατίας και πολυφωνίας*. www.capital.gr

Ξηρός Θανάσης Γ. (2015) Τα οικονομικά των πολιτικών κομμάτων στον ν.4304/2014. Τέταρτη γενιά του δικαίου τους ή μία ακόμη μνημονιακή υποχρέωση; Θεσσαλονίκη 20-21 Φεβ. 2015 Συνέδριο «Η Ευρωπαϊκή συμπολιτεία και η Ελληνική πολιτεία»

Σπουρδαλάκης, Μιχάλης (1990) Απειλές και προκλήσεις : ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων στη λειτουργία του Δημοκρατικού Πολιτεύματος. Θεωρία και πράξη, Νοε.-Δεκ. 1990 σελ.39.

Συγκριτική έρευνα της πολιτικής κουλτούρας στις χώρες της Νότιας Ευρώπης: εισαγωγικές παρατηρήσεις. (ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/eke/article/view_file/9902/10054).

ΦΕΚ 73/Α'/22-05/1984 (Ν.1443/1984 - Οικονομική ενίσχυση των πολιτικών κομμάτων και άλλες διατάξεις)

ΦΕΚ 155/Α'/10-07-1996 (Ν.2429/1996- Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων – Δημοσιότητα και έλεγχος των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψηφίων βουλευτών – Δήλωση περιουσιακής κατάστασης πολιτικών, κρατικών, λειτουργών και υπαλλήλων, ιδιοκτητών μέσων μαζικής ενημέρωσης και εντύπων και άλλων κατηγοριών προσώπων και άλλες διατάξεις).

ΦΕΚ 146/Α'/25-06-2002 (Ν.3023/2002-Χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων από το κράτος).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

**Π.Μ.Σ.: ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ
ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ**

Η έρευνα γίνεται καθαρά για την εκπόνηση μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας του παραπάνω προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών.

**Έρευνα: ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΠΟΛΙΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΣΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ
ΚΟΜΜΑΤΑ**

1. Φύλο: 1. Άνδρας 2. Γυναίκα

2. Ηλικία: ετών

3. Οικογενειακή κατάσταση

1. Άγαμος/η
2. Έγγαμος/η
3. Διαζευγμένος/η
4. Χήρος/α

4. Αριθμός τέκνων

1. 1
2. 2
3. 3
4. 4
5. Άλλο

5. Επίπεδο εκπαίδευσης

1. Κάτοχος απολυτήριου δημοτικού σχολείου
2. Κάτοχος απολυτήριου Λυκείου/ 6 τάξεων Γυμνασίου
3. Κάτοχος Πτυχίου ΑΕΙ/ΤΕΙ
4. Κάτοχος Μεταπτυχιακού
5. Κάτοχος Διδακτορικού

6. Σημερινή εργασιακή κατάσταση

1. Ιδιωτικός υπάλληλος (πλήρους απασχόλησης)
2. Ιδιωτικός υπάλληλος (μερικής απασχόλησης)
3. Δημόσιος υπάλληλος (μόνιμο διοικητικό προσωπικό)
4. Δημόσιος υπάλληλος (ΙΔΑΧ)
5. Ελεύθερος επαγγελματίας
6. Συνταξιούχος
7. Άνεργος

7. Ετήσιο οικογενειακό εισόδημα

1. 0,00 έως 5.000,00 €
2. 5.001,00 έως 10.000,00 €
3. 10.001,00 έως 15.000,00 €
4. 15.001,00 έως 20.000,00 €
5. 20.001,00 € και πάνω

8. Η «πολιτική» ως έννοια σας προξενεί:

1. Ενδιαφέρον
2. Διάθεση συμμετοχής
3. Ενθουσιασμό
4. Δυσπιστία
5. Οργή
6. Αδιαφορία
7. Άλλο

9. Πόσο σημαντική θεωρείτε την ψήφο στις εκλογές;

1. Πολύ σημαντική
2. Σημαντική
3. Μη σημαντική
4. Δεν κάνει τη διαφορά

5. Δεν απαντώ

10. Στις εθνικές εκλογές ψηφίζετε;

1. Πάντα (4/4 πρόσφατες εκλογές)
2. Πολύ συχνά ($\frac{3}{4}$ πρόσφατες εκλογές)
3. Συχνά (2/2 πρόσφατες εκλογές)
4. Σπάνια ($\frac{1}{2}$ πρόσφατες εκλογές)
5. Ποτέ (0/4 πρόσφατες εκλογές)

11. Ψηφίσατε και στις τρεις (03) προηγούμενες εθνικές εκλογές (Μάϊος 2012, Ιούνιος 2012, Ιανουάριος 2015);

1. Ναι
2. Όχι
3. Στις 2

12. Στις εκλογές τοπικής αυτοδιοίκησης, ψηφίζετε;

1. Πάντα (4/4 πρόσφατες εκλογές)
2. Πολύ συχνά ($\frac{3}{4}$ πρόσφατες εκλογές)
3. Συχνά (2/2 πρόσφατες εκλογές)
4. Σπάνια ($\frac{1}{2}$ πρόσφατες εκλογές)
5. Ποτέ (0/4 πρόσφατες εκλογές)

13. Στις ευρωεκλογές ψηφίζετε;

1. Πάντα (4/4 πρόσφατες εκλογές)
2. Πολύ συχνά (¾ πρόσφατες εκλογές)
3. Συχνά (2/2 πρόσφατες εκλογές)
4. Σπάνια (½ πρόσφατες εκλογές)
5. Ποτέ (0/4 πρόσφατες εκλογές)

14. Συμμετέχετε σε συζητήσεις που αφορούν τα πολιτικά κόμματα;

1. Πάντα
2. Πολύ συχνά
3. Συχνά
4. Σπάνια
5. Ποτέ

15. Συμμετέχετε σε συζητήσεις που αφορούν την πολιτική;

1. Πάντα
2. Πολύ συχνά
3. Συχνά
4. Σπάνια
5. Ποτέ

16. Παρακολουθείτε πολιτικές συζητήσεις στα Μ.Μ.Ε.;

1. Καθημερινά
2. Εβδομαδιαία μόνο
3. Μηνιαία
4. Σχεδόν ποτέ
5. Ποτέ

17. Είστε φίλος ή μέλος σε κάποιο πολιτικό κόμμα;

1. ΝΑΙ
2. ΟΧΙ

18. Παρευρίσκεστε σε προεκλογικές συγκεντρώσεις;

1. Πάντα
2. Πολύ συχνά
3. Συχνά
4. Σπάνια
5. Ποτέ

19. Ο λόγος που ψηφίζετε ένα πολιτικό κόμμα;

1. Από παράδοση
2. Έχει καλύτερο πρόγραμμα
3. Έχει ικανότερους πολιτικούς
4. Λόγω προσωπικών σχέσεων
5. Λόγω προσωπικής ιδεολογίας
6. Από αντίδραση σε άλλο κόμμα
7. Άλλο

20. Ποια είναι η άποψη σας για την αποχή από τις εκλογές;

1. Εγκρίνω
2. Μάλλον εγκρίνω
3. Μάλλον δεν εγκρίνω
4. Δεν εγκρίνω καθόλου
5. Δεν απαντώ

21. Γνωρίζετε για την δημόσια χρηματοδότηση (χρηματοδότηση από το κράτος) στα πολιτικά κόμματα;

1. Πάρα πολύ
2. Πολύ
3. Αρκετά
4. Λίγο
5. Καθόλου

21Α. Σε περίπτωση που δεν γνωρίζετε, θα σας ενδιέφερε να μάθετε;

1. Ναι
2. Όχι

21Α. Ποιόν φορέα, (ιδιωτικό ή δημόσιο) θα εμπιστευόσασταν να σας δώσει πληροφορίες;

1. Κρατικό φορέα (Υπουργείο)
2. Ανεξάρτητες Αρχές
3. Πανεπιστήμια /Ερευνητικοί φορείς
4. Μ.Μ.Ε.
5. Άλλο (συμπληρώστε)

22. Γνωρίζετε για την νομοθεσία περί της δημόσιας χρηματοδότησης (χρηματοδότησης από το κράτος) στα πολιτικά κόμματα;

1. Πάρα πολύ
2. Πολύ
3. Αρκετά
4. Λίγο
5. Καθόλου

22Α. Σε περίπτωση που δεν γνωρίζετε, θα σας ενδιέφερε να μάθετε;

1. Ναι
2. Όχι

22Β. Ποιόν φορέα, (ιδιωτικό ή δημόσιο) θα εμπιστευόσασταν να σας δώσει πληροφορίες;

1. Κρατικό φορέα (Υπουργείο)
2. Ανεξάρτητες Αρχές
3. Πανεπιστήμια /Ερευνητικοί φορείς
4. Μ.Μ.Ε.
5. Άλλο (συμπληρώστε)

23. Θεωρείτε σημαντικό να χρηματοδοτούνται τα πολιτικά κόμματα από το κράτος (δημόσια χρηματοδότηση);

1. Πάρα πολύ σημαντικό
2. Πολύ σημαντικό
3. Αρκετά σημαντικό
4. Λίγο σημαντικό
5. Καθόλου σημαντικό

24. Συμφωνείτε με τη χρηματοδότηση των κομμάτων από το κράτος (δημόσια χρηματοδότηση);

1. Πάρα πολύ
2. Πολύ
3. Αρκετά
4. Λίγο
5. Καθόλου

25. Συμφωνείτε με τη χρήση άλλων πόρων-χρηματοδοτών στα πολιτικά κόμματα (πχ. Ιδιωτικός τομέας, επιχειρήσεις κλπ.);

1. Πάρα πολύ
2. Πολύ
3. Αρκετά
4. Λίγο
5. Καθόλου

26. Τι θεωρείτε καλό να γίνει, σε περίπτωση χρηματοδότησης από Ιδιωτικούς πόρους στα πολιτικά κόμματα προκειμένου να υπάρχει διαφάνεια των διαδικασιών;

Παρακαλώ σχολιάστε

.....
.....
.....
.....

Ευχαριστώ για το χρόνο σας

